T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

TÜRK HALK KÜLTÜRÜNDE CİNLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DENİZ BEYAZ

KOCAELİ 2018

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

TÜRK HALK KÜLTÜRÜNDE CİNLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DENİZ BEYAZ

DANIŞMAN PROF. DR. IŞIL ALTUN

KOCAELİ 2018

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ EDEBİYATI BİLİM DALI

TÜRK HALK KÜLTÜRÜNDE CİNLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tezi Hazırlayan: Deniz BEYAZ

Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Karar ve No: 27.06.2018 / 17

Jüri Başkanı: Prof. Dr. Mehmet Mehdi ERGÜZEL

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Işıl ALTUN

Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Şenel GERÇEK

KOCAELİ 2018

ÖNSÖZ

Doğaüstü varlıklar, insan var olduğu andan itibaren onlarla birlikte var olmuşlardır. İnsanoğlu anlamlandıramadığı şeyleri her zaman doğaüstü varlıklarla açıklama gereği duymuş; bilimsel gelişmelere rağmen dünyayı doğaüstülük ile açıklamaya devam etmiştir.

İnsanlığın ilk dönemlerinde yaşadıkları her olayı doğaüstü varlıklara ve olaylarla açıklamaları doğaldır. Rasyonalist akım ile birlikte akılcılığın ve bilimselliğin ön plana çıkmasıyla hurafeler, doğaüstü varlıklar insan hayatından uzaklaşmıştır. Ancak bu durum kısa sürmüştür. Teknolojide bir zirve yaşadığımız bu yüzyılda doğaüstü varlıklara olan ilgi yeniden yükselişe geçmiştir. Doğaüstü varlıkları konu edinen dizi, film ve kitaplar ile bu ilgi her geçen gün artmaktadır.

Doğaüstü varlıklar denilince Türkiye sahasında ilk akla gelen varlık şüphesiz "Cinler" dir. Akademik olarak yüksek lisans ve doktora tez konusu İlahiyat alanında karşımıza çıkmaktadır. Cinler ile ilgili pek çok yayın olmasına rağmen hepsi din ve büyü bağlamında yazılmıştır. Çalışmamızın amacı ilahiyat alanında lisansüstü çalışılmış olan "Cinler" konusunu Halk Bilimi açısından değerlendirmektir. "Türk Halk Kültüründe Cinler" isimli çalışmamızda hedefimiz geniş perspektiften ve bilimsel bir duyarlılıkla halk inancında "Cinler" konusunu değerlendirmektir. Cin inancının tarihsel etkileşimi ve benzerlikleri, sözlü anlatı türlerinde yer alınışına değinilmiştir. Efsane ve masallarda yapılmış olan kapsamlı çalışma dışında kalan memoratlara ayrıca yer verilmiştir ve memortlarda alan çalışması yapılmıştır.

Birinci Bölümde; çalışmanın konusu ve kavramsal çerçeveye yer verilmiştir. Kavramsal olarak, inanç, demonoloji, doğaüstü varlıklar, Kötü ruhlar ve yeraltı başlıkları altında değerlendirilmiştir. İkinci Bölümde; tüm din ve inançlarda kendine yer bulmuş cinlerin tarihçesine yer verilmiştir. Yahudilikte, Hıristiyanlıkta, İslamiyet Öncesi ve Sonrası ve Osmanlı Döneminde Cinler ana başlıklarımızı oluşturmuştur. İslamiyet Öncesini, Şamanizm ve Cahiliye Devri olarak incelemiş bulunmaktayız. Cahiliye Devri cin inancı, İslamiyet sonrası tüm Müslüman toplumları etkilemiş önemli bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bölümde ayrıca tıbbın cinlere olan bakışı da değerlendirilmiştir. Üçüncü Bölümde cinlerin çeşitli kaynaklara göre

tanımları yapılmış, özellikleri detaylı olarak anlatılmıştır. Ayrıca cinlerden korunmak için alınan önlemler ve cinler ile insanlar arasındaki ilişkiler de bu bölümde değerlendirilmiştir. Dördüncü Bölümde sözlü kültürde cinlerin nasıl yer aldığı incelenmiş ve halk inanışlarında cinler anlatılmıştır. Çalışmamızda Türkiye Sahasında yer alan farklı isim ve özellikleriyle öne çıkan doğaüstü varlıklar; adları, fiziksel özellikleri, tekil/çoğul, cinsiyet, giyim/kuşam, mekân, zaman, inanılan bölge, diğer adları ve korunma başlıkları altında yer verilmiştir.

Çalışmamızda bir de sözlük hazırlanmıştır. Sözlük alfabetik sırayla, 92 madde olarak yerel isimleri ve farklı özellikleri olan cin ve cine benzeyen varlıkların tanımlarından oluşmaktadır.

Çalışmamız sırasında anlaşılmıştır ki; cin ve cine benzeyen doğaüstü varlıklar halk kültüründe geniş bir yer tutmaktadır. Bu nedenle her çalışma gibi eksikleri olan bir çalışmadır.

Bu çalışmanın her aşamasında bana sonsuz desteğini esirgemeyen Danışman Hocam Prof. Dr. Işıl ALTUN'a ve aileme teşekkürlerimi sunarım.

Deniz BEYAZ

Kocaeli, Haziran 2018

İçindekiler

ÖNSÖZ I
İÇİNDEKİLER III
ÖZET V
ABSTRACT VI
KISALTMALAR VII
GİRİŞ 1
BİRİNCİ BÖLÜM 4
1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE 4
1.2. İNANÇ KAVRAMI VE HALK İNANIŞLARI 4
1.2. DEMONOLOJİ 9
1.2. DOĞAÜSTÜ VARLIKLAR 14
1.2. KÖTÜ RUHLAR VE YERALTI 15
İKİNCİ BÖLÜM 19
2. CİN İNANCI VE TARİHÇESİ 19
2.1. YAHUDİLİKTE CİNLER 23
2.2. HIRİSTİYANLIKTA CİNLER 25
2.3. İSLAMİYET'TEN ÖNCE CİNLER 29
2.3.1. Şamanizmde Cinler 32
2.3.2 Cahiliye Devrinde Cinler 36
2.4. İSLAMİYET SONRASI 38
2.4.1 Ayetlerde Cinler 42
2.4.1.1 Açık Olarak Cinlerden Bahseden Ayetler 44
2.4.1.2. Dolaylı Olarak Cinlerden Bahseden Ayetler 44
2.4.2 Hadis-i Şeriflerde Cinler 44
2.5. OSMANLI DÖNEMİNDE CİNLER 46
2.6. TIPTA CİNLER 47
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM 49
3. CİN TANIMI VE ÖZELLİKLERİ 49
3.1. TANIM 49
3.2. ÖZELLİKLERİ 54
3.2.1 Yaradılış Özellikleri 55
3.2.2 Yemeleri ve İçmeleri 55
3.2.3 Cinsiyetleri, Evlenip Çoğalmaları 57
3.2.4. Şekil Değiştirmeleri 58
3.2.5. Mekânları 60
3.2.6 Ömürleri ve Ölümleri 62
3.2.7 Diğer Özellikleri 63

3.3. KORUNMAK İÇİN ÖNLEMLER **67**

3.4. CİNLER VE İNSANLAR ARASINDAKİ İLİŞKİLER **73**

3.4.1. Cin Çarpması 75
3.2.2.Cin ve Büyü 76

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM **80**

4. TÜRK KÜLTÜRÜNDE VE HALK İNANIŞLARINDA CİNLER 80
4.1. SÖZLÜ KÜLTÜRDE CİNLER 81
4.1.1. Deyim ve Atasözlerinde Cin 81
4.1.1.1 Deyimler 81
4.1.1.2. Atasözleri 82

4.2. ANLATIMSAL TÜRLERDE CİNLER **82**

4.2.1 Efsanelerde Cin 82
4.2.2.Destanlarda Cin 84
4.2.3. Masallarda Cin 85
4.2.4. Memoratlarda Cin 86

4.3. TÜRKİYE SAHASINDA CİNLERLE İLGİLİ İNANMALAR **92**

TABLO **101**

SONUÇ **105**

SÖZLÜK **107**

KAYNAKLAR **126**

KAYNAK KİŞİLER **136**

ÖZGEÇMİŞ **137**

ÖZET

Doğaüstü varlıklar insanoğlu ile birlikte var olmuştur. Şekilleri, isimleri, inanış biçimleri değişse de insanlar hep bilinmeyene duydukları merak ve endişe nedeniyle inanmayı sürdürmüşlerdir. “Cinler” ise Türk Halk inançlarında tüm doğaüstü varlıkları karşılamaktadır. Şamanistik dönemden günümüze kadar inanışlarda her daim var olan “Cinler” Halk Bilimi tarafından incelenmeye değer bir konudur.

Çalışmamızın ilk bölümünde kavramsal bir çerçeve çizilmeye gayret gösterilmiştir. İkinci bölümde tarihsel süreçte farklı dinler ve halkların cin inançları incelenmiştir. Üçüncü bölümde literatürsel “Cin” tanımı yapılmış, cinlerin özellikleri, insanlarla olan ilişkileri, büyü ve korunma yöntemleri anlatılmıştır. Dördüncü bölümde anlatı türleri ve halk inancında cinler incelenmiştir. Pek çok yerel ad ile anılan ve farklı özelliklere sahip doğaüstü varlıkların isimleri ve kısa bilgiye sözlük bölümünde yer verilmiş ve özet bilgi için tablo hazırlanmıştır.

“Cinler” e olan inanç her zaman var olmuş ve var olmaya da devam etmektedir. İnsanoğlu sorunları basit açıklama yerine her zaman daha gizemli ve karmaşık bir cevap ile açıklamayı tercih etmiştir. Bilim ve teknolojinin ilerlemesine rağmen gizemli olaylara ve doğaüstü varlıklara olan inanış azalmak yerine sinema ve televizyon sektörünün katkısıyla artmıştır.

Anahtar Kelimeler: Cinler, Halk İnançları, Demonoloji, Doğaüstü varlıklar

ABSTRACT

Supernatural creatures have been existing since the humankind existed. They have believed in them with the wonder of unknown even though their shapes, their names or their way of believes. “Jinns” have been defined in the Turkish folk believes as the creatures who contain all the supernaturel beings. Jinns that have been existing in believes from the Shamanism days to the present are worth to be studied by the Folklore.

In the first chapter of our study, it was tried to draw a conceptual framework. In the second chapter, it was examined the jinn believes of different religions and communities throughout the history. In the third chapter it was defined the literature concept of jinn and it was mentioned about the features of jinns, their relations with humans, spell and the ways of protections from them. In the fourth chapter it was analyzed the jinns in folk believes and narrative types. The names of supernatural creatures who have lots of different local names and their features was added in the chapter of dictionary.

The belief of jinns have been existing through the ages and continues to be exist in the present. Humankind always prefer to explain in the complex and mysterious way instead of the basic ways. In spite of the development in technology and science the belief in supernaturel beings and mysterious events has increased with the support of film sector instead of decrease.

Keywords: jinns, folk believes, demonology , supernaturel creatures.

KISALTMALAR

a.g.e	: Adı geçen eser
a.s.	: Aleyhi’s-Selam
b.	: Bin
bkz.	: Bakınız
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
Hz.	: Hazreti
İng.	: İngilizce
r.a.	: Radiyallahu Anhu/Anha
s.	: Sayfa
s.a.s.	: Sallallhu Aleyhi ve Sellem
TDK	: Türk Dil Kurumu
Theo.	: Theogonia
v.b.	: ve benzeri
vd.	: ve devamı
vs.	: vesaire

GİRİŞ

Türk kültüründe tüm dünya kültürlerinde olduğu gibi, insanlardan başka canlıların yaşadığına ve olumlu olumsuz insan hayatına etkilerine inanılmaktadır. İyi ve kötü olarak ayrılan bu varlıkların iyi olanları; cin, peri, melek, iye olarak adlandırılırken kötü olanlara ise; şeytan, cin, alkarısı, cadı başta olmak üzere pek çok yerel isim verilmiştir. Bu isimlerden derlenenler çalışmamızın sonunda sözlük başlığı altında yer almaktadır.

Cin tasavvuru Asur-Babil'e kadar dayanmaktadır. Yunan inançlarında *"Daimon"* olarak karşımıza çıkan cinler hem iyi hem kötü olabilen yarı tanrısal varlıklardı. Sokrates kendi *"Daimon"*unu bir esin perisi gibi tarif eder. Roma inançlarında *"Genius"* koruyan bir varlık olarak tanımlanır (Erhat, 1997: s. 116).

Türk Dünyasında en eski devirlerden itibaren *"cin"* ve benzeri varlıklara inanıldığı görülür. Şamanist dönemde *"iye"* olan bu varlıklar, İslamiyet ile birlikte tek isim altında *"cin"* olarak anılmaya başlamıştır. Cin sözcüğü, Arapça'da *"göze görünmeyen"* ya da *"örtülü"* anlamındadır (Yeşil, 2011: s. 20). Anlamı *"delilik"* olan mecnun, cinnet kelimeleri de aynı kökten gelmektedir. Cinlerin özellikle sinirsel hastalıkların kaynağı olduğu inancı yine tüm kültürlerde hâkimdir. İslamiyet öncesi Arap toplumları, cinleri esin kaynağı olarak görürlerdi. Şiirlerin kendi eserleri olmadığına inanan şairler, cinlerin kendilerine yardım ettiklerini düşünürlerdi.

Kur'an-ı Kerim'in 72. Süresinin adı *"Cin Suresi"* dir ve Kur'an-ı Kerim'de pek çok kez *"cin"* sözcüğü geçer. Aynı zamanda cinlerin yaradılışları, mükellef olmaları ve daha pek çok özellikleri Kur'an-ı Kerim'de bahsedilmektedir. Çok eski zamanlardan beri cinlerin özellikle gece aktif olduklarına inanılmıştır. Gece dışarı çıkmak zorunda olanlar korumak için iplere üfleyerek büyü yaparlardı. Bu durum Felâk suresinde: *"De ki: Yarattığı şeylerin şerrinden, karanlığı çöktüğü zaman gecenin şerrinden, düğümlere üfürüp büyü yapan üfürükçülerin şerrinden ve kıskandığı vakit kıskanç kişinin şerrinden sabahın Rabbine sığınırım!"* (Felâk, 113: 1-

5) geçer. Cin denilince akla ilk gelen bir başka süre ise Nas suresidir: *"De ki: 'Cinlerden ve insanlardan; insanların kalplerine vesvese veren sinsi vesvesecinin kötülüğünden, insanların Rabbine, insanların Melik'ine, insanların İlah'ına sığınırım.' "*(Nas, 114: 1-6). Her iki surenin de hem cinlerden hem de büyüden koruduğuna inanılır.

Anadolu inançlarında cinler küçük varlıklar olarak tasvir edilir, tekin olmayan, ıssız yerlerde yaşadıklarına, gece ormanda düğün ve eğlence yaptıklarına inanılır. Halk akşam ezanı ile sabah ezanı arasındaki zaman diliminin cinlere ait olduğuna inanır. Yöreden yöreye değişen şekil ve isimlerle anılırlar. Özellikle soğuk olan yörelerde zemheride (yılın en soğuk zamanı) ortaya çıkarlar.

Doğaüstü varlıkların doğaüstü güçleri olduğuna inancı tüm toplumlarda karşımıza çıkar. İnsanlar bu güçleri isteklerini elde etmek amacıyla, büyü yoluyla kullanmışlardır. Bu nedenle cinler ile büyü arasında önemli bir bağ meydana gelmiştir. Cinlerin nasıl davet edilip onların büyü ilminde nasıl kullanılacağına dair eserler yazılmıştır. Davet edilip hizmet eden cinlere *"Hüddam"*, cinlerle ilişki kurma ve onları kullanma da *"Havas İlmi"* olarak adlandırılmaktadır.

Cinlerden korunmak için halk inançlarında pek çok pratik geliştirilmiştir. En önemli korunma yöntemi onlara saygısızlık yapmamak ve yaşadıklarına inanılan yerlerde rahatsız etmemektedir. Bu yerler *tekinsiz* olarak anılır.

Cinler aynı zamanda parapsikolojinin de alanıdır. Parapsikoloji; duyular-dışı algılama, psikokinezi, ölümden sonra yaşam gibi konulara ilişkin paranormal olayların; deneysel yöntem yoluyla, çok disiplinli etüdüdür. Parapsikologlar tarafından, telepati, durugörü gibi paranormal yetenekleri, psikokinezi fenomenini ve diğer çeşitli psişik fenomenleri konu alan bir araştırma alanı olarak görülür. Paranormal terimi, *"normal dışı"*, *"normal ötesi"* anlamına gelmekte olup, telepati, psikokinezi gibi psişik fenomenleri, bilinen fizikokimyasal yasalarla açıklanamayan olayları ve bu olaylarda söz konusu olan psişik yetenekleri belirtmek üzere Parapsikoloji'de kullanılan bir terimdir. Parapsikolojide kullanılan bazı terimler özellikle Batılı kaynaklarda *"cinler"* içinde kullanılmaktadır[1].

[1] Bu terimler; Telekinezi maddeler üzerinde düşünce gücüyle etki yapma olarak tanımlanır.

1990'lı yıllarda özel televizyon kanallarının açılması ile en çok ilgi gören programlar *"reality showlar"*dı. Bu programların da en önemli aktörleri cinci hocalar ve medyumlardı. Zamanla televizyonlarda program formatları değişti; ancak cinlere, büyücülere ve cinci hocalara ilgi azalmadı. Dizi ve film sektörünün doğaüstü dünyaya ait hikâyeleri anlatmasıyla bu inanışlar daha da arttı. Zombiler, Vampirler, Kurtadamlarla ilgili dizi, film ve kitaplar özellikle genç kuşak tarafından hızlıca tüketildi. Hollywood film ve dizileri ülkemizde de ilgili görmesi üzerine bizim kültürümüze ait, daha bizden olan doğaüstü varlıklara ait filmlerin çekilmesinde geç kalınmadı. Böylece sinemalarımızda yerli yapım "cin" ve "cin basması"nı konu alan filmlerde bir enflasyon yaşandı. 2004 yılı yapımı "Büyü" ve 2006 yılı yapımı "Dabbe" filmi ile başlayan "Cin" konulu filmler 2018 yılı itibariyle çekilmeye devam etmektedir.

Yüzyıllarca cinler, büyücü ve falcıların yardımcıları olarak "kullanılmışlar"[2] dır. Son yıllarda ise cinler filmlere konu olarak "kullanılmaktadır" lar.

Cinler, üzerinde hemen herkesin fikir sahibi olduğu ancak lisansüstü İlahiyat alanındaki çalışmalar dışında çalışmanın yapılmadığı bir konu olarak karşımıza çıkmıştır.

Ektoplazma; trans halindeki medyumun vücudundan yayılan şekilsiz madde.
Tecessüd; vücutlanma, bedene girme, insan vücuduna dönüşme demektir.
Materyalizasyon; maddeleşme, ruhun etkisiyle maddenin değişik durumlar arasında gidip gelmesi.

[2] Burada geçen "kullanılma" tanımı cinlerin kötü niyetli insanlar tarafından olumsuz ve ticari amaçlı kullanılmayı ifade etmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.2. İNANÇ KAVRAMI VE HALK İNANIŞLARI

Türkler, binlerce yıllık tarihinde çok değişik dinlere girmiş, değişik kültürlerin etkisinde kalmıştır. Anadolu topraklarında bizden önce yaşamış onlarca kültür ve medeniyet yer almıştır. Aynı toprakları paylaştığımız Hititler, her kültürün, her dinin tanrısına saygı duyarak ve inanarak 1000 tanrılı bir din meydana getirmişlerdir. Türkler de etkileştiği tüm kültürlerin izlerini özellikle halk inançları bakımından taşımaktadır.

Araştırma konumuz olan cinler -doğaüstü varlıklara inanma- Pertev Naili Boratav'ın "*100 Soruda Türk Folkloru*" çalışmasında halkbiliminin, halk inançları alanında tasnif edilmiştir. Pertev Naili Boratav halk biliminin çalışma alanının inanışlar olduğuna vurgu yapar: *"Halk bilimi belli bir toplumun eski dinlerinden miras alıp kendi çağının şartlarına uygulayarak yaşattığı yeni dininde, yaşam şartlarının gerektirdiğince yeni biçimler, yeni içerikler ve anlatışlarla oluşturduğu inanışlarla ilgilenir"* (Boratav, 2013: s.13).

İnanç bir olgu olarak birçok sosyal ve beşeri bilimin inceleme konusu içerisindedir (Eren, 2013: s.858). "İnanç" Türk Dil Kurumu çevrimiçi Büyük Türkçe Sözlüğü'nde; *"Bir düşünceye gönülden bağlı bulunma; İnanılan şey, görüş, öğreti; Tanrı'ya, bir dine inanma, akide, iman, itikat"* olarak açıklanır.

Bir başka tanım ise bilimsellik üzerinden yapılır. *"İnanç bilginin bittiği yerde başlar. Bilinen için söz konusu değildir, bilinmeyene inanılır. Her inancın altında bilgisizlik yatar. İnsanlar, bilmediklerini hayal güçleriyle tamamlamaya çalışmışlar,*

çeşitli olasılıklardan birini seçerek sanı[3] ve kanılar[4] elde etmişlerdir. Bu sanı ve kanılara güvenip bağlanınca da inanç gerçekleşmiştir" (Hançerlioğlu, 2013: s. 216).

İnanışlar sözlü kültür ile aktarılmıştır. Nesilden nesile aktarıldıkça kökleşmiş, yerleri sağlamlaşmıştır. Pertev Naili Boratav inanışların; efsane, masal, atasözü, hikâyeler, türküler, destanlar gibi halk edebiyatını türleri yolu ile aktarıldığını belirtir (Boratav, 2013: s.15).

İnsanoğlu yüzyıllardan beri pek çok şeye inanma ihtiyacı duymuştur ve inandığı şeyin mantıklı olup olmamasını önemsememiştir. O gördüğüne, duyduğuna, yetişme süresince çevresinden edindiği halk kültürüne bağlı kalarak ve inancından ödün vermeksizin inanmıştır. İnsanoğlu için inanmanın verdiği mutluluk ve duygusal tatmin hep ön planda yer almıştır (Yardımcı, 1993: s. 279). Bu dogmatik inanma da batıl inanç ve hurafelerin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Geniş bir anlam çerçevesine sahip inanç kavramı, halkbilimi incelemelerinde daha dar bir anlam ve içerik kazanır. *"Halk inancı kavramı inanç kavramıyla sıkı bir şekilde bağlantılıdır. Halk inancı kavramı, inanç kavramına yüklenen 'kabullere dayanma ve bir çeşit bilgi olma' anlamlarını içerdiği gibi kendine has nüansları da barındırır"* (Eren, 2013: s. 859).

Erman Artun, Ansiklopedik Halkbilimi Sözlüğünde "Halk İnancı"nı şöyle tanımlar: *"Kişi ve toplum tarafından, bir düşüncenin, bir olgunun, bir nesnenin, bir varlığın gerçek olduğunun kabul edilmesidir."* Erman Artun'a göre halk inanışları din, ahlak kuralları gibi kesinlik ve katılık taşımazlar. Halk inançları toplumun kabul ettiği ilahi dinin hükümleri ve öğretilerinin dışında kalan, halk arasında yaygın bir şekilde yaşatılarak bir sonraki nesle aktarılan inanmalardır (Artun, 2014: s. 236).

Yaşar Kalafat, halk inancını yaşayan bir malzeme olarak tanımlar: *"Halk inancı tamamen din olmayan ve dinin tamamen de dışında kalmayan, bu yönü bakımından dinin halka göre algılanış ve hayata geçiriliş biçimidir. Bu özelliği ile halk inancı konusu halkların tarihi inançlarını da az-çok yansıtırlar. Sürekli yenilenmekle birlikle kökleri ilk inanç sistemlerine kadar ulaşırlar. Bu karakterleri ile halk inançları yaşayan malzemelerdir"*. Ayrıca "halk inançlarının" halkın yaşanılan "gerçek dini

[3] Sanı: Sanma durumu veya sonucu, zan, zehap (Türk Dil Kurumu Online Büyük Türkçe Sözlük)
[4] Kanı: İnanç, düşünce, kanaat (Türk Dil Kurumu Online Büyük Türkçe Sözlük)

hayatını" yansıttığını ve resmi din, kitabi din, seçkinlerin temsil ettiği dinden içerik ve nitelik olarak oldukça farklı olduklarını belirtir (Kalafat, 1999: s. 88).

İki ayrı kavram olarak karşımıza çıkan halk inançları ve halk dini her ne kadar aynı zeminden yükseliyor gibi görünse de bu kavramları çalışmanın ne kadar güç olduğunu Özkul Çobanoğlu (2003) şöyle ifade eder:

> "Halkbilimi kadrosunda yer alan 'halk inançları' ve 'halk dini'nin, halk kültürünün temel dinamiklerini oluşturduğu bilinmektedir. Bu birbirinden kesin sınırlarla ayrılması güç olan iki sahayı ayırmak bir yana, halk inançlarının, neredeyse ele alınan bir halk kültürünün kadrosunda yer alan bütün unsurlarla da bir yönüyle irtibatlı bulunuşu nedeniyle 'halk oyunları', 'halk edebiyatı', 'halk mutfağı', ve 'halk mimarisi' gibi alanlara nazaran mevcut malzemesinin bir envanterinin çıkarılıp bütüne yönelik hükümlerin verilebilmesi çok daha güç olan bir sahasıdır" (s.11).

Halk inançlarının büyük bir kısmını "batıl inanç" teşkil etmektedir. Çoğu kişi neden yaptığını bilmeden, mantıklı bir izahı olmaksızın pek çok eylemde bulunur. Örneğin; terliğin ters dönmesinin ömrü kısalttığına inanılır ve hemen düzeltilir. Tırnaklar gece kesilmez. Hamile kadın doğum yapana kadar saçlarını kestirmez çünkü bebeğin ömrünün kısa olacağına inanır. Batıl inanç, hurafe, boş inanış; gerçekte olmayan, çürük, temelsiz, geçersiz, boş olarak tanımlanır. Orhan Hançerlioğlu, boş inanç, hurafe, batıl inancı (itikat): *"Bilgi alanının dışında kalan ve gerçekle bağlantısı bulunmayan tasarımlara inanma"* olarak tanımlar (Hançerlioğlu, 2013: s.88).

Sedat Veyis Örnek ise batıl inancı (hurafe): *"Korku, çaresizlik, çağrışım gibi psikolojik nedenlerle beliren, geleceği bilmek isteğiyle bazı rastlantı, benzerlikleri iyilik ya da kötülüğün ön belirtileri olarak değerlendiren, bilimin ve geçerli bir dinin reddettiği bir takım doğaüstü kuvvetlerin varlığını kabul eden, kuşaktan kuşağa geçen yanlış ve boş inanmalardır"* diye tanımlar (Örnek, 2017: s.43).

İslam inancı bağlamında ise hurafe ile ilgili Ahmed b. Hanbel tarafından aktarılan bir rivayet vardır. Buna göre Hurafe, Benî Uzre kabilesine mensup birinin ismi idi ve bu kişi cinlerin şerrine uğramıştı. Cinlerin kaçırdığı bu adam bir süre onlarla yaşamıştı. Sonra kavmine dönüp başından geçenleri anlatmış ancak kimse kendisine

inanmamış. Bunun üzerine kavmi kendisini yalanlamış ve artık bu tür şeylere *"Hurafe'nin sözü"* demişlerdir (Ateş, 2003: s. 25).

Hikmet Tanyu, batıl inancın izafi olduğunu söyler ve batıl inançların nerede başlayıp nerede bittiğinin son derece belirsiz olduğunu ekler. Batıl inancın aslında dinle ilgisi olmadığını, eskiden inanılan dinlerden arta kalan ve doğaüstü olarak görülen inançların getirisi olduğunu söyler ve bu batıl inançların korku ile ya da büyü ile ilişkisi neticesiyle yaşamaya devam ettiğini belirtir (Tanyu, 1973: s. 128). Erman Artun da toplumların yeni bir dini benimsediklerinde hayatlarını derinlemesine etkileyen adet, inanç ve gelenekleri bırakmayarak yeni dine entegre etmeye çalıştıklarını söyler (Artun, 2014: s. 237). Halkbilimi de eski dinlerden aktarılanlarla resmi dinin inançlarının geniş halk kitleleri arasında çeşitlenerek aldığı yeni yorum ve inanış şekilleriyle ilgilenir. Belli bir kesinlik ve resmiyete ulaşmış din ve ahlak kuralları ilahiyat biliminin konusu içinde yer alır (Çobanoğlu, 2003: s. 12).

Geoge James Frazer (2017) batıl inançların toplumsal kurumların gelişimini etkilediği fikrini savunur. O, yönetime, özel mülkiyete, evliliğe ve insan yaşamına karşı saygınının korunmasına ve güçlendirilmesine katkı sağladığı görüşündedir:

> "Yönetim, özel mülkiyet, evlilik ve insan yaşamına saygı bütün kamu düzenini yapısının üstüne inşa edildiği temellerdir. Bu yüzden, yönetim, özel mülkiyet, evlilik ve insan yaşamına saygı kamu düzeninin varlığı için iyi ve gerekliyse, o zaman batıl inanç bunları güçlendirerek insanlığa büyük bir hizmet yapmıştır. Halk yığınlarını doğru davranışa –yanlış bir şekilde de olsa- motive etmiştir ve insanların yanlış güdülerle doğru şey yapması, iyi niyetlerle yanlış şeyler yapmasından iyidir, hatta çok daha iyidir. Toplumu ilgilendiren şey fikir değil davranıştır: davranışlar doğru ve iyi ise düşüncelerimizin iyi veya kötü olması önemli değildir." (s. 100)

Hikmet Tanyu'ya göre, vahiy ile gelen son din olan İslamiyet, daha önce var olan din ve inançları batıl ve boş inanç olarak ilan etmiş, bu yönüyle ilimci ve akılcı bir anlayışa ve iman, ahlak esaslarına hâkim olduğunu beyan etmiştir (Tanyu, 1973: s.131). Ancak buna rağmen toplumda hala Şamanist inanç döneminden kalma pek çok ritüel devam ettirilmektedir. Örneğin günümüzde işi rast gitmeyen, nazar olduğuna inananların uygulamaya devam ettikleri kurşun dökme âdeti şamanizm

geleneklerindendir. Şamanistler buna *"kut kuyma"* derdi ve anlamı *"kut dökme"*dir. Kötü ruhlardan birinin çaldığı *"kut"* yani şans, talih, kısmeti geri döndürmek için yapılan sihirli bir ayindir (İnan, 1952: s. 29).

Tanyu; dini folklor veya manevi inançların çeşitleri, inançların sıralanışı çalışmasında 195 inancı alfabetik olarak sıralamıştır. Bu listede çalışma alanımıza giren doğaüstü varlıklar ve olaylar ile ilgili olanlar şunlardır:

29- Büyü, Tılsım ve Büyücülükle İlgili İnançlar. Büyücü kadınlar, araçlar, şerbetler, büyü taşları v.b

30- Cadı İle Umacı İle İlgili İnançlar. Şekli, kıyafet v.b.

33- Cinle İlgili İnançlar.

40- Devle İlgili İnançlar.

46- Doğumla (Loğusalık, Al Basma, Kırk çıkma v.b.) İle İlgili İnançlar.

64- Fal ve Falcılıkla İlgili İnançlar (Fal kitapları v.b.)

65- Gaipten haber vermekle İlgili İnançlar.

84- Hortlaklarla İlgili İnançlar. Hayalete dair inançlar söylentiler.

97- Karakura İle İlgili İnançlar. Karacongolos

141- Perili Ev, Perili Köşkle İlgili İnançlar.

163- Şeytanla İlgili İnançlar. (Tanyu, 1973: s. 132)

Tanyu inançların tahlil ve değerlendirilmesi bakımından da sekize ayırmıştır:

1- Hiçbir zararı olmayan inançlar.
2- Manevi telkinle ümit ve teselli vererek faydalı olabilecek, hayatı mânalandıran, çeşitlendiren, güzelleştiren inançlar
3- Ne zararı ne de faydası olmayan inançlar
4- İslami temele çatışmayan, ona aykırı olmayan inançlar.
5- İslami temelle uzlaşan, kaynaşan inançlar.
6- İslami esaslara aykırı düşen inançlar.
7- İlimle, ilmi verilerle çatışmayan inançlar.
8- İlmi temellere aykırı olan inançlar. (Tanyu, 1973: s. 141).

Halk inançları dini temel alarak oluşsa da zaman içinde resmi veya kitabi dinden farklılaşabilmekte, hurafeye kadar uzanabilmektedir. Konumuz olan cinler ile ilgili olarak hem din temelli hem de hurafe olarak tanımlanan pek çok inanç, inanış, batıl inanç kültürümüzde yer almaktadır.

1.2. DEMONOLOJİ

Demonoloji Yunanca *"Daimon"* [5] ve *"Logos"* kelimelerinden türemiştir. Daimon, Yunan Mitolojisinde yarı tanrı yarı insan türündeki varlıkların ortak adıdır. En kaba haliyle cin dediğimiz varlıklara Eski Yunan'da verilen isimdir. Logos da akıl, söz anlamında olan ancak daha sonra bilim kelimesini karşılayan bir kelime olmuştur. Demonoloji de mitolojinin "kötü ruh ve varlıkları" inceleyen bir alt kolu olarak kullanılmaya başlamıştır.

İlahi güçlerle insanlar arasındaki arabuluculara genel olarak bu ad verilmiştir. Filozof Thales'e göre evrenin canı vardır ve her şey "daimonlar" ile doludur (Laertios, 2007: s. 21). Ksenokrates Daimon'u Tanrı yetkinliğiyle insan eksikliği arasında bulunan varlıklar olarak tanımlamıştır. Ksenokrates'e göre bu varlıklar iyiye ve kötüye de kapılabilen tanrılarla insanla arasındaki varlıklardır (Messadie, 1999: s. 232). Yunanca *"deisidaimonia"* (δεισιδαιμονία) Theophrastos'un *"Karakterler"* adlı eserinde *"Batıl İnançlı"* karakterini anlatırken kullanılmış bir kelimedir (Theophrastos, 1998: s. 62)[6]. Yunanlılar Daimon kelimesi ile kendi benliklerinde duydukları tanrısal gücü kişiselleştirmişlerdir. Sokrates de bu anlamda *"Benim Daimon"um"* sözünü sık sık kullanılır ve düşüncelerinin ondan esinlendiğini söylerdi (Platon, Şölen: 202e). Azra Erhat ve Sabahattin Eyüpoğlu'nun "Şölen" çevirisinde daimon sözcüğü "cin" olarak çevrilmiştir[7].

---

[5] Δαίμων (Daimon) sözcüğünün zaman içinde Demon haline gelmesiyle Demonoloji oluşmuştur. Eski Yunanca da ayrıca bir varlık adı olarak demon diye bir kelime yoktur. Demon kelimesine yakın bir kelime olan Δειμός (Deimos) sözcüğü hem korku anlamına gelir hem de savaş Tanrısı Ares'in yardımcısı olan tanrının adıdır.

[6] Kelimenin başında yer alan "δεισι" Yunanca korkmak fiilinden gelmektedir. "Tanrılardan korkmak" olarak çevrilebilinir.

[7] *"İnsanlardan tanrılara, tanrılardan insanlara haberler, sözler götürüp, getirirler, dileklerimizi, adaklarımızı onlar ulaştırır tanrılara, onlar getirir bize tanrı buyruklarını, kurbanlarımızın karşılığını. Tanrı ile insan arasındaki boşluğu dolduran cinler, böylece bütünün bütünlüğünü kurarlar. Onlardan*

Romalılar da benzer anlamda *"Genius"* kelimesini kullanırlardı. Buradan hareketle günümüzde cin kelimesinin Latince "Genius"dan geldiği görüşü öne sürülmektedir. Yine Yunanca Eudaimon (ευδαίμων) kelimesi şanslı, tanrılar tarafından kutsanmış, mutlu anlamlarına gelen bir sıfattır. "Daimon" ve "Genius" içimizdeki tanrısal bir güçtür. İyi ya da kötü seçimleri yaptıran bir varlıktır. Günümüzde hala inanılan içimizde ya da omuzumuzun üzerinde olan melek ve şeytan kavramlarının ilk halidir. Ancak halkbilimi ve mitolojide ilerleyen zamanda "Demonoloji" karanlık ve kötü dünyaya ait varlıkları kapsayan bir görüş olarak yerleşmiştir. Celal Beydili: *"Geleneksel olarak bilimsel edebiyatta 'demon', 'demonik (veya mitolojik) varlık' 'ruhlar' gibi anlayışlarla kullanılır. Bu da onların anti-maddeciliğin, gerçekte var olmadığını aksettirir. Yeraltı ve karanlık dünya ile ilgili kötü ruhlar hakkındaki mitolojik görüş ve inanışların tümüne demonoloji denir"* olarak tanımlar (Beydili, 2005: s. 157-160).

Hristiyanlıkta "demon" kavramı tamamıyla şeytan ile özdeşleşmiş durumdadır. Hıristiyan geleneği insanın doğuştan günahkâr doğduğuna cinlerin ve şeytanların istilasına açık olduğu görüşü vardır. Vaftiz töreni de bunun için gerçekleştirilir. Aziz Augustinus demonları ayrıntılı olarak tasvir eder ve hayal mahsulü yaratıklar olarak görülmemesi gerektiğini vurgular (Akın, 2008: s. 57). 16. yüzyılda Binsfeld, Hıristiyanlığın yedi ölümcül günahı ile bağlantılı olan yedi cinin adı verilmektedir: *Lucifer (Gurur), Mamnon (Pintilik), Asmode (Şehvet), Satan (Kızgınlık), Belzebuth (Oburluk), Leviathan (arzu), Belgefor (Tembellik)* (Scognamillo-Arslan, 2000: s. 21).

17-18. yüzyıl Hıristiyan gnostik kaynakları demon hiyerarşisi verir. Kıdem listesine göre sıralanmıştır demonlar: *Lucifer, Belial, Satan, Baalzebul, Astaroth, Pluton, Azazel, Mephistopheles, Marbuel, Ariel, Aniguel, Anifel, Barface, Abadon, Chamus, Milea, Lapasis, Merapis, Milpeza, Chinicham, Pimpam, Masa, Lissa, Dromdrom, Lomha, Palasa, Naufa, Lima, Pora, Saya ve Wunsolay.*

gelir bilicilerin büyük bilgisi, rahiplerin kurbanları, kehanetleri, falları, büyükleri, üfürükleri gereğince başarma sanatı. Aslında tanrı, insana karışmaz bu cinler araya girer, uykuda olsun, uyanıkken olsun, tanrılarla insanların buluşmalarını, konuşmalarını sağlarlar. Bütün bunları bilende tanrı soluğu vardır. Bunları değil, başka şeyleri bilen, işi, sanatı ne olursa olsun, bir zanaatçı olmakla kalır. Bu cinler hem pek çok, hem de pek çeşitlidir. Sevgi de onlardan biridir." (Platon, 1998: 203a)

Buna benzer bir liste de Yahudi inancında vardır: *Azazel, Şamçusai ile Lilith'in oğulları Achman, Şeşar ve Thalmai, İgeretrh, İştahar, Lilith, Machalat, Naema, Og, Şamçusai, Şamçusai ile İştahar'ın oğlu, Tubal-Kain, Usail.*

Pertev Naili Boratav, halk geleneğinde, bir takım olağanüstü halleriyle insanların yaşamında etkilerini belirten esrarlı yaratıkların varlığına inanıldığını belirtir. Olağandışı kimi şartlar içinde onları gördüklerini ileri sürenler olduğunu, ancak hiçbir zaman bu olağanüstü varlıkların iki kişi bir aradayken görünmediklerini, insana tek başına olduğu zaman çeşitli kılıklarda kendilerini gösterdikleri yönünde eleştiri getirir (Boratav, 2013: s. 87). Doğaüstü varlıklarla ilgili anlatılan her memoratta, bu varlıkları gören kişiler yalnızdır, kişinin kendinden başka bu varlığı gördüğüne dair tanık yoktur.

Fuzuli Bayat, mitolojinin en eski varlıkları olan demonik varlıkların, Türk sosyo-kültürel yapısında uzun ömürlü olmaları ve kalıcı bir nitelik sergilemeleri açısından özel bir kategori oluşturduklarını belirtir. Ancak bu durumun demonolojinin değişmez bir unsuru olarak kalması anlamına gelmediğini de belirtir. Fuzuli Bayat'a göre demonoloji Türk mitolojisinin diğer kategorilerine göre nispetle değişim ve dönüşüme en az maruz kalmış koludur. *"Demonoloji yalnız yeraltı dünyasının ruhları değil belki de daha çok yerüstü âlemin kimi korkunç kimi öldürücü kimi kıyafet değiştiren kimi rahatsız edildiği için zarar veren varlıkları kapsayan kategoridir"* (Bayat, 2007: s. 278).

Fuzuli Bayat, Şaman folklorunu bir demonoloji folkloru olarak adlandırır. Şamanın hem savaştığı hem de ilişkide bulunduğu varlıklar, onun hem koruyucu hem de zarar verici ruhları demonik bir yapı içerisindedirler. Şamanların anlattıkları mitolojik hikâyeler zamanla demonik varlıklar hakkındaki memoratların kaynağını oluşturmuştur (Bayat, 2007: s. 281)[8].

Günümüzde İslamiyet'in etkisiyle kuşaklar boyunca inanılan bu mitolojik varlıklar daha çok cinler olarak varlığını sürdürmüş ve inanılmıştır. Fuzuli Bayat ayrıca damdabaca olarak adlandırılan ev-eşik koruyucularının da işlevlerini zamanla cinlerin üstlendiğini belirtir. Ayrıca tüm iyelerin saygısızlıktan ya da kızdırıldıkları zaman demonik varlığa dönüşmüş olduklarını ekler (Bayat, 2007: s. 279).

[8] Daha geniş bilgi için bkz. Fuzuli Bayat, Türk Mitolojik Sistemi 2, s.277 vd.

Fuzuli Bayat (2007) iyelerin, demonik varlığa dönüşmelerini Kuyu Kızı'nı örnek göstererek açıklar. Aslında su veren suyun ve kuyunun koruyucu olan iye, çocukların kuyuya düşmesini engellemek için *"kuyuya yaklaşma kuyu kızı var seni yanına alır bir daha kuyudan çıkamazsın"* şeklindeki uyarılar sonucunda iye bir demonik varlığa dönüşür ve kötülük yapmaya başlar:

> "İslam'ın kabulünden sonra bazı resmi mitolojik olgular kısmen İlkel mitolojik olgular resmi dinlerin (İslam, Hıristiyanlık, Budizm) baskısı ile arka plana itildi. İlkel mitoloji tümüyle Şaman kültü içine alınsa da bilinçaltındaki bazı sorulara cevap verdiği için varlığını her zaman koruyabildi. Burada Şaman mitolojisi ve folkloru da büyük ölçüde etkili oldu. Nitekim doğada etkili olan kötü güçler hakkında Şamanların anlattıkları mitolojik hikâyeler zamanla demonik varlıklar hakkındaki memoratların kaynağını oluşturmuştur. Bu açıdan ilkel mitolojisini ürünü olarak kabul edilen demonik varlıklar bugün bile halk arasında batıl inanç adıyla bilinmekte ve gerçek varlıklarını efsanelerde, memoratlarda, epikleşmiş varlıklarını ise kısmen de olsa destanlarda sürdürmektedirler.". (s. 282)

Fuzuli Bayat sadece cinler değil daha çok İslamiyet ile var olan şeytan kavramının da zamanla Türk demonolojisi arasına girdiğini belirtir. Yeraltı, şeytan varlığının oluşmasında önemli ölçüde etkili olmuştur. Azerbaycan, Anadolu ve Balkan Türkleri arasında yaygın olarak kullanılan kör şeytan ifadesi şeytanın Altay-Sayan mitolojisindeki yeraltı dünyasına varlıklarından olan Körmesler bağlamında şekillenmesiyle ilişkilidir. Kör sıfatı öteki âlemle bağlantısının kanıtı niteliğindedir (Bayat, 2007: s. 283).

Fuzuli Bayat demonoloji sınıflamanın zor olduğunu belirterek bir sınıflama denemesi yapmıştır:

1- Ağaç yasakları ile ilgili demonik varlıklar
2- Hortlak bağlamında oluşan demonik varlıklar
3- Bas paradigmasında değerlendirilen demonik varlıklar
4- Al ruhu ve semantik dairesine giren demonik varlıklar
5- Yol azdıran demonik varlıklar
6- Dönergeler
7- Mitolojik Ana kapsamında değerlendirilen demonik varlıklar

8- Doğumla ilgili demonik varlıklar
9- Çocukları korkutan demonik varlıklar
10- Diğer demonik varlıklar (Bayat, 2007: s. 283).

Yeraltı dünyasına ait pek çok varlık bilinmektedir. Mitolojik hikâyelerde yer alan bu varlıkların arasında insan kılığında olanlar ve olmayanlar vardır. İnsan kılıklı olmayan varlıklar ilahi kökenli sayılır. Ortak özellikleri insanların yaşadıkları zaman ve mekândan uzak olmalarıdır. Ölümlülerin erişemeyecekleri yerlerde yaşarlar. İnsan kılığında olan varlıklar ise ilahi konuma sahip değillerdir ve yaradılış çağında hiçbir etkinlikleri olmamıştır. Çoğu zaman demonolojiye ait olup aynı zamanda mitolojik koruyucu ruhlarla akrabalığı olan ruhlarda vardır. Bu ruhlar ilahi güçler ve insanlar arasında arabuluculuk yapar (Beydili, 2005: s.161).

Demonolojik varlıklar karakterlerinin asimetrik olmasıyla birlikte görüntüleri de asimetriktir. Topal, tek gözlü ya da tek ayaklı tasavvur edilirler. Değişken karakter ve topallık zıt tarafta olan karanlık dünya güçlerinin bir özelliğidir. Böyle bir görünüş bu iki dünyanın sınırına yakın yerde yaşayan varlıklar için de genellikle geçerlidir. Körlük mitolojik açıdan hem objektif hem de sübjektiftir yani hem görmeyen hem de görünmeyendir. Demonolojik karakterler tekil-çoğul açısından keskin bir şekilde ayırt edilmiyorlar. Beydili bu varlıkların toplu halde hareket ettiklerini belirtir (Beydili, 2005: s. 164).

Bu varlıkların en önemli özelliklerinden biri ise hayvan kılığına girmeleridir. En genel haliyle demonolojik varlıklardan cin; kedi, köpek (özellikle siyah ve beneksiz), yılan, horoz, tavuk, deve, keçi, tavşan, tay, tilki, örümcek şekline girdiğine inanılmaktadır.

"Cin" özel bir grup varlık adı olmasına karşı demonolojik varlık olarak terimleşmiştir. Demonolojik varlıkların insan üzerinde bıraktıkları duygular korku, kaygı, paniktir (Sarpkaya, 2017: s. 19). Bu duygular güçlü ve sarsıcıdır. İnsanların kendilerini koruma içgüdülerini hareket geçirir. Bu da insanların olmayan şeyleri görmelerini, olanları olduğundan farklı algılanmalarına neden olmaktadır. Demonoloji bu var olduğu tartışmalı varlıkların kötülerini inceleyen bir alan olarak mitolojinin alt dalı haline gelmiştir.

1.2. DOĞAÜSTÜ VARLIKLAR

Doğanın, insanüstü bir güç taşıdığına inanılan tüm evren, insanın karşısında olan, ona yabancı, bu yüzden de bilinmeyen, kendi gücünün üstünde olan, onun dışında olan, duyulur, algılanır dış nesnelerin tümü, her şeyi kuşatan gerçekliğin tümü (doğa ya da Tanrı), yaratıcı, oluşturucu güç, doğurucu, besleyici, koruyucu "doğa ana" gibi pek çok tanımlaması yapılmıştır. Doğanın temel varlıkları güneş, ay, yıldızlar, ağaçlar, su v.b. insan tarafından tapınım görmüş ve kutsiyet atfedilmiştir. Çoktanrılı inançlarda doğanın her unsuru tanrılaşmış olarak karşımıza çıkar; fırtına tanrısı, güneş tanrısı, ay tanrıçası gibi. İnsanoğlu doğanın muhteşem ahengi karşısında böyle bir inanç sistemi geliştirmiş ve doğaya saygısını ifade etmiştir.

Doğanın belli bir düzeni olmasının yanında belirsiz, gizemli ve anlaşılmayan yönleri de mevcuttur. Bu sefer aynı insanoğlu ahengin ve düzenin dışındaki oluşuma bir doğaüstülük atfetmiştir. Hesiodos "Tanrıların Doğuşu" (Theogonia) adlı eserinde *"Başlangıçta Khaos vardı"* der (Hesiodos, Theo.120). Dilimize de geçmiş olan kaos; evrenin düzene girmeden önceki biçimden yoksun, uyumsuz ve karışık durumu, kargaşa anlamına gelmektedir. Bu kaosun düzensizliği düzelten, ahengi meydana getiren görünmeyen bir doğaüstü gücün varlığına inanılmaya başlanmıştır. Bazı araştırmacılar tarafından "din"in bu inançtan yola çıkılarak "icat edildiğini" belirtirler. İnsanlar hayatları süresince anlam veremedikleri her şeyi doğaüstülük ile açıklamışlar ve hayal güçlerinin genişliği ölçüsünde doğaüstü varlıklar yaratmışlar ve bu varlıklara inanmışlardır. Bunların başında "cinler" gelmektedir.

Batı dünyasında da pek çok doğaüstü varlığa inanılmaktadır. Efsanelerde bu varlıklar fiziksel olarak insanoğluna yakındırlar. Bu varlıklar evlerinde, çayırlarda ya da yakınlardaki bir ormanda, akarsuda, dağda ya da gölde hayat sürerler. Bu varlıklar çoğu zaman insan için çalışırlar, insan da onlara yiyecek verir. Fakat manevi olarak bu ev cinleri (House Kobolds), Nickelmen, Fänngen, yüksek dağlardaki ruhlar ve vahşi yaratıklar (Wild Men) kendilerine ait bir dünyada yaşarlar ve insanoğlu diğer bütün varlıklar gibi onlarla karşılaşır (Luthi, 1996; s. 149).

Türklerin pek çok kültür ile teması sonucunda doğaüstü varlık inancı etkileşime girdiği kültürlerden izler barındırmaktadır. Yaşar Çoruhlu (2011) bu varlıkların karma özellik gösterdiğini belirtir:

"Türk - İslam kültüründe cinler - şeytanlar, kötü yaratıklar temelde eski Türk, Hint, İran mitolojileri ve inanışlarıyla bunların bir karmasından oluşur. Özellikle Türklere ait ortaçağ ve daha geç dönemlerin yazma kitaplarında bu türden varlıkları çok görürüz. Bununla birlikte İslam devri mitolojisinin oluşturduğu bir dinsel kökenli anlayış da bunlara eklenmiştir. Bu son grup İslam döneminde bu varlıklarla ilgili inanışlara, Musevilik ve Hristiyanlıktaki benzeri inanışların karışmasından meydana gelmiştir. Bunlara ilişkin örnekler de genel İslam yazarlarının kitaplarında görülür. Yalnız bu grupla ilgili minyatürlerin üslubu Hristiyan ya da Musevi geleneklerinden çok Asya sanat geleneklerine bağlıdır. Cinler ve şeytan üzerine Kuran'da bir takım sure ve ayetlerde yer alan bilgileri ise ayrı bir grupta değerlendirmek gerekir." (s.59)

Doğaüstü varlıklar bilinmeyeni açıklamaya çalışmanın bir çabası olmakla kalmamış masallar, efsaneler ile çocukların eğitilmesinde birer araç olmuşlardır. Cadılar, periler, devler vasıtasıyla neyin iyi neyin kötü olduğu gösterilmiştir. Doğru davranış biçimlerinin öğretilmesine katkı sunmuşlardır.

1.2. KÖTÜ RUHLAR VE YERALTI

Tüm din ve inanışlarda karşımıza çıkan kötü ruh anlayışı, insanın var oluşu ile birlikte oluşmaya başlamıştır. İnsan anlam veremediği, nedenini kavrayamadığı bir takım olayları kötü ruhlara bağlamıştır. Hastalıkların kötü ruhların eseri olduğuna inan Eski Türklerde şamanın en önemli görevi bu hastalık yapan "cinleri" kovmak, hastaları iyi etmektir.

Yeraltı karanlık ve gizemlidir. Yunan Mitolojisinde ölüler ülkesi Hades ve Türk Mitolojsinin kötülük tanrısı Erlik'in sarayı yeraltındadır. Deprem gibi doğal afetler yeraltından gelir. Bu nedenle yeraltı ile kötülük özdeşleşmiştir. Kötü ruhlar ile yeraltı arasında o kadar sağlam bir bağ oluşmuştur ki Antik Yunan'dan modern dünyaya kadar kötü ruhlar ile yeraltı arasındaki bu bağa hala inanılmaktadır. Kötü ruh, genel anlamda insanlara kötülük eden ve doğaüstü bir varlık şeklinde düşünülen bir tasarımdır.

Ali Duymaz "Dış Ruh" (2008) tasarımı üzerine yazdığı makalesinde kötü ruh ile ilgili şunları aktarır:

> "Bedenle ruhu hem aynı, hem de birbirinden ayrılabilir kabul eden insanlar, bedenler gibi ruhların da olumlu veya olumsuz olabilecekleri inancını taşımışlardır. Bu bakımdan iyi, üstün ruhla birlikte kötü ruh kavramı da ortaya çıkmıştır. Kötü ruh kavramı genellikle yeraltıyla ilgili görülmüştür. Bu bakımdan bazı kötü insanların ruhlarının yeraltına gittiğine inanılmıştır. 'Cehennemin dibi' söz kalıbı herhalde bunu yansıtan izlerden biri olmalıdır. Kötü ruhların timsali hayvanlar da genellikle insanlarca olumsuz karşılanan, yeraltında yaşayan hayvanlardır. Bunlar arasında yılan ve ejderhalar baş sırayı alırken kurbağa, kaplumbağa, domuz gibi hayvanlar da kötü ruh simgeciliğinde yer tutarlar. Şüphesiz destan ve masallarda yer alan devler, tepegözler, ejderhalar, periler, canavarlar da bu bağlamda kötü ruhla ilgili olağandışı varlıklardır. Erlik'in ölülerin canlarını almaya kalkışması, iyi insanların ruhlarının göğe, tanrı katına, kötülerin ise Erlik'in yanına yeraltına gideceği inancı yaradılış destanlarında anlatılmaktadır. Aynı destanda kötü ruhlar olan Albıs ve Şulbus'un yeraltından dışarı çıkmasına müsaade edilmemesi gerektiği de anlatılır". (s. 3)

Yeraltı tüm inanış ve mitoslarda kötülük ve karanlıkla ilişkilendirilmiştir. Sümer'den Yunan'a yeraltına iniş mitoslarına rastlamaktayız. Sümer Tanrıçası İnanna, ya da Akad Tanrıçası İştar yeraltına ölüler ülkesine iner. Yeryüzüne çıkarken yanında cinleri de getirir (Hooke, 1995: s. 22). İnanna/İştar'ın yer altına inişine bir örnek Hitit çivi yazılı kaynaklarında da mevcuttur. Ancak bu metin mitostan ziyade bir büyü metnidir (Kıymet, 2014: s. 26). Bu durum Antik Yunan Mitolojisindeki Yeraltı Tanrıları ile bağını gözler önüne serer. Yeraltı Tanrıları (κατα-χθόνιος) ölümü, kötülüğü, büyüyü temsil ederler. Yeraltı Tanrıları'dan Hekate büyücü tanrıçadır, ölüm tanrısı Thanatos yeraltı ülkesi Hades'te oturur. Hitit metinlerinde Teşup'un da yeraltına indiği görülmektedir. Bu coğrafyada yeraltına iniş mitoslarının en temel dayanağı ekinokslardır. Yunan Mitolojisindeki Persephone mitosunda olduğu gibi doğanın ölmesi (sonbahar ekinoksu) yeraltına iniş, yeniden canlanması (ilkbahar ekinoksu) yerüstüne çıkış ile ilişkilendirilmiştir. Yeraltı ölümü ve kötülüğü temsil eder. Antik Mısır'da yeraltı *"cinlerin yurdu"* olarak anılmaktadır (Hooke, 1995: s. 78).

Yeraltı aynı zamanda Erlik, Ehrimen gibi kötülük tanrılarının mekânıdır. Tüm dinlerde cehennem hep yeraltında tasavvur edilmiştir. Cinler de genel olarak kötülük ile anılırlar ve onların da yaşadığı yer yeraltı olarak düşünülür. Özellikle Orta Doğu'da

bu nedenler cinlere *"el-Arvâh es-Suflîyeh"* (Aşağı Ruhlar) ya da *"el-Arvâh el-Ardıye"* (Yeraltı Ruhları) denir (Zbinden, 1994: s. 49).

Yeraltından gelen kötü ruhlar insanlara ve kahramanlara kötülük ederler. Radloff'un derlediği Altay efsanelerine göre Tanrı Kayra Han, Erlik'i ışık diyarından kovmuş, karanlık diyarının üçüncü katına sürmüştür. Erlik, burada yoldan çıkardığı insanlardan, yani kötü ruhlardan ibaret bir halk oluşturur (Duymaz, 2008: s. 12). Dede Korkut'taki Tepegöz'ün annesi peridir. Belki de bu nedenle yeraltı ruhudur (Ögel, 1995: s. 68). Yine Er Töştük efsanesinde Ögel mitolojisinin ağır bastığını ve Urum Han ve Kırım Han'ın ülkelerini yeraltı dünyasına indirilmiş olduğunu söyler. Ögel ayrıca Eski Türk inanışı gereği şeytanlar ve kötü ruhların da hep yeraltından çıktığını söyler. Er Töştük yeraltından çıkanların hep şeytan olduğunu unutur kuyudan gelen sese yardım eder. Çoin Kulak devdir bu kuyudaki ses onu çıkarır bakar besler ancak gün gelir canına kasteder. Yine aynı efsanede Temir Kulak (Demir Kulak) yeraltı devlerindendir. Efsanenin sonunda nihayet Er Töştük yeryüzüne çıkar (Ögel, 1993: s. 539-547). Westermarck da cinleri yeraltı ile ilişkilendirmiştir. Cinlerin asıl vatanının yeraltı olduğunu fakat hiçbir yere tam anlamıyla bağlı olmadıklarını belirtir. Yeryüzüne çıkmaktan hoşlandıklarını ve insanlarla ilişki kurmayı sevdiklerini belirtir. Ayrıca yeryüzünde cinlerin sayıca en fazla olduğu zaman ikindi namazından sonraki zaman dilimidir. İnanışa göre bu vakit cinlerin uyandıkları onlar için sabah vaktidir (Westermarck, 1967: s. 1 vd.).

Esat Korkmaz, galipler için gökyüzü, mağluplar içinse yeraltının icat edildiğini söyler. İyiliğin gökyüzüne, kötülüğün ise yeraltına bağlandığını yeraltının kavga alanı olarak adlandırıldığı, kötü cinlerin de yeraltı kökenli kabul edildiğini belirtir (Korkmaz, 2006: s. 165).

Kötü ruhlar ve yeraltı bağlantısı çok açıktır. Yeraltının karanlık olması kötülük ile kara/siyah renk bağlatışını da ortaya çıkarır. Kötülük ya da ölümle ilgili mitlerde yer alan tanrılar, Şeytan gibi kötü ruhlar kara/siyah renkle birlikte ifade edilmiştir. Hemen hemen tüm kültürlerde siyah renk olumsuz anlamdadır. Türklerde kara renk; şiddet, güç ve yoğunluğu ve gerçeği vurgulamak için, iyi ya da iyilik ilkesinin karşısında olumsuz ya da kötü olan ilkeyi belirtmek için, yas, ölüm anlamlarında kullanılmıştır (Çoruhlu, 2011: s. 207).

Altaylı Şamanist Türkler de ruhların iyi ve kötü ruhlar olarak "aru töz" ya da "kara töz" olarak adlandırıldığı bilinmektedir. Kara töz deyimi kötü ruhlar ifade eder. Sözü edilen kötü ruhların başında da her türlü felaketin kendisinden geldiğine inanılan yeraltı tanrısı Erlik bulunmaktadır. Erlik'in gözleri ve kaşları kömür karasıdır. Kara çamurdan ya da kara demirden bir sarayda oturur. Oğulları da kara renkle doğrudan ya da simgesel ilişkisi olan isimler alır; örneğin oğullarından birinin isimi Kömür Kaan'dır. Bir süre sonra gök ve yer unsularına bağlı olarak şamanlarda da ikili bir ayrışma görülür ve Ak Şaman – Kara Şaman olarak ayrılır. Kara Şaman uygulamalarında daha çok kötü ruhlarla ilişki içinde olmuştur. Yeraltı dünyasında birçok unsur kara renkle ifade edilir. Öte yandan kara renk Türk dünyasında yaygın bir biçimde ölümün, ölümden duyulan yasın ifadesidir (Çoruhlu, 2011: s. 209).

Yeraltı dışında, ormanlar da özellikle kötülüğün sembolü olmuştur ve kötü ruhların yaşadığına inanılan, tekin olmayan yerlerdir. Türk kültüründe ormanlar; İyi ruhların yaşadığı aydınlık-ışıklı ormanlar ve kötü ruhların yaşadığı karanlık ormanlar olarak ikiye ayrılır. Karanlık ormanlar, kötü ruhların (cinler, periler, devler) yaşadığı yerler "lanetli yerler" olarak adlandırılmaktadır. Bu kara ormanlar "kara pürlü ağaçların" bulunduğu, karanlık ve sık ormanlardır. Tılsımlı objeleri ve olağanüstü yaratıkları ile korkunç ormanlar yeraltı dünyasının girişini sembolize ederler. Anadolu masallarında da yine ormanlar, cinlerin ve devlerin mekânıdır. Karanlık ormanlarda yaşayan kötü ruhların, cinlerin, perilerin özellikle geceleri ortaya çıktıklarına ve eğlenceler yaptıklarına inanılır. Tekin olmayan yerlerden gece geçmemeye özen gösterilir. Eğer geçmek zorunda kalınırsa da geçen kişi üzerinde kutlu bir nesne (demir, kurttırnağı, gök boncuk vs.) taşımak ve dua etmek gerektiği yaygın bir inanıştır. Orman ruhlarının bir diğer lakabı *"fincancı katırları"* dır. Özellikle *"Fincancı katırlarını ürkütmemek "* için özellikle geceleri ormandan geçerken gürültü ve şamata etmemek gerektiği de yaygın bir inanıştır. (Ergun, 2010: s.120)

Yıldırım düşen ağaçtan bir parça alınıp saklanırsa o yere kötü ruhların girmeyeceğine inanılır (İnan, 1986: s. 30).

İKİNCİ BÖLÜM

2. CİN İNANCI ve TARİHÇESİ

Gözle görülmeyen, insanlarla aynı dünyayı paylaştığına inanılan, kimi zaman iyi kimi zaman kötü olarak tanımlanan ve genel olarak "cin" olarak adlandırılan varlıklar, en eski Mezopotamya kültürlerinden Amerikan Yerlileri'ne kadar tüm dünya halklarında görmek mümkündür. En eski inanış biçimi olan fetişizm, içinde majik gücün ya da cinin bulunduğuna inanılan taş, boynuz, pençe, post, der, bez parçası, figür v.b. gibi objelerden yarar ummak amacı ile yapılan çeşitli pratiklere denir (Örnek, 2014: s. 49). Portekizce büyü ve peri anlamına gelen *feitico* deyiminden türetilmiştir. Bu ilkel inanç sisteminde bile cinlerin etkisini görmekteyiz. Yahudilik, Hristiyanlık ve İslamiyet gibi kitabi dinlerde "cin" inancı büyük yer tutmaktadır.

Babillerde kötü ruhlar, hastalık ruhlarının mevcut olduğuna inanıldığını, bunlardan ancak kâhinlerin yardımıyla kurtulunduğunu, dua, kurban, efsun ve kendi kuvvetleriyle kötü ruhların zararlarının önlendiğine inanıldığını görüyoruz (Tanyu 1967: s. 327). Babil mitolojisinde adı *Pazuzu* olan, elleri insan eli, kuş ayaklı ve kuş kanatlı olan ve hastaları iyi ettiğine inanılan cinler vardı.

Asurlular'ın *"Edimmu"* adını verdikleri kötü ruhlar, öldükten sonra kendileri için ayin yapılmaması ve yeterli takdime sunulmaması yüzünden dünyaya geri döndüğüne inanılan ölü ruhlarıydı.

Sümer ve Akadlarda İştar'ın yeraltından dönüşünde cinleri de yanında getirir ve Dumuzzi'yi bu cinlere teslim eder. Cinlerden kaçabilmek için ellerini yılan eline, ayaklarını ise yılan ayağına çevirmesini ister. Dileği kabul edilir ve bu şekilde kaçmayı başarır. Ne var ki hemen ardından cinler tarafından tekrar yakalanır. Yine *"Dumuzi'nin Rüyası"* adı verilen öyküde Dumuzi, kötü olayların habercisi olan bir rüya görür. Kız kardeşi Geştinanna bu rüyayı yorumlar ve ölüler dünyasındaki cinlerin onu bulmak üzere olduklarını haber verir. Dumuzi'nin dört sefer tekrarlanan kaçma girişimi başarısız olur ve sonunda *Galla* cinleri tarafından yanağına çivi ve sopalarla vurmak yoluyla öldürülür (Kıymet, 2014: s. 24). Sümerlerde cinler baş tanrı Anu'nun oğlu *Utukku Limnu* iblislerin başı kabul edilir ve çöllerde, mezarlıklarda yaşadığına inanılan bir cindir. Babil inançlarında da pek çok kötü ruh sayılmaktadır. Örneğin

Lamaştu tıpkı Al Karısı gibi yeni doğan bebeklere musallat olur (Zbinden,1994: s. 119). Özellikle hastalık getiren bu kötü cinler aynı zamanda felaketlerden de sorumludurlar. *Enki* de cin kovma ritüellerini bulan tanrı olarak karşımıza çıkmaktır (Korkmaz, 2006: s. 233). Sümer'de *"Dumuzzi ile İnanna"*, Babil de *"Yaratılış Mitosu"*, *"Zu Mitosu"* 'nda cinler karşımıza çıkmaktadır (Hooke, 1995: s. 22-78).

Antik Mısır dünyasında da cinlerin var olduğunu biliyoruz. Antik Mısır'da cinlerin hayvan şekline girdiklerine inanılırdı. Boğa, keçi, kedi, eşek, domuz gibi hayvan şeklinde görülürdü. Günümüzde de hala özellikle keçi ve kedi şeklinde cinlerin insanların karşısına çıktıklarına inanılır. Ağrıların dindirilmesindeki tedavi yöntemi cinlerin çıkarılmasıydı. Antik Mısır büyücülerin çok güçlü olduklarını ve Hz. Musa ile yarıştıkları Kur'an-ı Kerim'de işaret edilir (Taha Suresi, 65-66). Büyü ile cin arasındaki ilişki her zaman çok yakın olmuştur. Cinlerin yardımı ile büyülerin yapıldığına inanılır. Bu konu ayrı bir başlık altında incelemeye değer bulunmuştur.

Batı dünyasında özellikle Yunan ve Roma mitolojisinde cin tanımına uygun pek çok doğaüstü varlığın izine rastlamaktayız. Eski Yunanca' da *Daimon* her ne kadar bizim bildiğimiz cin inancını karşılasa da bir başka sözcük daha karşımıza çıkar: *Phasma* (φάσμα). Bu sözcük Batı dillerine geçmiştir ve *Phantom,* yani hayalet sözcüğü başta olmak üzere pek çok doğaüstü varlığı karşılayan bir sözcük olmuştur. Yunan Mitolojisi'nde cin olarak tanımlayabileceğimiz diğer varlıklar:

Empousa; Tanrıça Hekate'nin mahiyetindendir. Hekate büyücü bir tanrıçadır ve yeraltı tanrılarındadır. Empousa geceleri ortalıkta dehşet saçar, özellikle kadın ve çocukları korkutur, bir ayağı tunçtandır ve insan eti ile beslenir. Türk halk inanışlarındaki Alkarısı inancı ile çok benzeşmektedir. Kendini genç ve güzel bir kadın şekline sokar.

Lamia; Lamia Yunan Mitolojisinin en korkunç ve en bahtsız kadınlarından biridir. Lamia kadın başlı, eşek bacaklı bir canavardır. Dadılar çocukları korkutmak için Lamia öyküleri anlatırdı. Efsaneye göre Lamia güzel bir kızdır ve Zeus ona gönül verir ancak Hera kıskandığı için her doğum yaptığında gelir ve çocuğunu öldürür. Bir süre sonra Lamia çıldırmış bir halde bir mağaraya gider saklanır ve çocukları yaşayan annelere düşman kesilir. Geceleri gözüne uyku girmediği için gider çocukları kaçırır

ve yer. Zeus, Lamia'ya acıdığı için, çok şarap içtiği geceler gözlerini çıkarıp yatağın yanındaki bir kaba koyar ve ancak o zaman Lamia rahat uyur ve çocukları rahat bırakır.

Bunlardan başka: *Harpya'lar, Mormo, Mormolyke, Striga'lar, Taraksippos, Telkhin'ler* de cin sınıfına giren kötücül varlıklar olarak karşımıza çıkarlar.

Antik dünyanın en bilinen mitolojik varlıklarından biri olan *Kharon,* Yunan mitolojisinde ölülerin ruhlarını Akheron'a götüren bir sandalcı iken Etrüsk inançlarında insanların canını alan kötü bir cin olarak karşımıza çıkar (Erhat, 1997: s. 173). Etrüsk inançlarında sayısız kendilerine özgü adları olan demon vardır (Pallottino; 2000: s. 165).

Roma inanışlarında cini karşılayan sözcük "*Genius*"tur. Genius herhangi bir şeyin içinde doğup gelişen tinsel bir varlıktır. Latince'de Genius dışında cin olarak adlandırabileceğimiz diğer varlıklar; *Manes, Larva, Lemures, Imago, Simulacrum, Effigies, Furia'*dır.

11. yüzyılda Bizans filozofu Michael Psellus cinleri altı gruba ayırmıştır:

1. Hava Cinleri (atmosfer olaylarından sorumludurlar)

2. Toprak Cinleri (İnsanları ayartmaya çalışırlar)

3. Su Cinleri (Gemi kazalarına ve balıkçıların ölümüne neden olurlar)

4. Yeraltı Cinleri (Yanardağ patlamaları ve depremlerden sorumludurlar)

5. Gece Cinleri (İnsanlardan günışığını esirgerler)

6 Ateş Cinleri (Çok uzaklarda otururlar) (Öztürk, 2009: s. 243).

İskandinav mitolojisinde, cin ve şeytanları niteleyen *Drottar*'lara, yolcuları denizin dibine çeken su perilerine, ölen savaşçıların ruhlarını derin denizlere götüren *Walkyria*'lara, kurganlarda dolaşan öfkeli cin *Draugar*'a, geceleri insanları alıp kaçıran çayır cinlerinin varlığına inanılırdı. Yine İskandinav mitolojisinde *Elf*'ler de doğa güçlerini simgeleyen ruhlardır. Dişi ve erkek cinsleri olan Elf'lerin bazısı iyi bazısı kötüdür (Hançerlioğlu 2013: s. 100- 134). Ayrıca *Neek* (su cini), *Troll*'ler (kötü ruh) de İskandinav inançlarında adlarına rastladığımız cin olarak tanımlayabileceğimiz varlıklardır.

Cermen mitolojisinde *Niks*'ler su perileridir ve insanları uçurumlara çektiklerine inanılır (Hançerlioğlu 2013: s. 365). Slavların *Rusalka* dedikleri cinler de Elflere benzerler fakat daha vahşi varlıklar olarak tanımlanır. Cermenler de önceleri ev cini olan fakat sonra maden ve yeraltı cini olarak anlan *Kobold* da adı bilinen cinlerdendir (Hançerlioğlu 2013: 264). Cermen inançlarına göre insanın gidemediği çöl, orman ve kıraç yerler dev ve cinlerin vatanlarıdır (Schimmel, 1999: s. 79).

Avrupa'da varlığına inanılan *Goblin*ler, kötü ruhlu, huysuz, zararlı, tuhaf, çirkin vücutlu, cin ahalisinden bir hayalet türüdür. Boyu bir cüceninki ile bir insanınki arasında değişik uzunluklarda olabilir. Yer aldıkları hikâyeye ve kültüre göre, goblinlere değişik yetenekler ve şekiller atfedilir. Goblin kelimesinin Gobel'den ve Kobold'dan geldiği düşünülmektedir. Kuzey Avrupa, özellikle İzlanda kültüründe *Gryla* adını taşıyan, yaramaz çocukları çantasına alıp dağlara kaçıran dişi cücenin yanında *Yule kedisi* denilen ve işçileri tehdit eden bir olağanüstü varlıktan da bahsedilmektedir (Duvarcı, 2005: s. 136). Fransa'da *Frocin* denilen kısa boylu kötü yürekli cinlere inanılırdı (Korkmaz, 2006: s. 262). Kelt inançlarına bakarsak, onların cinlere taptıklarını görmekteyiz. Roma tesiriyle oluşturdukları mabetlerinde ayinleri icra edenler *Druidler*'dir (Schimmel, 1999: s. 85).

Japon inançlarına göre saatleri on iki cin yönetir. Her saatin ayrı bir cini vardır. Örneğin; Anira sekizinci saatin cinidir. Japon inanışlarında diğer cinler şunlardır; *Bakemono, Kappa, Mono-no-ke, Yamanba* yahut *Yama-ubu, İzagani, İzanami, Tengu, Oni, Yokai* (Korkmaz, 2006: s. 672). Ayrıca Japon halk inanışlarına göre her yaz canavarlar, hortlar, iblisler bir gece sokaklarda geçide çıkar. Bu geceye *"Hyakki Yako"* denir (Dell, 2014; s. 147).

Çinliler de yoğun bir cin inancı vardır. Çinlilerde "kuei" (cinler) ve "shen" (ruhlar veya tanrılar) olarak inanılan bu varlıklardan Kuei, ölünce görünen âlemden görünmeyen âleme gitmiş insan ve hayvan ruhlarıdır. Yaşayanları aldatmak ve kötülük yapmak için insan yahut hayvan şekline girebileceklerine inanılır. Kuei aynı zamanda dağlar, ırmaklar, kayalar, ağaçlar gibi doğa mekânlarında yaşayan doğaüstü varlıkların da adıdır. Cin ile ilgili sayısız inanca sahip Çinlilerin bu inanışlarının kaynağı Taoizm'dir. Budizm ile birlikte bu inanışların sayısı daha da artmıştır. Taoist rahipleri cinlerden korunmak için muskalar, tılsımlar, afsun ve tütsüler, okuma ve üflemelerle tedbirler alırlar. Çin'de de hastalıkların cinlerden kaynaklandığına inanılır.

Hint inançlarında Apsaras su perileridir; ikinci derece tanrılardan sayılırlar ve cin olarak kabul edilirler. Süt denizinin çalkalanması ile oluştuklarına inanılır, iyilikseverdirler (Hançerlioğlu, 2013: s. 49). Hint inanışlarında diğer cinler; *Bhuta, Dasa, Naga, Vacrapani, Vritra, Asura'*dır (Korkmaz, 2006: s. 98). Bhutalar, genellikle ölülerin yakıldığı yerlerde bulunduğuna inanılan cinler veya hortlaklardır. Kırmızı gözlü, duman gibi vücutlu, kanlı keskin dişli ve korkunç pençeli olarak düşünülen *Pisakalarla, Yatudhanalar* ve *Rakşasalar* bir üçlü oluştururlar. İnsanlara ölüm ve hastalık verdiğine inanılan bu varlıklardan Pisakalar insan yiyen cinler olarak da bilinir. Hindistan'ın kuzeybatısında bu adla anılan ve yamyam olarak bilinen bir kabile de vardır.

Endonezya ve Filipinler'de kaza sonucu ölen, intihar ederek ölen ya da lohusa halinde ölenlerin bu dünyada kalarak kötü cinlere dönüştüğüne inanılır (Örnek, 2014: s. 118).

2.1. YAHUDİLİKTE CİNLER

Tek Tanrılı dinler ile birlikte cin inancı devam etmiştir. Yahudiler cinler için *"Şedim"* kelimesini kullanırlar "Renksiz ruh" anlamına gelen bu kelime daha sonra Yeni Ahid'de Eski Yunanca *"Pneuma"* (Πνεῦμα) kelimesi ile tercüme edilmiştir. Bu kelimenin karşılığı ise "kötü ruhlar"dır. Yahudilere göre cinler melekler ve insanlar arasında var olan ara varlıklardır. Havada hızlıca yol alırlar, yerler, içerler hatta insanlarla cinsel ilişkiye girer ve çoğalırlar (Zbinden, 1994: s. 148). Bu inancın kaynağı Âdem'in Havva'dan önceki eşi olduğuna inanılan Lilith'tir. Lilith, Âdem'e ve Tanrı'ya isyan ederek cinlerin başı ile ilişkiye girmiş ve cinleri doğurmuştur. En eski İbrani mitosları olan "Kain ile Habil" ve "İlya ile Elişa"da cinlerin varlığına rastlamaktayız (Hooke, 1995: s. 143-186).

Cin inancı Tevrat'ta karşımıza şöyle çıkar: *"Yabancı ilahlarla Tanrıyı kıskandırıp, iğrençlikleriyle Onu öfkelendirdiler. Tanrı olmayan cinlere, tanımadıkları ilahlara, atalarınızın korkmadıkları, son zamanlarda ortaya çıkan yeni ilahlara kurban kestiler."* (Tesniye, 32:16-17)

Bu ifadeden sonra sapkın tanrılara ve cinlere kurban kesmek yasaklanmıştır: *"İsrail halkı taptığı teke ilahlara artık kurban kesmeyecek. Bu yasa kuşaklar boyunca geçerli olacak."* (Levililer, 17/7). Ancak yine de yasak edilen bu sapkın inanışa geri dönmüşlerdir: *"Rab'bin onlara buyurduğu gibi yok etmediler halkları, tersine öteki uluslara karıştılar, onların törelerini öğrendiler. Putlarına taptılar, bu da onlara tuzak oldu. Oğullarını, kızlarını cinlere kurban ettiler."* (Mezmurlar, 106/34-37)

Cennet'ten kovulan şeytan cinlerin başına geçer ve bir ordu kurar. Ancak Şeytan, Mikail'in komutasındaki semavi bir ordu tarafından yenilir. (Vahiy, 12:7)

Yahudiler; Hz. İsa toplumunu Allah'ın dinine davet ettiğinde onun cinler tarafından çarpılmış olduğunu iddia etmişlerdir: *"Yahudiler O'na şu karşılığı verdiler: 'Sen, cin çarpmış bir Samiriyeli'sin demekte haklı değil miyiz?' İsa, 'Beni cin çarpmadı' dedi. 'Ben Babamı onurlandırıyorum, ama siz beni aşağılıyorsunuz'."* (Yuhanna, 8/49). Yine Hz. İsa'nın cinlerle "işbirliği yaptığı iddiasına" dair İncil'de şöyle bir ifade vardır: *"Ferisiler bunu duyunca, 'Bu adam cinleri, ancak cinlerin önderi Baalzevul'un gücüyle kovuyor.'"* (Matta, 12/24). Baalzevul ya da Beezbul gibi isminin birkaç varyasyonu (Belzebuth, Baalzebub) olan tanrı, sineklerin tanrısıdır. Aslı Baal'e dayanır. Hıristiyanlıkta daha sonra şeytan inancı ile birleşmiş olarak karşımıza çıkar.

Yahudilik inançlarında varlığına en çok inanılan cin Lilith'tir. Âdem'in ilk karısı olduğuna inanılan Lilith aynı zamanda ilk feminist olarak kabul edilir. Âdem ile eşit olarak sayılmadığı için başkaldırmış ve bu talebi reddedilmiştir. Lilith bunun üzerine tanrının gizli adını söyleyerek göğe yükselmiş ve cinlerin başı ile ilişkiye girerek yüzlerce cin çocuk doğurmuştur. Âdem'e geri dönmesi için ikna edilmek üzere üç melek gönderilmiştir. Ancak Lilith dönmeyeceğini söylemiş ve eklemiştir: *"Eğer sizin tılsımlı adlarınızı bebeklerin üzerinde görürsem ant olsun ki onlara dokunmayacağım"*. Bu andan itibaren Lilith bir bebek katili olarak anılmaya başlar ve geceleri yeni doğmuş bebekleri bulur ve onları öldürür. Böylece bebekleri Lilith'in gazabından korumak için çeşitli tılsımlar ve muskalar hazırlanır (Zingsem, 2005: s. 30). Lilith'in geceleri dolaşıp bebekleri öldürmesinden, adı İbrani ve Arapça'ya laila (gece) olarak yerleşmiştir. Günümüzde hala Yahudiler, loğusaları yalnız bırakmazlar. Ayrıca Lilith o evde çocuk olduğunu anlamasın diye, geceleri çamaşır ipinde çocuk

kıyafetleri bırakılmaz (Beyaz, 2016: s. 1200). Yahudi büyü literatüründe Lilith ve üç oğlunu adı anılmaktadır: Achiman, Şeşar ve Thalmai.

Hastalık ve salgınların da cinlerden geldiğine inanılır. Yine diğer inanışlarda olduğu gibi çeşitli hayvan şekillerine özellikle yılan şekline girdikleri inancı yaygındır. Cinlerin en çok çöller ve Yemen'de bulanan Abkar adlı kentte yaşadıklarına inanılır (Korkmaz, 2006: s. 40).

Yaşadıkları coğrafya nedeniyle hem Antik Mezopotamya ve Mısır hem de Hristiyan ve İslam toplumları, Yahudilerin cin inancının devam etmesine neden olmuştur. Zamanla bu inançların kaynakları birbirine karışmıştır. Rahipler kodeksinde geçen bir rivayette *"Üzeri kapatılmayan, açık bırakılan her kap murdardır"* der. Çünkü kötü ruhlar rahatlıkla bu kaplara saklanabilirler. Aynı inancı İslamiyet'te de görmekteyiz. Bir hadis-i şerif şöyledir: *"Çünkü şeytan (Besmeleyle) kapanmış olan kapıyı açamaz, (kabın ağzını örten) bağı çözemez, (ağzı örtülü olan) kabı açamaz. (Bunları yaparken Besmele çekmeyi unutmayın). Çünkü (Besmele çekmezseniz) küçük fare, insanların evlerini ateşe verebilir"*. Bu hadis hastalık yapan mikrop ve kemirgenlerin açıkta kalan yiyeceklere temas etmeleriyle hastalık getirmeleri olarak yorumlanır.

Hala Yahudi halk inançlarında bir takım uygulamalar devam etmektedir. Örneğin; cinlerin eşyaları sakladıklarına inanan Yahudiler cinleri uzak tutmak istedikleri eşyalara toplu iğne batırırlar. Tuz, kükürt, demir ve ışık cinleri uzak tutmak için kullanılır. Tuzun ebcet değeri yüksek olduğu için kuvvetli bir cin kovucudur (Zbinden,1994: s. 52 ve 152). Aynı inanç daha sonra İslamiyet ile birlikte devam edecek, isminin ebcet değeri yüksek olan kişileri büyünün tutmadığına inanılacaktır.

2.2. HIRİSTİYANLIKTA CİNLER

Hristiyanlık, Orta Doğu kökenli tek tanrılı bir dindir. İsa'nın Yeni Ahit'teki öğretilerine dayanan Yahudilik gibi İbrahim Peygambere dayanır. Hristiyanlık, temel olarak Yahudilik üzerine kurulmuş ve daha sonraları Tarsuslu Paulus'un da çabasıyla müstakil bir din olarak gelişmiştir. Kutsal kitabı Kitab-ı Mukaddes'tir. Kitab-ı Mukaddes; Tevrat, Zebur ve Tanah'dan oluşan Eski Ahit ile Matta, Markos, Luka ve Yuhanna İncillerinden Yeni Ahit ve daha pek çok kitaptan oluşmaktadır.

Hıristiyanların kendine has bir cin inançları vardır ve bu inanç devam etmektedir. Vaftiz törenlerinde cin ya da şeytan çıkarma yer alır. Sadece vaftiz törenleri değil yetişkin dönemlerinde de insanların bedeninden şeytan ya da kötü ruh kovma yaygın bir ritüeldir. Cinlenme, Şeytan çıkarma, kötü ruh kovma Hollywood'un da sevdiği sık sık filmlerde işlediği bir konudur. İncillerde kaydedildiğine göre Hz. İsa, cinleri çıkarma yetkisini havarilerine de vermiştir: *"İsa, Onikiler'i yanına çağırıp onlara bütün cinler üzerinde ve hastalıkları iyileştirmek için güç ve yetki verdi. Sonra onları Tanrı'nın Egemenliğini duyurmaya ve hastalara şifa vermeye gönderdi."* (Markos, 6/13; Luka, 9/1). *"Yetmişler sevinç içinde döndüler. 'Ya Rab' dediler, 'Senin adını andığımızda cinler bile bize boyun eğiyor.' "* (Luka, 10/17).

Yine İncil'de cinli bir çocuğun iyileştirilmesi şöyle aktarılır:

> "Ruh, İsa'yı görür görmez çocuğu şiddetle sarstı; çocuk yere düştü, ağzından köpükler saçarak yuvarlanmaya başladı. İsa çocuğun babasına, 'Bu hal çocuğun başına geleli ne kadar oldu?' diye sordu. 'Küçüklüğünden beri böyle' dedi babası. 'Üstelik ruh onu öldürmek için sık sık ateşe, suya attı. Elinden bir şey gelirse, bize yardım et, halimize acı!' İsa ona, 'Elimden gelirse mi? İman eden biri için her şey mümkün!' dedi. Çocuğun babası hemen, 'İman ediyorum, imansızlığımı yenmeme yardım et!' diye feryat etti. İsa, halkın koşuşup geldiğini görünce kötü ruhu azarlayarak, 'Sana buyuruyorum, dilsiz ve sağır ruh, çocuğun içinden çık ve ona bir daha girme!' dedi. Bunun üzerine ruh bir çığlık attı ve çocuğu şiddetle sarsarak çıktı. Çocuk ölü gibi hareketsiz kaldı, öyle ki oradakilerin birçoğu, 'Öldü!' diyordu. Ama İsa elinden tutup kaldırınca, çocuk ayağa kalktı. İsa eve girdikten sonra öğrencileri özel olarak O'na, 'Biz kötü ruhu neden kovamadık?' diye sordular. İsa onlara, 'Bu tür ruhlar ancak duayla kovulabilir' yanıtını verdi." (Markos, 9/ 14-29).

Hz. İsa, Mecdelli Meryem'den yedi tane cin çıkartarak onu iyileştirmiştir: *"İsa, haftanın ilk günü sabah erkenden dirildiği zaman önce Mecdelli Meryem'e göründü. Ondan yedi cin kovmuştu."* (Markos,16/9).

Hz. İsa adıyla cin çıkarıp iyi işler yapanlar olsa bile kıyamet günü kendisine inanmadıkları için bu kimseleri kovulacağı da İncil'de anlatılır: *"O gün birçokları bana diyecek ki, 'Ya Rab, ya Rab! Biz senin adınla peygamberlik etmedik mi? Senin*

adınla cinler kovmadık mı? Senin adınla birçok mucize yapmadık mı?' O zaman ben de onlara açıkça, 'Sizi hiç tanımadım, uzak durun benden, ey kötülük yapanlar!' diyeceğim." (Matta,7/22-23).

Cin çıkarmak Hz. İsa'ya iman edenlerin alameti olarak gösterilmiştir: *"İsa onlara şöyle buyurdu: 'Dünyanın her yanına gidin, Müjde'yi bütün yaratılışa duyurun. İman edip vaftiz olan kurtulacak, iman etmeyen ise hüküm giyecek. İman edenlerle birlikte görülecek belirtiler şunlardır: Benim adımla cinleri kovacaklar, yeni dillerle konuşacaklar, yılanları elleriyle tutacaklar. Öldürücü bir zehir içseler bile, zarar görmeyecekler. Ellerini hastaların üzerine koyacaklar ve hastalar iyileşecek.' "* (Markos, 16/ 15-18).

Aziz Paulus'un, Korinthoslular'a yazdığı mektupta: *"İsrailliler'e bakın. Sunuları yiyenler sunağa paydaş olanlar değil midir? Öyleyse ne demek istiyorum? Yalancı ilahlara kesilen sununun ya da yalancı ilahın önemi var mı? Hayır! Demek istiyorum ki, uluslar sunduklarını Tanrı'ya değil, cinlere sunuyorlar. Cinlerle paydaşlık etmenizi istemem. Hem Rab'bin kâsesinden, hem cinlerin kâsesinden içemezsiniz. Hem Rab'bin sofrasına, hem cinlerin sofrasına paydaş olamazsınız. Yoksa Rab'bi öfkelendirecek miyiz? Yoksa O'ndan daha mı güçlüyüz?"* (Korinthliler 10/20) diyerek cinlere kurban ya da sununun Hristiyanlığa uygun olmadığını belirtmektedir.

Tanrının varlığına cinlerin de iman ettiği kutsal metinlerde belirtilmiştir*: "Sen Tanrı'nın birliğine inanıyorsun. Çok iyi ediyorsun. Buna cinler de inanıyor ve titriyorlar. Bilmek ister misin, ey boş insan? Eylemlerle kanıtlanmayan iman yararsızdır."* (Yakup 2/19).

Hristiyanlığa göre cinler hep kötü varlıklardır. Delilik, hastalık ve kötülük getirir. Hristiyanlık Orta Doğu coğrafyasında da ortaya çıkmasına rağmen cin inancı Yahudilik ve İslamiyet'teki cin tasavvurundan oldukça farklıdır. Hristiyanlıkta insanın daha doğduğu an günahkâr olduğuna inanılır ve bu nedenle vaftiz töreni yapılır. İnsanın doğduğu andan itibaren kötülüğe bu denli açık olması sonucunda kötü ruhların rahatlıkla insana musallat olacağına inanılmıştır. Cinlerin işgal ettiği bedende bir takım değişimler yaşanır. Kişi çılgın gibi davranır, giysilerini yırtar, uygunsuz, edebe aykırı davranışlarda bulunur. Kramplarla bedeni kasılır, baygınlık geçirir, dans etme eğilimi görülür. Cinlenen kişiler hiç duyulmamış dilleri konuşmaya başlar. Cinsel istekleri

aşırıya kaçar ve kutsal değerlere en olmayacak ağır sözler söylerler. Hastalık getiren cinlerin ya da insanların cinlenmesinin yanında bilerek ve isteyerek insanların şeytanın ve cinlerin emrine girdiğine de inanılır (Akın, 2008: 64-66). Cinlenmiş kişilere, Katolik Kilise tarafından uygulanan Egzorsizm (Exorcism) denilen şeytan çıkarma ritüeli gerçekleştirilir. Eski Yunanca *Eksorkismos* (ἐξορκισμός) sözcüğünden gelen Egzorsizm *"yeminle bağlanma"* anlamındadır. Ritüelde çeşitli büyüsel içerikli dualar, kutsal su, tütsü, otlar ve haç kullanılır. Bu uygulama saatler hatta günler sürebilir. Şeytan ve cin çıkarma işlemleri tarihi Sümerlere (Kuppuru: cin çıkarma) kadar uzanmaktadır. Şamanist Türklerde de bu işlem Şaman tarafından gerçekleştirilmektedir.

Haydar Akın, Hıristiyanlığın yaklaşık iki bin yıla yayılan geçmişinde kötülüğün en büyük temsilcisi şeytan ve demonlara karşı verilen amansız bir mücadelenin tarihi olarak çok doğru bir şekilde tanımlamıştır (Akın, 2008: s.55).

Orta Çağ'da cinlenme o kadar önemli bir hale gelmiştir ki, kilise tarafından kurulan Engizisyon Mahkemelerinde büyük bir çoğunluğu kadın olmak üzere binlerce kişi cinlerle, şeytanla işbirliği yaptığı gerekçesi ile diri diri yakılmıştır. Cinlenen, şeytan ile işbirliği yapan kişiler cadı olmakla suçlanmıştır. Bunun için komşunun iddiası çoğu zaman yeterli olmuştur. Solak olmak, kedi beslemek, sahibi olduğu ineklerin iyi süt vermesi gibi mesnetsiz iddialarla suçlanmıştır. Ortaçağ Avrupası'nda antik dönemlerden kalan bilgilerle otacı olan çoğu kadın da cadılık suçlamaları ile idam edilmekten kurtulamamıştır.

Ortaçağ'da cinler, iblisler, şeytanlar üzerine o kadar çok kafa yorulmuştur ki bunun sonucunda Hıristiyan ve Yahudi din adamları, iblisleri kutsal metinlerde anlatılan meleklerin mertebesine denk düşecek şekilde hiyerarşiler altında bir düzen kurmuşlardır. Bunların en tepesinde Şeytan, onun altında tümenler oluşturacak şekilde iblis sürüleri yer alırdı. İspanyol piskopos Alfonso de Spina 1467'de iblislerin toplam sayısını 133.316.666 olarak hesapladı ve cinleri on gurba ayırdı: Kader cinleri, Goblinler, İnkubus ve Sukkubuslar, boşta gezen cin sürüleri, ev cinleri, Drude'ler, cin ile insanın birleşmesinden doğan yaratıklar, yaramaz ve haşarı cinleri, azizlere saldıran cinler, yaşlı kadınları kandıran cinler (Öztürk, 2009: s. 243).

Bir yüzyıl kadar sonra Hollandalı cin ve şeytan uzmanı Johann Meyer bu rakamı daha makul bir sayıya indirdi ve 4.439.556 olarak belirledi. Her biri 6666 iblisten oluşan 666 tümene ayırdı (Dell, 2014: s. 30). 666 sayısı da tesadüf değildir. Aziz Yuhanna, şeytanın "rakam karşılığının, "666" olduğunu söyler. Bu rakam özellikle modern dünyada pek çok yerde karşımıza çıkar. Ürün tasnifi ve fiyatları belirleme için kullanılan barkod sisteminde sayıları gösteren çizgi gruplarının başında, ortasında ve sonunda yer alan çizgilerin her biri altı sayısının işaretidir ve bütün barkodlarda 666 yazılıdır. Klasik ruletteki sayıların toplamı 666'dır ve bu nedenle rulet şeytan oyunu olarak anılır. Modern çağın en önemli icadı olan internetin en önemli kavramı olan *"world wide web"* ifadesinin kısaltması "www"de bulunan "w" harfi, İbrani alfabesindeki "vav" harfidir ve bu harfin sayı karşılığı altıdır. "www" bu nedenle 666 sayısına karşılık gelir ve şeytanın adresi olduğuna inanılır. Bunun gibi daha pek çok efsane ve komplo teorisi 666 sayısı ile ilişkilendirilmektedir.

2.3. İSLAMİYET'TEN ÖNCE CİNLER

Türkler tarih boyunca göçebe bir toplum olmaları nedeniyle çok farklı coğrafyalarda çok farklı kültürlerle etkileşime geçmişlerdir. Türkler İslamiyet'i kitleler halinde seçmeden önce çok büyük çoğunluğu Şamanist'ti. Şamanizm dışında Budizm ve Maniheizm de Türkleri etkileyen felsefi inançlardı. Gagauzlar, Çuvaşlar, Yakutlar, Karamanlılar ve Hakaslar Hristiyan olan Türk boylarıdır.

Seyhun yakınlarındaki Yevmü'l-atş'da (723-24) Türklerin kazandığı zaferden sonra Abbasi Halifesi Hişam b. Abdülmelik, Türgiş Hakanı Sulu Kağan'a elçi göndererek onu İslam'a davet etti. Aynı tarihlerde Budist rahipler Göktürk Kağan'ı, Bilge Kağan'ı neredeyse Budist olmaya ikna etmişlerdi. Ancak veziri Tonyukuk, Budist olmayı, Türklerin savaşçı karakterine aykırı görerek karşı çıktı. Daha sonra devam eden süreçte İslamiyet ile tanışan Türk boyları yavaş yavaş Müslüman olmaya başladılar. Türklerin Müslüman olmaları yaklaşık 300 yıl sürmüştür.

Roux'a göre Gök-Tanrı, onun niteliklerini almadan çok önce bile Allah'a benzetilmiştir. Gök-Tanrı'nın hayattaki uzantısı olan *kut,* Tanrı'nın lütfu oldu; emri olan varlık şefaat ya da af oldu. Paganizmin tanrıları ve şeytanları, cinlere, perilere benzetildi ya da ayinleri ermişinkine göre değiştirildi (Roux, 2011: s. 44). İnsanlarla

doğaüstü varlıklar arasında köprü olan, onlardan haber getiren, aralarını iyileştiren kişilere Türkler Kam, Ozan, Oyun, Baksı gibi adlar vermişlerdir (Kalafat, 2012: s. 365).

Türk mitolojisinde yer alan Erlik dışındaki şeytan, cin vb. tasavvurlar eski Türk dinsel inanışları, Budizm, Maniheizm gibi dinlerin etkileriyle şekillendirmiştir. Çoruhlu'ya göre başlangıçta eski İran dinlerindeki gibi ikici görüş yokmuş gibi görünmektedir. Gök ve yer-su unsuru birbirine düşman, biri iyilik diğeri kötülük simgesi olan iki zıt unsur değildi. Ancak bir süre sonra bu yerleşik kavimlerin etkisiyle yer-su unsurunun yerine yeraltı ve onun kötülük simgesi Erlik Han, kötü cinler ve ruhlar geçmiş böylece gök ile yer (daha doğrusu yeraltı) başlangıçtaki dikotomiyi dualizme dönüşmüştür ve birbirine zıt kuvvetler ortaya çıkmıştır (Çoruhlu, 2011: s. 193). Maniheizm'de erkek ifrit *"Aşkalun"* dişi ifrit ise *"Namrael"* olarak adlandırılmıştır. Türk ve Altay mitolojisinde cin olarak tanımlanan varlıklara Neme ya da Kara Neme adı verilir. Yakutlardaysa abası denir. Bazen bunlara çoğunlukla Uygurcada Yekler de denilir. Bu sözcük aynı zamanda Uygurca Şeytan sözcüğünün de karşılığıdır (İnan, 1986: s. 41). Roux, bir insan yiyici olan "yek" sözcüğünün yemekten türemiş olduğunu söyler (Roux, 2000: s.164). Türk halk inancında kabul gören genel bir sınıflandırmaya göre ikiye ayrılırlar Aru Neme *"İyicil Cinler"* ve Kara Neme *"Kötücül Cinler"* (Karakurt, 2011: s.154).

Nogayların inançlarına göre cinlerin sihirli şapkaları vardır ve bu sayede görünmez olurlar. Şapkasını bir şekilde kaybeden cin artık görünür olur. Cinlerin görünür olması onların ölümüne neden olmaktadır (Beydili, 2005: s. 342).

Türklerin inançlarına göre Cinler insanlarla bazen iyi bazen kötü ilişkiler kurabilirler. Ellerinden her şey geldiği için yapamayacakları hiçbir şey yoktur. Kızdırılmazlarsa veya kendilerine bir kötülük yapılmazsa genellikle kayıtsız kalırlar. Bazen bir yolcuyu yanlış yönlendirmek, olmadık bir yere tuvalet ihtiyacını yaptırmak gibi şakalar yaparlar. Bazen de durmadan bir insanın adını seslenirler. Örneğin; Altay Türk'lerinde ki Şamanist inanışa göre insanın arkasında cinler, o insanın tanıdığı bir sesle onu çağırabilirler. Böyle hallerde çağırılan kimse arkasına dönmeden *"sesin sahibinin isminden bahisle… Beni neden çağırdın."* demelidir (Ersürel, 2009: s. 78). Çağrılmaya önem verilmezse bir şey yapmazlar. Şayet kötü kelimelerle tepki verilirse o insanı kaçırırlar. Böylece o kişi ecinnilere karışır. Zaman zaman kadın veya erkekler cinlerle evlendiklerini söyleyerek normal hayatlarından uzaklaşırlar. Bunlara da

karışmış insanlar denir. Bu varlıklar kendilerine yardım ve mutlu edenleri ödüllendirirler. En büyük ödülleri sevdikleri kişiye soğan, sarımsak kabuğu hediye etmektir. Bunlar eve götürüldüğünde veya gün ışıdığı zaman altın olurlar. Bazen tersini de yaparlar, altın, gümüş, diye verdikleri sabahleyin soğan kabuğuna dönebilir (Duvarcı, 2005: s.133).

Tabiatüstü varlıkların, cinlerin insana verdiği zararlar; çarpılmak, uğramak, erişmek, karışmak, dokunmak, ilişmek gibi kelimelerle adlandırılır. Eskiden bazı Türk boyları cin çarpmasına "kovuç" veya "kovuz" (Kaşgarlı 1986: III, 163) denmektedir.

Türk inanç sisteminde iyi ve kötü ruhlara inanışlar var olan en eski inanışlardandır. İslam öncesi Türk toplulukları güneş, ay, yıldız, göl, ırmak, pınar, dağ, kaya, ağaç, orman, ateş, ocak, yer ve suya kutsallık atfederek kült haline getirmişlerdir. Türkçe'de hafif rüzgâr anlamına kullanılan *yel* sözü aynı zamanda cin veya kötü ruh manasında da kullanılmıştır. Anadolu'da vücudun çeşitli yerlerindeki ağrı ve sızılara "yel" denir. İnanca göre vücudumuza giren kötü ruhlar bu ağrıları yapmaktaydı (Ögel, 1995: s. 309). Şamanların görevlerinden biri de bu ruhlarıyla da cinleri hastanın vücudundan uzaklaştırmaktı. Türkler, tabiat varlıklarının canlı birer ruh taşıdığını düşündükleri gibi bütün insanların da birer eş ruhunun bulunduğuna inanıyorlardı. Yakutlar buna *"ija kıl"* (eş ruh) adını vermişlerdi. Kırgız-Kazakların inançlarındaki *"eş-arvağ"* (eş ruh) da aynı şeydir. Bazen bu eş ruh tilki, kartal gibi hayvan şekline de dönebilirdi (İnan 1972: s. 81). Kaşgarlı'nın bildirdiğine göre sadece insanların değil, Türk topluluklarının veya yerleşim bölgelerinin de *"çıwı''* adı verilen koruyucu cinleri vardı. İki bölgenin halkı birbiriyle savaşırsa, onların cinleri de kendi halkını korumak için aralarında çarpışırlar, cinlerden hangi taraf galip gelirse, onların koruduğu halk da zafer kazanmış olurdu (Kaşgarlı 1986: III, 225). Anadolu'daki inanışa göre de her yerin belli cinleri vardır. Yabancı cinler başka yerlerde barınamazlar. Bunlar da tıpkı insanlar gibi savaşıp birbirini öldürürler. (Duvarcı, 2005: s.137).

Kutadgu Bilig'de cinler, büyü ile birlikte anılmaktadır.

"4361 Bunlardan (tabiplerden) sonra efsuncular gelir; cin ve periden gelen hastalıkları bunlar tedavi ederler.

4362 Bunlar ile de görüşmek- tanışmak gerektir; cin ve peri çarpmasından gelen hastalıkları okutmak lazımdır.

4365 Birinin sözüne göre, ilaç alınırsa, hastalığa iyi gelir; diğerinin sözüne göre, muska taşırsan, cinler senden uzaklaşır." (Kutadgu Bilig, 1994: 315).

2.3.1. Şamanizmde Cinler

Şamanizm insanlığın en eski dinlerinden biridir. Paleolitik çağda bir tür şamanizmin varlığı bilinmektedir (Eliade, 2017: s. 37). Bilim insanları üzerinde hala tartışmaya da devam etmektedirler. Din olup olmadığı tartışmaları sürmektedir. Hatta A. Ohlmark, Şamanizmi kutup bölgesine özgü zorlu yaşam koşullarından doğan bir tür histeri veya hastalık olarak tanımlamıştır. Karanlık kış günleri, yaz döneminde beyaz geceler, şiddetli soğuk, sessiz uzayıp giden arazi, zor beslenme koşullarının insanlarda isterik tepkiler meydana getirdiğini iddia etmiştir (Şurada: Örnek, 2014: s. 51). Ancak biliyoruz ki sadece kutup bölgelerinde değil Güney Amerika ve Avustralya gibi bölgelerde de Şamanizm inancının olduğu bölgelerdir. Şamanizm esas olarak sihir, büyü ve transa dayalıdır. Evren gök, yer ve yeraltı olarak üçe ayrılır. Gökte iyi ruhlar, yerde insanlar ve yeraltında da kötü ruhların yaşadığına inanılır. Şaman bu ruhlarla insanlar arasında aracılık eder. Şaman kendinden geçtiği büyüsel ritüelleri gerçekleştirir. Şaman transa girdiğinde ruhları hükmü altına alarak tabiat ruhları cinlerle perilerle ve şeytanlarla bağlantı kurmayı başardığına inanılır. Mircea Eliade şaman ve cin ilişkisine biraz mesafeli durur. Çünkü şaman kendi ruhlarına hâkimdir ve bu nedenle ölülerin, cinlerin ve doğanın ruhlarının aracılığı olmaksızın onlarla iletişim kurabileceğini belirtir (Eliade, 2014: s. 26,82).

Yakut geleneğine göre *"ilk şaman"* olağanüstü bir güce sahipmiş ama gurur ve kibri yüzünden Yakutların yüce Tanrısının üstünlüğünü tanımayı reddetmiştir. Bu şamanın vücudu yumak halinde yılanlardan oluşuyormuş. Tanrı onu yakmak üzere ateşi göndermiş ama alevlerde bir kara kurbağası çıkmış. Kötü cinler bu hayvandan türemiş ve Yakut'ların en üstün erkek ve kadın şamanlarını doğurmuşlar. Turukhan Tunguz'larının ise söylencesi şöyledir*: "İlk şaman şeytanın yardımıyla kendi kendine ve kendi başına şaman olmuş. Yurdun tepesindeki delikten uçup gitmiş ve az sonra kuğulara birlikte geri dönmüş"* (Eliade, 2014: s. 104). Şaman sözcüğünü, Orta Asya Türklerinin kültürüne katanlar da Tunguzlardır. Bu söylenceden hareketle şaman

sözcüğünün *"kötü ruh, şeytan"* anlamına geldiği ileri sürülmektedir. Diğer Türk boylarında şaman yerine farklı isimler kullanılmıştır[9].

Mircea Eliade, İran etkisiyle oluşmuş düalist bir tasarıma dikkat çeker. O, bu söylencelerin daha çok yeraltı dünyasıyla ve şeytanla ilişkide bulundukları kabul edilen kara şaman sınıfının kökenine ilişkin olduğunu düşünmektedir (Eliade, 2014: s. 106).

Mircea Eliade Kuzey Asya şamanizminin; Budizm, Lamanizm ve Mezopotamya etkilerini şöyle izah eder:

> "Yeraltına inişler, kötü cinlerle savaşım, ama aynı zamanda bu 'cinlerle' gittikçe daha içli dışlı ilişkiler, giderek bunların şaman tarafından 'bedenine alınması' (incorporation) ya da şamanın onlar tarafından 'ele geçirilmesi, çarpılması' (possession) gibi motifler çoğunlukla, dinsel kompleksin genel dönüşümüne bağlı olarak meydana gelen oldukça yakın dönemlere ait yeniliklerdir. Bunlara, oldukça erken kendini gösteren ve mitoloji ve esrime teknikleri kadar kozmolojiyi de değiştiren güney etkilerini de eklemek gerekir. Bu etkiler arasında, yakın zamanlarda, İran etkilerine eklenen Budizm ve Lamanizm etkilerini ve son olarak, onlardan da önce gelmiş olan Mezopotamya etkilerini saymak yerinde olur." (s. 614)

Budizm'in etkisiyle mistik ölüm kavramı, ölmüşlerin ruhları ve cinlerle daha sıkı ilişkiler kurulmuş ve bu ilişkiler giderek bunlar tarafından çarpılma ya gelip dayanmıştır. Mircea Eliade eserinin sonsöz kısmında da şamanların üyesi oldukları topluluğun psişik bütünlüğünün korunmasında da temel bir rol oynadığını söyler. Toplumdaki başlıca cin ve şeytan kovucular şamanlardır ve şeytanlar ve hastalıklarla savaştıkları kadar kara büyücülerle de savaşırlar. En genel tanımlama ile şamanların ölüm, hastalıklara, kısırlığa, uğursuzluğa ve karanlıklar dünyasına karşı, yaşamı, doğurganlığı ve ışıklar dünyasını savunur. İnsanların şaman sayesinde şeytanlar, kötülük güçleriyle kuşatılmış bir dünyada artık yalnız olmadıklarına dair kesin bir

[9] Yakutlarda, Oyun; Buryatlarda, Udayan; Tatarlarda ve Altaylarda Kam; Moğollarda, Böge (Rayman, 2016: 15).

inançları vardır. Göğe çıkıp tanrılarla konuşabilen, yeraltına inebilen, şeytanları, hastalıkları ve ölümü yenebilen kişilerdir şamanlar (Eliade, 2014: s. 615-618).

Şaman olabilmek için bir takım şartların oluşması gerekmektedir. Şamanlar kendilerini çocukluk döneminde belli ederler. Cin, peri dev görme, baş dönmesi, bayılma, gelecekten haber verme gibi bir takım belirtiler gösterirler. Kendi başlarına kalmayı tercih ederler ve sık sık ruhlarla ve cinlerle konuşurlar. Bu belirtileri gösteren çocuklar eğitim için bir şamanın yanına verilir. Şamanların geçtikleri önemli aşamalardan biri "mistik parçalanmadır". Ritüel olarak ölüp dirilme olarak tanımlayabileceğimiz mistik parçalanma bazı şamanlarda çok ağır bir şekilde zuhur eder. Kötü cinlere dönüşen şamanların ruhları yeraltından ve gökyüzünden gelerek şaman adayının vücudunu parça parça, dilim dilim keserler. Bu esnada şaman adayı hiç kıpırdamadan ölü gibi yatar. Bu parçalanmayı bir kadın şaman şöyle anlatır:

> "Onlar ilkin başımı kesip, yurdun kereveti üzerine koydular. Sonra kemik sırasına göre bedenimi parçalara ayırdılar kesip aldıkları her et parçasını dokuz kazık üstüne gerdiler. Sonra hepsi bir araya gelip etleri yemeğe başladılar. Derken danalara hastalık getiren cüce bir cin ahırın orta direğinden çıktı ve öteki cinlerin yediklerinden arta kalan kemikleri toplayarak az önce soyulmuş taze kayın ağacı kabuklarının üstüne koydu. Bundan sonra canım yeniden bedenimin içine girdi. Ben de ayağa kalktım." (Örnek, 2014: 54).

Herhangi bir Şamanın mutlaka bilmesi gereken hususlardan bir tanesi ilgili topluluğa mahsus gelenek ve teknikler yani tanrıların, peri ve cinlerin adları, alışkanlıkları, neler yaptıkları, görünmez kuvvetlerin birbiri ile münasebetleri ve gizli dildir. Bu nedenle şamanın teknik ve gelenekler bakımından mutlaka yaşlı ve tecrübeli bir şaman tarafından yetiştirilmesi gerekmektedir. Böylece şaman için her ruh, peri, cin ile konuşmak, arzu ve istekleri onlara aktarmak, kesilen kurbanların ruhunu takdim etmek, ricada, şefaatte bulunmak ve bu maksatlarla kâinatın üç kozmik bölgesinde (yeryüzü, gök, yeraltı) serbestçe ve rahatça gezip dolaşmak ve ölüleri dirilmek dâhil her türlü sırra vakıf olma imkânını engelleyen bir şey kalmaz. Kafesoğlu'na göre şamanlık bir dinden ziyade temel prensibi ruhlara, cinlere, perilere emir ve kumanda etmek, gelecekten haber vermek düşüncesi olan bir sihirdir (Kafesoğlu, 1980: s. 31-34). Şamanizm bir doğa dini olarak adlandırılabilinir. Bu nedenle de doğa olayları ve doğaüstü varlıklara bağlı bir felsefesi vardır (Gültepe, 2015: s. 527).

Şamanların en önemli görevleri hastaları sağaltmak ve ölenlerin ruhlarını öte dünya yolculuklarında eşlik etmek. Bunun dışında yağmur yağdırmak, büyü yapmak, fala bakmak, bitki ve hayvan çoğalımını sağlamak gibi rutin işleri de vardır. Şamanların en önemli görevi olan hastaları iyileştirmek belli evreler de gerçekleşir. Şaman ilk olarak kendi koruyucu cinine başvurur. Bu cin onun içindedir. Koruyucu cinin yardımıyla hastalığın asıl nedenini öğrenir, hastalık nedeniyle hastanın bedeninden uzaklaşan ruhun eğleştiği yeri bulur. Şaman buyruğundaki çeşitli cinleri çağırarak hastanın kaçan ruhunu yakalar. Başına topladığı cinlerin aracılığıyla hastaya sokulmuş olan cini kovar. Hastanın uzaklaşmış olan ruhunu yeniden hastanın bedenine sokar. Cinlere yardımlarından dolayı teşekkür eder. Bu noktada hastayı sağalmak için çağırılan şaman kendisine mistik ve büyüsel güç sağlayacak olan giysisini giyer. Hastanın yanında şarkılar söyler, davulunu çalar ve oynar. Gittikçe transa giren şaman cinlerle iletişime geçer (Örnek, 2014: s. 57). Şamanlar davul çalıp cinlerle ve tanrılarla iletişim de kurarlardı. Şamana cinlerle iletişim kurduğu, gelecekten haber verdiği, hastalık ve cin çarpmalarını tedavi ettiği için ücret verilirdi.

Şamanizm ile demircilik arasında da sıkı bağlar vardır. Metalürji, sihirbazlık ve hanedan kurucu hükümdarlar arasında benzer ilişkiler vardır. Aynı ilişkiler çok daha karmaşık halde klasik Yunan Mitolojisindeki Kyklops'lar[10], Daktyl'ler[11], Kuret[12]'ler ve Telkhin[13]'lerle maden işleme uğraşı arasında da karşımıza çıkar. Madenciliğin cin ve ifritlere özgü olduğu Hindistan'ın yerli halklarının mitlerinde de açıkça yer alır (Eliade, 2014: s. 574). Demir - Cin ilişkisi daha sonra bu tür varlıklardan korunma amaçlı olarak karşımıza çıkacaktır.

[10] Yunan Mitolojisinde Tepegöz, tek yuvarlak gözü olan devlerdir. Kuzey İtalya ve Sicilya'da yanardağ bölgesi olmasında dolayı, yeraltına kapatılan ve demircilikle uğraşan birer cin olduğuna inanılırdı.
[11] Dakylos, Yunanca parmak demektir. Bu adla anılan ve sayısı değişik cinlerin sözü geçer. Parmak cinleri çoğunlukla İda'lı olarak anılır. Bir efsaneye göre maden ve maden işlemeciliğini bulucudardır.
[12] Kureta ya da Korybant'lar Zeus'un doğumunda rol oynayan cinlerdir. Zeus'un ağlamasını bastırmak için tunç kalkanlara vurarak gürültü yapmışlardır.
[13] Poseidon ile ilgili kötü cinler. Yarı insan yarı balık biçiminde oldukları gibi yılan şekline girerler. Deprem, kar, dolu gibi afetler onların elinden çıkar. Aynı zamanda sanatkârdırlar, maden işlemesini bilirler.

2.3.2 Cahiliye Devrinde Cinler

Türklerin İslamiyet'i kabul etmeleriyle beraber hem İslamiyet hem de İslamiyet öncesi Arapların inançları halk inançlarımıza karışmıştır. Cahiliye Devri, Hicaz bölgesinde bir kısım Araplar da Melek - Cin ve Şeytan gibi ruhani varlıklara ibadet ediyorlardı. Cinleri Allah'ın kızları saymaktaydılar. Çöller, yüksek dağlar cinlerle doluydu. Her putla beraber bir cin vardı ve putların içinde bulunan cinler kâhinlerle konuşur ve kâhinlere gökte neler olup biterse haber verirlerdi (Ateş, 2003: s. 22). Araplar cinler kabilesine "Asr" derlerdi (Korkmaz, 2006: s. 95). İbn Al-Kalbî'nin Putlar Kitabı'nda, Cahiliye dönemi Araplarının cinlere taptığından bahseder. Ağaçlar, mağaralar, pınarlar cinlerin mekânlarıydı. Tapılan en önemli putlardan Al-Uzza hurma ağacında barınırdı. Yine ismi bilinen bir diğer cin Abu Şumama'dır. Abu Şumama, kâhin Amr b. Luhayy'ın cinidir. Cin, Amr b. Luhayy'a hazır bulunan bazı putları getirerek Araplara onlara tapın diye telkinde bulunmasını söyler (İbn Al-Kalbî, 1968: s. 35-49). Araplar, Cinleri kutsallık derecesine çıkarıyorlar onları ilah kabul ediyorlardı. Cinler hakkındaki inançları Meleklere olan inançlarında farklıydı. Tabiat hayatının, insanların hükmü atına girmemiş ve düşman kalmış tarafını cinler ve şeytanlar temsil ediyordu (Çelik, 2013: s. 67). Kur'an-ı Kerim onların cinler hakkındaki inançlarını şöyle dile getirir : *"Allah ile cinler arasında soy bağı icad ettiler."* (Saffat, 158). *"Cinleri Allah'a ortak koştular, bilgisizce O'na oğullar ve kızlar yakıştırdılar. Haşa o, onların ileri sürdüğü vasıflardan uzak ve yücedir."* (En'am,100).

Cinler çeşitli suretlere girebilen varlıklardır. Gûl, Suûlat, bazı yılanlar (engerek) ve ev yılanları cindir. Siyah köpek şeytandır, hırçın deve cindir. Cinler zararı dokunan, korkunç yaratıklardır. Kötülüklerin ve hastalıkların sebebidir. Aynı zamanda şairlerin ve kâhinlerin de bilgi ve ilham kaynağıdır. Bir kimsenin şair olabilmesi için görünmeyen dünya hakkında ilk elden bilgi sahibi olması gerekir. Bu bilgi de kendi şahsi görüşü değil cin denilen onlara göre üstün varlıklarla derin münasebetler kurmak suretiyle elde edilir (Çelik, 2013: s. 68). Şair, *şa'ara* veya *şe`ura* kökünden türemiş bir kelimedir. *Şa'cara* bir şeyin farkında olmak, mesela normal insanların bilemeyeceği bir şeyin farkında olmak, görünmeyen dünya hakkında ilk elden bilgi sahibi olan kimse şair idi. Bu bilgisini kendi şahsi görüşüyle değil, cin denen üstün varlıklarla içsel bir ilişki kurarak alırdı. Onun için bu çağda şiir sanattan ziyade, çevresindeki havada

uçuştuklarına inanılan görülmez varlıklarla direkt temas kurmaktan gelen bir bilgi idi. Cin herkes ile konuşmaz, kendine mahsus bir adam seçer ve onunla konuşur. Bir adamı sevgisine layık görürse o erkek veya dişi olan cin, o kimsenin üzerine atılır, onu yere atar, göğsüne çıkar ve onu, bu dünyada kendisinin sözcüsü olmaya mecbur eder. Bu, şiir seremonisinin başlangıcı idi. O andan itibaren o adama kelimenin tam anlamı ile *"şa'ir"* denirdi. Şairle cin arasında çok içten bir şahsi ilişki kurulmuştu. Her şairin, zaman zaman gelip kendisine ilham veren özel cini vardı. Şair, genellikle kendi cinine, *"halil: samimi arkadaş"* derdi. Bu kadarla da kalmazdı; herhangi bir şairle böyle yakın ilişki kuran cin Yahya veya Meryem gibi bir isimle dahi anılırdı. Mesela İslam'dan önceki devrin en büyük şairlerinden olan al-A'şal Ekber'in cini *Mishal* adını taşırdı. Bu durum bize peygamber Hz. Muhammed'e, çağdaşlarının neden *"cinlenmiş şair (şa'irün mecnun)"* dediklerini anlatır. Müşrik Araplar, Hz. Muhammed'de onu başka cin çarpmış şairlerden ayıracak bir özellik görmeyi reddetmişledir. Onların gözlerinde görülmez âlemin bilgisine sahip olduğunu söyleyen bir insan vardı. Bu bilginin tabiatüstü bir varlık tarafından gökten indirildiğini söylüyordu. Bu tabiatüstü varlık, Allah olsun, melek olsun ya da şeytan olsun onlara göre neticede pek fark yoktu. Hepsi de cindi (İzutsu, 1975: s. 161).

Cinlerin gaybı bildikleri, insanlara zarar vermeye kâdir oldukları, hastalıklarının çoğunun onlardan geldiği, tedavilerinin de ancak cinlere yakın olmakla mümkün olacağı inancı da Cahiliye halkı arasında yaygındı. Bir kimse bir ev aldığında veya bir mal sattığında evvela cinler için kurban keserdi. Bunu aldığı evde mutlu olmak, sattığı maldan da hayrın azalmaması için yapardı. Cinlere tapınma ilahi dinlerin tahrifinden geriye kalan bozuk bir inançtır (Çelik, 2013: s. 62). Ev yılanlarının da cin olduğuna inandıkları için bu yılanlardan korunmak için tavşanayağı asarlardı. Ayrıca öldürülen yılanın yakınlarının intikam alacağına inanırlardı. Bu sebeple üzerine kül döküp *"Seni nazar öldürdü, senin intikamın yok"* derlerdi. Yine yeni doğan bebeklere zarar vermesinler diye yastığın altına ustura koymak âdeti vardı. Hz. Aişe böyle bir olay ile karşılaştığı zaman usturayı atarak böyle bir davranıştan menetmiş Hz. Muhammed'in böyle şeylerden hoşlanmadığını söylemiştir (Ateş, 2003: s. 24).

Yine Cahiliye Araplarınca tenha ve ıssız yerlerde bulunduklarına inandıkları, değişik suret ve renkli şekillerde görünerek onları yoldan saptırıp helak ettiklerini kabul ettikleri, cin yahut şeytanlardan bir cins olarak bilinene hayali varlıklara *"Gûl"*

derlerdi. Dişilerinin adı *"Suulât"* idi. Bunların bir yolcuya görünmesi uğursuzluktu, tenha ve ıssız yerlerin tekin olmadığına her an karşılarına Gûl çıkabileceğine inandıklarından, bu tür yerlerden geçerken *"Bu vadinin sahibine sığınıyorum"* diyerek izin isterlerdi. Eğer yolda bir Gûl'a rastlanacak olursa onu bir darbede öldürmek gerekir. Eğer ikinci darbe indirilirse, Gûl tekrar canlanır. Cahiliye Arapları Gûl ile insanların evlendiklerine, onlardan çoluk çocuk sahibi olduklarına inanılırlardı (Çelik, 2013: s. 105).

Cinlerin insan suretine girmeleri eski Arap efsanelerinde görülmektedir. Cinlerden korunmak için günümüzde hala kullanılmaya devam eden muska en yaygın korunma metodudur. Her Arap kabilesinin diğer kötü cinlerden onları korumak için sahip oldukları bir cinleri vardı (Zbinden, 1994: s.100).

Arapların cin kavramı İblis ve Şeytan ile aynıdır. Kötülük, düşmanlık, korku ve felaket çağrıştıran kelimelerdir. Bu korku ve endişe onları bu tür varlıkların zararından korumak için çeşitli sebeplere başvurmaya sevk etmiştir. Bunlar arasında büyüler, tılsımlar, onların tasvirlerini yapmaları ve onları ilahlaştırmalar, onlara adaklar ve kurbanlar kesmeler sayılabilir (Çelik, 2013: s. 69).

2.4. İSLAMİYET SONRASI

İslamiyet öncesi Arap toplumunda varlığına yoğun bir şekilde inanılan cinler, İslamiyet ile devam etmiştir. Daha önceleri şairlerin cinli olduklarına inan Arap toplumu, Hz. Muhammed'i (sas) de cinli bir şair olarak kabul etmek istemiştir. Ancak Kur'an-ı Kerim'de açık olarak: *"De ki: 'Yemin ederim eğer insanlar ve cinler bu Kur'an'ın benzerini getirmek üzere toplansalar, birbirlerine yardımcı bile olsalar onun bir benzerini getiremezler.'"* (İsra 17/88). Kur'an-ı Kerim'in Allah kelamı olduğunu insanlar ve cinler bir araya gelseler bile bir benzerini meydana getiremeyeceklerini dolayısıyla Hz. Peygamber'in (sas) cinli bir şair olmadığı savlanır.

Hem Kur'an-ı Kerim hem de Hadisler de cinlerin varlığına ilişkin pek çok delil sunmak mümkündür. Sadece dini hayatta değil, edebi hayatta da cinler karşılık bulmuştur. Arap halk hikâyeleri ve masallarında cinler önemli rol oynar.

İslamiyet'in Türkler arasında yaygınlaşmasından sonra Kur'an-ı Kerimdeki cinlerle ilgili çeşitli ayetler, gelenekteki bu kabullerin dini bir dayanak bulmasını

sağlamıştır. Kur'an'da cin ve şeytanın varlığı teyit edilmektedir. Ancak yine de İslam düşünce tarihinde cinlerin varlığını kabul ve ret noktasında çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Cinlerin varlığını kabul edenler ikiye ayrılmıştır. Birinci kısım: cinlerin maddi varlık olmadıklarını ve maddelerde bulunan bir hal, bir sıfat olmadıklarını aksine kendi kendilerine kaim cevherler olduklarını iddia edenler. İkinci kısım: cinlerin maddi varlık olduğunu iddia edenler.

Kur'an-ı Kerim'in pek çok ayetinde cinler ve insanlar yaratılış bakımından karşılaştırılarak bahsedilmiştir. *"Allah insanı kiremit gibi pişmiş çamurdan yarattı. Cinni de halis ateşten yarattı."* (Rahman 55/14-15). Bir diğer ayet *"Andolsun ki biz insani kuru bir çamurdan, şekillenmiş bir balçıktan yarattık. Cinleri de daha önce insan vücudunun gözeneklerinden geçebilen güçlü bir ateşten yarattık."* (Hicr 15/26-27). Bir Hadis'te ise Hz.Muhammed (sas) cinlerin yaratılması ile ilgili olarak: *"Melekler nurdan yaratıldılar, cinler dumanlı bir alevden yaratıldılar. Âdem de size vasfı yapılanlardan yaratıldı."* (Müslim, Zühd, 60) der. Şibli, Amr bin El-An'dan nakline göre *"Allah cinleri Hz. Âdem'den iki bin sene evvel yaratmıştır."* (Şibli, 2012: s. 27)

Kur'ana göre cinler, ışık ile ateş karışımından yaratılmış, insanın derisinden bile geçebilen, ölümlü, iman etmekle yükümlü, insana saygı göstermesi gereken istedikleri zaman görünme özelliğine sahip varlıklardır. Dinsiz ya da Müslüman olabilirler. İsyancı olanlar kötü cinlerdir ki bunlara şeytan da denir. Şeytanların en kötüsü ise iblistir. Bunlar insanların yakın geçmişini ve geleceğini bilebilirler (Rahman 15, Hicr 27, Ahkaf 29-31) Görüldüğü gibi *"İslamiyet'in onayladığı cin inancı, daha önce çok çeşitliliğe ve işlevselliğe sahip olağanüstü varlıkların yerini almış, onları asimile etmiş, ya da onları kendi bünyesine katarak çerçevesini genişletmiştir.''* (Çobanoğlu 2003: s. 131).

Sözlü gelenekteki cin-peri anlatılarındaki pek çok motif, Kur'an'da verilen bilgilerle örtüşürken, bazı efsane motifleri de bunlarla karışmış ortaya yeni bir inanışlar dizisi çıkmıştır (Duvarcı, 2005: s. 137). Cinlerin İslami inanış bakımından iyileri, kötüleri, Müslümanları gayri Müslümleri vardır. Ancak İslam inancına göre cinler mükellef varlıklardır (Yeşil, 2011: s. 71).

Cinlerin görülüp görülmemesi ile alakalı dört ayrı görüş mevcuttur:

Birincisi; Allah'ın peygamberlerine peygamberlik alameti olarak göstermesi hariç cinler görülmez.

İkincisi; sadece asli hüviyetlerinde görülmezler, başka bir halde görünebilirler.

Üçüncüsü; asli hüviyetleriyle bu dünya da görülebilir.

Dördüncüsü; cinlerin varlığı söz konusu değildir dolayısıyla onların görülüp görünmemesini tartışmanın bir manası yoktur (Yeşil: 2010, s. 16)

Cinlerin sayısı ve diğer canlılara olan nispeti ile ilgili olarak Zemahşeri'nin naklettiği bir rivayete göre Allah bütün mahlûkatı melekler, şeytanlar, cinler ve insanlar şeklinde dört sınıfta yarattı. Sonra bunları on kısma ayırdı. On kısımdan dokuzunu melekler, geriye kalanını şeytanlar, cinler ve insanlar oluşturdu. Sonra bu dilimi de on kısma böldü. Bunlardan dokuzunu şeytanlar, geriye kalan bir dilimi ise cinler ve insanlar teşkil etti. Sonra bu bir kısmı da kendi içinde ona ayırdı. Bunun dokuzunu cinler geriye kalanını ise insanlar oluşturdu (Yeşil: 2010, s. 19)

"İyi saatte olsunlar"ın önemli bir özelliklerinden birisi de bir anda ortaya çıkıp, aniden kaybolmalarıdır. Evlere anahtar deliğinden, bacadan, kapı altlarından süzülüp girebilirler. Hastalanıp, sakat kalabilirler, ölümleri daha çok bir kaza sonunda olur. Ancak ömürleri insanlardan çok daha uzundur.

Ölülerini çöplüklere tuvalet kenarlarına, pis yerlere gömerler. Onların mezarlıkları buralarıdır. Pislik onlara helal kılınmıştır. Onların yiyecekleri pisliktir. Bir Hadis'de *"Sakın bu iki şeyle (kemik ve hayvan tersi[14]) istinca etmeyin, çünkü onlar (cinni olan) olan kardeşlerinizin yiyeceğidir."*.

Cinlere peygamber gönderilmesi ile ilgili Kur'an-ı Kerim'de Allah-u Teâlâ şöyle buyuruyor: *"Ey cin ve insan topluluğu! İçinizden size ayetlerimi anlatan ve bu gününüzle karşılaşacağınızı bildirerek sizi uyaran peygamberler gelmedi mi? 'Ey yüce Rabbimiz! Kendi aleyhimize şahidiz.' diyecekler. Dünya hayatı onları aldatmıştı. Böylece kendilerinin kâfir olduklarına, yine kendileri şahitlik ettiler."* (En'am 6/130). Bu konuda İslam âlimlerinin çok farklı yorum ve düşünceleri vardır. Bazı âlimler peygamber gönderilmediğini bazıları gönderildiğini belirtirler. Bir üçüncü görüş

[14] İnsan ya da hayvan dışkısı (TDK)

olarak Seyyid Kutup bu konudaki ilmin Cenâb-ı Hakk'ın kendine özgü ilim kapsamınsa tuttuğunu, bundan ötesini kurcalamanın herhangi bir faydası olmayacağını belirtir (Şurada: Yeşil, 2011: 76). Ancak Hz. Muhammed'in (sas) cinlerin de peygamberi olduğuna işaret eden ayetler vardır:

"Hani Biz bir vakit cinlerden bir kısmını Kur'an dinlemeleri için sana göndermiştik. Kur'an'ı işitip dinleyecek yere gelince birbirlerine: 'Susun, dinleyin!' dediler. Okuma tamamlanınca kendi toplumlarına birer uyarıcı olarak döndüler. 'Ey milletimiz!' dediler, Biz Musa'dan sonra gönderilen, kendisinden önceki vahiyleri tasdik eden, gerçeğe ve dosdoğru yola götüren bir kitap dinledik. Ey milletimiz! Allah yoluna davet eden bu elçinin çağrısını kabul ve ona iman edin ki Allah da sizin günahlarınızı affetsin ve gayet acı bir azaptan sizi kurtarsın." (Ahkaf 46/29-31)

"De ki: 'Yemin ederim! Eğer insanlar ve cinler, bu Kur'an'ın benzerini yapmak için bir araya toplansalar, hatta birbirlerine destek olup güçlerini birleştirseler bile, yine de onun gibi bir kitap meydana getiremezler." (İsra 17/88)

".....Şu Kur'an bana sizi ve kendisine ulaşan herkesi uyarmam için vahyolundu....." (En'am 6/19)

"De ki: Bana vahyolunduğuna göre, bir cin cemaati Kur'an'ı dinledikten sonra şöyle dediler: Biz gerçekten, doğru yolu gösteren harikulade bir Kur'an dinledik. Bundan böyle Rabbimize asla bir ortak tanımayacağız." (Cin 72/1-2)

"İşte bunun içindir ki ey Resulüm, Biz seni bütün âlemler için sırf bir rahmet vesilesi olman için gönderdik." (Enbiya 21/107)

Hâsılı bir kısım ulema tarafından mümin olarak Hz. Muhammed'i (sas) görüp onun sohbetinde bulunan kimselerin "sahabî" kabul edilmesi gibi, onu gören her cin de "sahabî" kabul edilmiş ve aralarında hiçbir fark gözetilmemiştir (Yeşil, 2011: s. 85).

Cinlerin Kur'an'ı dinleme anının anlatıldığı Ahkâf suresinin tefsirlerinde, Kur'an'ı dinleyen cinlerin isimleri de verilmektedir: Hasâ, Mesâ, Şasır, Masır, el-

Efhar, Zevbaa, Saraka, Amr b. Cabir, el-Erdevanyan, Serme, el-Ahkam yahud el-Ahkab'tır (Yazır, 2011: s. 118).

Cinlerin insanlara musallat olup olmamaları da İslam Âlimleri tarafından tartışılmıştır. Cinlerin farklı bir boyut ve cisimlerinin şeffaf olmaları nedeniyle insan vücuduna nüfuz etmeleri mümkün olduğunu söyleyen âlimler olduğu gibi bu durumun mümkün olmayacağını ileri sürenlerde olmuştur (Ayrıca bkz. Yeşil 2011: s. 98).

2.4.1 Ayetlerde Cinler

Kur'an-ı Kerim'de el-cinn kelimesi 22, el- cânn kelimesi 7, cinne kelimesi 10 defa geçmektedir. Ayet ve hadislerde cinlerle alakalı şu isimlendirmeler de yer alır:

1. Sadece "cin" dendiğinde bundan "cinni" anlaşılır
2. İnsanlarla beraber yaşayanlara çoğulu "Ummar" olan "Âmir
3. Çocuklara musallat olanlara "Ervâh"
4. Bunların habis olanlarına "Şeytan"
5. Habislikte şeytanı geçene "Mârid"
6. Habisliği daha da artarsa bunlara "İfrit" denilir (Şibli, 2012: 26)

Kur'an-ı Kerim'de adı cin olan ve 28 ayetten oluşan "Cin Suresi" yer alır. Mekke döneminde inmiştir. Ağırlıklı olarak cinlerden bahsettiği için "Cin sûresi" adını almıştır. Sûrede ayrıca tevhit, peygamberlik ve öldükten sonra dirilmek gibi meseleler konu edilmektedir. Cinlerin Kur'an- ı Kerim'i dinlemeleri ve etkilenmeleri ancak Mekke müşriklerinin ısrarla "Allah kelamı" olduğunu kabul etmemeleri anlatılır.

Cinlerin insanları etkilediği inancıyla, cin şerrine maruz kalan kişilerin üzerine Cin sûresinin kırk bir defa okunması ve hastaya üflenmesi bazı yörelerde uygulanmaktadır. Surenin meali:

> 1. (Ey Muhammed!) De ki: "Bana cinlerden bir topluluğun (Kur'an'ı) dinleyip şöyle dedikleri vahyedildi: 2. "Şüphesiz biz doğruya ileten hayranlık verici bir Kur'an dinledik de ona inandık. Artık Rabbimize hiç kimseyi asla ortak koşmayacağız." 3."Doğrusu Rabbimizin şanı çok yücedir; ne bir eş edinmiştir, ne de bir çocuk." 4."Demek bizim beyinsiz olanımız Allah hakkında doğruluktan uzak sözler söylüyormuş." 5."Şüphesiz biz, insanların ve cinlerin Allah

hakkında asla yalan söylemeyeceklerini sanıyorduk.” 6. “Doğrusu insanlardan bazı kimseler, cinlerden bazılarına sığınırlardı da, cinler onların taşkınlıklarını artırırlardı.” 7. “Gerçekten onlar da, sizin sandığınız gibi, Allah'ın hiç kimseyi öldükten sonra tekrar diriltmeyeceğini sanmışlardı.” 8. “Kuşkusuz biz göğe ulaşmak istedik, fakat onu çetin bekçilerle ve yakıcı ışıklarla dolu bulduk.”9. “Hâlbuki biz, (daha önce) göğün bazı yerlerinde gayb haberlerini dinlemek için otururduk. Fakat şimdi her kim dinlemeye kalkacak olursa, kendini gözetleyen yakıcı bir ışık bulur.” 10. “Hakikaten biz bilmiyoruz, yeryüzündekilere kötülük mü istendi, yoksa Rableri onlara bir hayır mı diledi?” 11. “Doğrusu içimizde salih olanlar da var, olmayanlar da. Ayrı ayrı yollar tutmuşuz.” 12.“Muhakkak ki biz Allah'ı yeryüzünde aciz bırakamayacağımızı, kaçarak da onu aciz bırakamayacağımızı anladık.” 13. “Gerçekten biz hidayet rehberini (Kur'an'ı) işitince ona inandık. Kim Rabbine inanırsa, artık ne hakkının eksik verilmesinden, ne de haksızlığa uğramaktan korkar.” 14. “Kuşkusuz içimizde müslüman olanlar da var, hak yoldan sapanlar da var. Kim müslüman olursa, işte onlar doğruyu arayıp bulmuşlardır.” 15. “Hak yoldan sapanlara gelince, onlar cehenneme odun olmuşlardır.” 16. Yine de ki: “Bana şöyle de vahyedildi: “Eğer yolda dosdoğru olurlarsa mutlaka onlara bol yağmur 17. yağdırırız ki bununla onları imtihan edelim. Kim Rabbinin zikrinden (Kur'an'dan) yüz çevirirse, Rabbi onu gittikçe yükselen bir azaba sokar.” 18. “Şüphesiz mescitler, Allah'ındır. O halde, Allah ile birlikte hiç kimseye kulluk etmeyin. 19.”Allah'ın kulu (Muhammed), O'na ibadet etmek için kalktığında cinler nerede ise (Kur'an'ı dinlemek için kalabalıktan) onun etrafında birbirlerine geçiyorlardı.” 20. De ki: “Şüphesiz ben ancak Rabbime ibadet ederim ve O'na hiç kimseyi ortak koşmam.” 21. De ki: “Şüphesiz ben, size ne zarar verebilir ne de fayda sağlayabilirim.” 22. De ki: “Gerçekten beni Allah'a karşı hiç kimse asla koruyamaz ve yine asla O'ndan başka sığınacak kimse de bulamam.” 23. “Ancak Allah'tan gelenleri tebliğ edebilirim ve O'nun vahiylerini açıklayabilirim. Kim Allah'a ve Resülüne karşı gelirse, şüphesiz onlar için, içinde ebedi kalacakları cehennem ateşi vardır.” 24. Nihayet uyarıldıkları şeyi gördüklerinde kimin yardımcısı daha zayıf, kimin sayısı daha azmış, bilecekler. 25. De ki: “Sizin uyarıldığınız şey yakın mıdır, yoksa Rabbim ona uzun bir süre mi koyacaktır, bilemem.” 26. O gaybı bilendir. Hiç kimseye gaybını bildirmez. 27.Ancak

seçtiği resüller başka. (Onlara bildirir.) Fakat O, Resülün önünde ve arkasında gözetleyici (melek)ler 28. yürütür ki resüllerin, Rablerinin vahiylerini tebliğ ettiklerini bilsin. Allah onların her halini kuşatmış ve her şeyi inceden inceye sayıp dökmüştür. (Cin 72/1-28)

2.4.1.1 Açık Olarak Cinlerden Bahseden Ayetler

1. Cinlerin de insanlar gibi yaratılış gayesinin olduğuna dikkat çeken ayet: *"Ben cinleri ve insanları ancak bana kulluk etsinler diye yarattım."* (Zariyat 51/56)
2. Cinlerin de sorumlu birer varlık olduğunu ve bir kısım insanların cinler konusunda aldanışlarını konu eden ayetler: *"Onların hepsini toplayıp bir araya getireceği gün: 'Ey cin topluluğu, gerçekten şu insanlara çok çektirdiniz!' diyecek, insanlardan onların yardakçıları da: 'Ey Rabbimiz, biz birbirimizden yararlandık ve bizim için kararlaştırdığın ecele ulaştık.' diyecekler. Allah: 'Sizin ikametgâhınız, Allah'ın dilediği zamanlardan başka, ebedi kalmak üzere ateştir. Şüphesiz Rabbin hikmet sahibidir, her şeyi bilendir."* (En'am 6/128) (ayrıca: İsra 17/88; A'raf 7/38-7/179; Fussilet 41/25-41/29; Ahk âf 46/18; Rahman 55/33-35-39, Hud 11/119; Secde 32/13; En'am 6/112; Nas 114/6; Saffat 37/158; En'am 6/100; Sebe 34/41
3. Cinlerin yaratılmış olduğu aslî unsura dikkat çeken (ateşten yaratılmalarına dair) ayet- i kerimeler: *"Cinleri de hâlis ateşten yarattı."* (Rahman 55/15) (Ayrıca: Hicr 15/27; Cin 72/1-17)

2.4.1.2. Dolaylı Olarak Cinlerden Bahseden Ayetler

Kur'an-ı Kerim'de dolaylı yoldan cinleri işaret eden bazı ayetler vardır. Örnek olarak; Fatiha 1/2; Furkan 25/1; Şuâra 26/23-24; Bakara 2/3; Rahman 55/13,16,18,21

2.4.2 Hadis-i Şeriflerde Cinler

Hadis-i şerifler de cinler ile alakalı pek çok rivayet vardır. Bunlardan bazılarını şöyledir:

1.*"Sakın bu iki şeyle (kemik ve hayvan tersi) istinca etmeyin, çünkü onlar (cinni olan) olan kardeşlerinizin yiyeceğidir."*

2. İbn Mesud (r.a.) Şu vakayı rivayet etmiştir: *"Allah Rasulü (s.a.s) elimden tuttu, beni dağların arka tarafına götürdü. Bulunduğumuz yer tepelerin çok gerisinde kalmıştı. Allah Rasulü (s.a.s), etrafıma bir çizgi çizerek, 'Bunun içinde dur ve ben gelinceye kadar ayrılma.' dedi ve uzaklaştı. Zayıf bir rivayet de, şöyledir: 'Ben dağlardan aşağıya koşuyor gibi, birçok karaltının O'nun etrafında hızla bir hâle meydana getirdiğini gördüm. Bir aralık 'acaba Allah Resulü, Havazin'in hücumuna mı uğradı? Hiç olmazsa kılıcımı çekip onlarla savaşayım.' diye düşündüm. Fakat O'nun bana yerimden ayrılmamamı söylediğinden ötürü yerimde kaldım. Şafak sökünceye kadar da orada bekledim. Etrafta gürültüler, tarrakalar oluyordu... Sanki ben başka bir âlemde gibiydim. Allah Resulü geri geldiğinde beni dimdik ayakta gördü ve 'Hala bekliyor musun?' buyurdu. Ben de: 'Ya Rasulallah, üç ay daha beklemem gerekseydi senin için yine beklerdim.' deyince 'Eğer bir lahza yerinden ayrılsaydın kıyamete kadar bir daha beni bulamazdın.' buyurdu."*

3. Abdullah b. Mesud'den (r.a) rivayete göre İbn Mesuda: *"Cinden bir zümre Kur'anı dinlemek istedikleri gece, Nebi'ye (sas) 'cinni kim bildirdi?' diye soruldu. O da: 'Cinni, bir ağaç (sakız ağacı) bildirdi!' diye cevap verdi."*

4. Buhari *"Cinden bir zümre (benim Kur'an okuyuşumu) dinlemiş de (şöyle) söylemişler: "Bize, hayranlık veren bir Kur'an dinledik ki o, Hakk'a ve doğruya götürüyor..."* (Canan, 1995: 6/230)

5. Ebu Said el-Hudrî (r.a) anlatıyor: *"Allah Rasulü (sas) cinlerden ve insanın göz (değmesi)'den (çeşitli dualar okuyarak) Allah'a sığınırdı. Muavvizateyn (Felak-Nas Sureleri) nazil olunca bu iki sureyi esas aldı, diğerlerini terketti."* (Canan, 1995: 11/86)

6. Hz. Enes (r.a) anlatıyor: *"Allah Rasulü (sas) buyurdular ki: Şeytan insanoğlunda, kanın cereyanı gibi cereyan eder."*

7. Cabir b. Abdullah'dan (r.a): *"Allah Resulü (sas), köpeklerin öldürülmesini emretti. (Biz de köpekleri öldürdük) hatta çölden gelen bir kadının köpeğini bile öldürmüştük. Daha sonra köpeklerin öldürülmesini yasakladı ve: 'Halis siyah olanını, iki noktalı olanını öldürünüz. Çünkü o şeytandır'. Buyurdu" demiştir.*

8. Diğer bir rivayette ise Allah Resulü (sas): *" 'Şüphesiz ki, şu evlerde yaşayan yılanlar vardır. (Bunlar gerçekte cindir.) Eğer onlardan birini görürseniz üç defa onu uyarınız. Eğer giderse tamam, değilse onu öldürünüz. Çünkü o, kâfirdir.' buyurmuştur. O kimsenin akrabalarına da: 'Gidin, arkadaşınızı defnedin.' buyurmuştur. Diğer bir rivayette ise Allah Resulü (sas): 'Medine"de Müslüman olmuş bir kısım cinler vardır. Kim şu ev yılanlarından bir şey görürse üç defa onu uyarsın. Eğer hala bundan sonra o kimseye görünürse onu öldürsün. Çünkü o şeytandır.' buyurmuştur."* (Yeşil, 2011: s. 45) [15]

2.5. OSMANLI DÖNEMİNDE CİNLER

Osmanlı döneminde ulemalar ve âlimlerin devlet işlerinde büyük etkileri bulunmaktaydı. Padişahlar önemli kararları danışırlar ve istişare ederlerdi. Molla Hüsrev, Molla Akşemseddin, Molla Gürani, Zenbilli Ali Cemali Efendi, Ebussuud Efendi akla ilk gelen âlimlerdendir (Katgı, 2012: s. 199). Osmanlı sağlam ve güçlü olduğu dönemde gerçekten akıl ve ilim ile ilgilenen âlimlerin varlığı ile sağlıklı bir şekilde yürüyen bu ilişki devletin zayıflaması ile hurafe ve cinci hocalar ile devam etmiştir. Yozlaşma devletin en üst tabakasından en altına sirayet etmiş Padişahlar de halk da cinci hocalardan medet ummaya başlamıştır.

Devletin zayıflaması ve çözülmesiyle birlikte özellikle Valide Sultanlar oğullarının iyilikleri için çeşitli büyülere dolayısıyla da cinlerle ilişki kurmuşlardır. Valide Sultanlar oğullarının eski kudretli Padişahlar gibi olmaları için çareyi cinci hocalarda aramışlardır. Eski dönemde olduğu gibi şehzadelerin sancaklara gitmemesi ve sürekli sarayda kalmaları beden ve ruh sağlıklarını etkilemiştir. Ancak bunu göremeyen devlet yetkilileri ve Valide Sultanlar cinci hocalara muhtaç olmuşlardır.

Valide Kösem Sultan tarafından dönemin ünlü büyücüsü saraya davet edilmiş, yaptığı büyülerle başarılı olduğu için önce Galata Kadılığı'na, sonra da Anadolu Kazaskerliği'ne getirilmiştir. Halk arasında "Cinci Hoca" olarak tanınan Karabaşzade Hüseyin Efendi en ünlü cincilerden biri haline gelmiştir. Sultan IV. Mehmet tahta çıkınca, Cinci Hoca müsadere edilmiş ve cülus olarak Cinci Hoca'nın serveti

[15] Bu konu ile ilgili detaylı bilgi için bkz. Yeşil, 2011

dağıtılmıştır. Bu paralar "Cinci Parası" ya da "Cinci Akçesi" olarak anılmıştır. Yine V. Murad'ın annesi oğlunun şikâyetlerine derman olması için oğluna tavsiye ettiği Şeyh Abdülgafur Efendi de dönemin meşhur hocalarındandır (Uluğ, 2017: s. 178-194).

Eğitimsizlik ve tıbbi bakım eksikliği halkı cinci, büyücü ve üfürükçülere yönlendirmiştir. 19. yüzyılda Nuruosmaniye Camii'den, Çemberlitaş'a kadar uzanan yol üzerine sıra sıra Hüddamlı Hocalar dükkân açmışlardı. İnsanlar bu hocalardan medet umarak kimi servetini kimi de aklını bu yolda heba ederdi (Uluğ, 2017: s.187).

Tanzimat Dönemi ile gelişmeye başlayan roman ve hikâyelerde bu yaşanan yozlaşma ve hurafeler sıklıkla işlenmiştir. Ahmet Mithat Efendi'nin *Felatun Bey ve Rakım Efendi, Cinli Han, Çengi, Gönüllü*; Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın *Cadı, Mezarından Kalkan Şehit, Gulyabani, Efsuncu Baba, Kaynanam Nasıl Kudurdu?*; Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Saatleri Ayarlama Enstitüsü*; Ömer Seyfettin'in *Perili Köşk*, Halide Edip Adıvar'ın *Sinekli Bakkal* eserleri başta olmak üzere daha pek çok roman ve hikâyede cin, peri, büyü gibi inançları görmekteyiz.

2.6 TIPTA CİNLER

Konuya tıp bilimi açısından kısaca bakarsak, görünmeyen varlıkların gerçekliğini reddeden psikoloji, bunlarla karşılaştığını ileri süren insanların hasta olduğunu söylemektedir. Yüzyıllardır cinler akıl hastalıklarının kaynağı olarak görülmüşlerdir. İnme inmesi ve felç de yine cinlerin çarpması, cinlerin uğraması olarak adlandırılmıştır. Şamanist Türklerde Şaman'ın en önemli görevi bu hastalık yapan cinleri uzaklaştırmaktır. Elbette günümüzde tıbbın ilerlemesiyle bu tür hastalıkların nedenleri bilimsel olarak açıklanmaktadır.

İllüzyon veya halüsinasyon terimleriyle ifade edilen bu tür anlatılar, objelerden gelen enerjinin, duyu organlarını etkileyerek bir dürtü yaratması, ancak oluşan hayallerin herhangi bir nedenle hatalı olarak algılanması (illüzyon), ortada bir nesne bulunmadığı halde, sensoniyel bir algı olarak dışarı vuran mental bir hayali algılama (halüsinasyon) şeklinde tarif edilmektedir (Adasal 1977: s.73). Yine psikiyatriye göre tabiatüstü varlıklarla evlendiğini düşünme bir akıl ve ruh hastalığı belirtisi, yani

fonksiyonel ya da organik psikozların semptomlarıdır. Bu psikozların içinde şizofreni ve paranoya sayılabilir. Şayet bu duruma başkaları da inanıyorsa bu psikiyatride yargılama bozukluğu olarak adlandırılır (Duvarcı, 2005: s.137).

Günümüzde hala yeterli tıbbi desteği alamayan kişilerin akıl hastalıkları, kısırlık başta olmak üzere dertlerine hocalarda derman aramaya devam etmektirler.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. CİN TANIMI VE ÖZELLİKLERİ

3.1. TANIM

Cinler özel bir grup olmalarına rağmen zamanla hemen hemen Türk Halk Kültüründe tüm doğaüstü varlıkların genel adı olmuşlardır. Cin kelimesinin dilimize hangi dilden geçtiğine dair iki yorum bulunmaktadır. İlk yorum Latince "*genius*"[16] kelimesinden geçtiğidir. Kelimenin anlamı "*İnsanları, hayvanları, yerleri koruyan, onların kaderini yöneten ruh*" ya da *"tanrımsı varlık"* olarak açıklanır (Boratav, 2013: s. 87; Grimal, 1997: s. 211). Diğer yorum ise Arapçadan geldiği yönündedir. Arapça *"cinn"* kelimesi örten, saklayan kökünden gelen bir kelimedir. Ancak İslam öncesi toplumlarda şairlerin cinlerinin olduğuna yani ilham aldıkları varlıklara işaret ediyor olmalıdır. Elmalılı Hamdi Yazır (2011):

> "Fransızca Larus'ta 'genie' kelimesi tanıtılırken şöyle denmiştir: Bu isim eskilerin inanışına göre herkesin iyi kötü hayatına hâkim olan divinite yani ilahlık; lutin yani rüyada hoş görünerek aldatan ruh; gnume yani Yahudi tılsımlılarına göre yerin içinde yaşayıp oradaki defineleri beklediği iddia edilen ve gnume denilen olanğanüstü cüceler; 'Sylphe' silf yani orta çağlarda seltt denilen ve Cerman mitolojisinde de hava cinni denilen varlıkları ifade eder. Ayrıca bir iş yapmak için beceri, zevk, doğal istek, insan zihninin varabileceği en yüksek derece; cin fikirlilik, keskin zekâ ve bu zekâ ile nitelenen şahıs yan, deha anlamlarına gelir." (8/362).

Cin sözcüğü aynı zamanda Fars dilindeki "*peri*" ve "*dev*" sözlerinin de karşılığı olarak kullanılmaktadır (Beydili, 2005: s.129). Roux'a göre paganist dönem tanrıları ve şeytanları zamanla cinlere, perilere dönüştü (Roux, 2011: s. 44). Erman Artun ise cinleri "*Her şekle girebilen, yiyip içebilen, evlenip çoğalabilen alevden yaratılmış, insanların göremediği varlık, peridir.*" olarak tanımlar. Erman Artun ayrıca cinlerin özellikle masallarda büyük bir yer tutuğuna değinir (Artun, 2014: s. 113).

[16] Genius: Dâhi, dâhilik, yaratıcılık anlamındadır.

Tarihsel süreç boyunca cinlerin pek çok tanımı yapılmıştır.

Sözlük ve ansiklopedilerde:

1. Ar. cinn

   1. *din b.* Dinî inanışa göre duyularla kavranamayan, insanlar gibi irade ve anlama yeteneğine sahip, ilahî emirlere uymakla yükümlü tutulan yaratık.

   2. Masallarda göze görünmeyen, türlü biçimlere girebilen, iyilik de kötülük de yapabilen yaratık. (TDK http://www.tdk.gov.tr)
2. Duyularla idrak edilemeyen ve insanlar gibi ilâhî emirlere uymakla yükümlü tutulan varlık türü. (DİA cilt: 8, sayfa: 5-8)
3. Divanü Lugati't Türk de cinlerden şöyle bahsedilir: *"Cinlerden bir bölük Türkler şuna inanırlar ki, iki bölük birbiriyle çarpıştığı zaman bu iki bölüğün vilayetlerinde oturan cinler dahi kendi vilayetinin halkını korumak için çarpışılar. Cinlerden hangi taraf yenerse onlardan yana çıktığı vilayet halkı da yener. Geceleyin bu cinlerden hangisi kaçarsa onların bulunduğu vilayetin Hakanı da kaçar. Türk askerler, geceleyin cinlerin attıkları oktan korunmak için çadırlarına saklanırlar. Bu Türkler arasında yaygındır, görenektir."* (Kaşgarlı Mahmut, 1986: 225)

4. Her şekle girebilen, yiyip içebilen, evlenip çoğalabilen alevden yaratılmış, insanların göremediği varlık, peridir. Cinler Türk Halk Edebiyatı ürünlerinden özellikle masallarda büyük bir yer tutar. Eskiden beri var olan son zamanlarda modern toplumlar arasında da yaygınlık kazanan sihir ve ruh çağırma, cinlerle temasa geçme olarak değerlendirilmektedir (Artun, 2014: s.113).

5. Eski ve geleneksel görüşlerde, var olduğuna inanılan ancak gözle görülmeyen mitolojik varlık. Kılıktan kılığa girebilmeleri onların en belirgin özelliğidir. Adlarına "ins-cins" de denilen bu varlıkların en çok bulundukları yer yıkık dökük harabeler, hamamlar, ahırlar ve köprüler gibi şeytani yerlerdir (Beydili, 2005: s. 129).

6. İslam teolojisinden tanrının insandan önce siyah ve dumansız ateşten yarattığı varlıkların adıdır. Transparan buhar veya alevden vücutları olan cinler insan

veya hayvan formunda olabilirler. İyi huylu ve güzel olabilecekleri gibi iğrenç görünümlü ve kötü de olabilirler. (Öztürk, 2009: s. 242)

7. Göze görünmeyen varlık… İnanç alanının başlıca ortak tasarımlarından biri olan göze görünmez varlıklar, cin genel adı altında toplanır. Peri'ler dişi cinler şeytan'lar kötü cinlerdir. İnsanların buyruğuna giren ve onlara yararlı olan cinler de vardır. İslam inançlarında bunlara huddâm (hizmet edenler) denir (Hançerlioğlu, 2013: s. 100).

Türk mitolojisinde yer alan Erlik dışında şeytan, cin gibi tasavvurlar Budizm, Maniheizm gibi dinlerin etkisiyle şekillenmiştir. Kötü ruhlara Altaylarda kara neme, Yakutlarda abası, Uygurlarda yekler denir. Bu sözcük Uygurca'da aynı zamanda şeytan sözcüğünün de karşılığıdır (Çoruhlu, 2012: s. 57). Yerine göre "pir" (evin piri), "sahip" (evin, koyunların, geyiklerin sahibi) yahut "bekçi" (definelerin, örenlerin bekçisi) adlarını da alan Cinler için "ecinni" sözü de kullanılmaktadır (Boratav, 2013: s. 87). Mehmet Halit Bayrı, cinler ve perilerin Allah'ın yarattığı görünmez mahlûkları olduğunu, insanlar gibi toplu halde yaşadıklarını ve kendilerine dokunulmadığı takdirde kimseye zarar vermediklerinden bahseder (Bayrı, 1972: s. 194).

Arapça bir kelime olan cin æ à) kavramı bir şeyi örtmek manasına gelir ve aynı kökten türemiş Arapçada pek çok kelime mevcuttur:

a. Gece; karanlığı ile her şeyi örttüğü için
b. Kabir ve kefen; ölü örtüldüğü için
c. Cenan (Kalp); Çeşitli manaların gizli olduğu ve vücutta gizlendiği için, ayrıca insanı örten elbise ve gizli iş anlamlarında da kullanılır.
d. Cünne (Kalkan); elinde tutanı örtüp koruduğu için
e. Sütre; örtü anlamında
f. İstitar; Örtünme anlamında
g. Zırh; İnsanı koruyan her şeye verilen bir isimdir. Kadının başıyla beraber örttüğü örtüye de aynı isim verilir.
h. Cenin; Aynı kökten gelir henüz doğmamış rahimde mestur, gizli çocuk anlamına gelir

i. Cennet; Zemini örtmüş bağ ya da bostan
j. Cünûn; Nefis ile akıl arasına girmiş delilik

İslam literatüründe ünlü âlimler tarafından pek çok tanım yapılmıştır:

1. Teftazâni; *"Cinler, muhtelif şekillere girebilen ve kendilerinde acip (insanlar açısından olağanüstü bulunan) fiillerin zuhur ettiği, ateşten yaratılmış latif cimilerdir. Onların insanlar gibi hem mümin hem de kâfir olanı vardır."*
2. Beydavî; *" Akıl sahibi, fiziki ağırlığı olmayan, ateş veya havanın galebe ettiği, sâfî, dumansız, zehirli bir ateşten yaratılmış süfli varlıklardır"*
3. Âlusî; *"Rum kelimesinin tekilinin rumî olduğu gibi, cin kelimesinin de tekili cinnî'dir. Cinler akıl sahibi cisimlerdir. Cinni ise halis ateşten yarattık*[17] *ayetinin şehadetiyle yaratışlarında ateş unsuru galebe çalar. Bir başka kavle göre havaîdir. Cinlerin hepsi veya cinlerden bir grup muhtelif şekillere girmeye kabiliyetlidir. Gizlilik onların hususiyetleridir. Aslî suretlerinin dışında farklı suretlerde de görülebilirler. Ancak meleklerde olduğu gibi onları yaratıldıkları aslî suretleriyle peygamberler ve Allah'ın dilediği havastan insanlar görebilir. Zor işleri yapacak güçlere sahiptirler."*
4. İbn Aşur; *"Cinler mücerred yani latif, kesif olmayan görme ve işitme duyularından gizli, meçhul mekânlarda intişar eden varlıklardır. Cisim ve cismani değillerdir, bilakis ateş unsurundan yaratılmış, kendine has hayat, irade ve idrak sahibi olan, ömrü bilinmeyen ruhanî varlıklarıdır."*
5. Seyyid Sâbık: *"Cinler akıl sahibi, insanların mükellef oldukları konularda mükellef, irade sahibi ancak beşerî maddeden mücerret, duyulardan gizli, tabii halleriyle ve hakikî suretleriyle görünemeyen farklı şekillere girmeye kudret sahibi olan varlıklardır."*
6. Muhammet Ferit Vecdî: *"Cinler, akıl sahibi, insan ruhu gibi irade sahibi, maddeden mücerret, bir çeşit ruhtur. Bu ruh hakkında Kur'an-*

[17] Rahman 55/15

ı Kerim'in bahsettiği bilgiler dışında bilgi sahibi değiliz. Kendi zatıyla kaim Müslüman ve kâfir gibi kısımlara ayrılmış bir çeşit ruhtur."

7. Velizar Şahzeddin: *"Cinler havaî veya ateşten cisimleri bulunan akıl sahibi, gizli, değişik şekillere girebilen ve zor, meşakkatli işlere kudreti olan varlıklardır."*
8. Ömer Süleyman el-Eşkar: *"Cinler insanlar âlemi ve melekler âlemi dışında başka âlem; akıl sahibi, idrak, hayır ve şerri seçmede insanlarla aynı özellikte olup asıl mahiyet itibariyle insanlardan farklı varlıklardır."*
9. Muhammed Mahmud Hicazî: *"Cinler âlemi, bizim âlemimizden başka, görünmeyen, gizli bir âlemdir. (Bu âlemin) hakikatini en iyi bilen Allah'tır. Allah ve Resul'ünün bildirmesi dışında bu âlem hakkında doğru bilgi sahibi olamayız."*
10. Reşîd Lîzûl: *"Cinler âlemi Allah'ın yarattığı âlemlerden olup cinlerin kendine ait kanunları vardır. Hâlis bir ateşten yaratılmışlardır. Cisimleri kesif değildir. İdrak ve akıl sahibi olup görünmezler. Evlenir, çocuk sahibi olur, yer, içer ve ölümlülerdir. Mükellef varlıklardır. Allah onlara harika güçler vermiştir. Kehanet, sihir, tencimi ruh çağırma ve ruhlarla iltimas gibi birçok yolla insanlarla ilişki kurarlar."* (Yeşil, 2011: s. 23).
11. İbni Sina: *"Çeşitli şekillerde görülebilen, şeffaf yapılı ve konuşan latif canlı."* (Şurada: Tuncer, 1999: s. 35).
12. Farabi*: "Cinn, konuşmayan ve ölmeyen bir canlıdır. Yani öyle bir canlıdır ki ne konuşur, ne ölür."* (Scognamillo- Arslan, 2000: s. 64).
13. Ragıb el-İsfehani'e göre cinn iki kısma ayrılır birisi umum manasındadır. İnsanlardan gizli olan bütün ruhani şeylere denilir. Böylece melekler ve şeytanlar bunun içine girerler. Buna göre her melek cin ama her cin melek değildir. İkinci kısım ise ruhani olanlardır bunlar da üç kısma ayrılır:
    a) Hepsi iyi olan arıklar ki bunlar Meleklerdir.
    b) Hepsi kötü olan varlıklar ki bunlar da şeytanlardır.
    c) Hem iyisi hem de kötüsü bulunan varlıklar ki bunlar cinlerdir. (Ateş, 2016: s. 85)

Tasavvuf ehli cini hayal gücüyle kavranılabilen bir varlık olarak tanımlar. Şeyh Bedrettin *"Ey kişi, için meleklerle ve şeytanla doludur; galip gelen kararı verir. Cinler ikisi arasındadır"* ve *"Cinler, meleklerden, şeytandan ve iblisten daha yaygındır ve bunların hepsi ruhlar âlemindendirler"* diye tanımlar (Şeyh Bedrettin, 1990: s. 11-46).

Ünlü İslam âlimi Kazvini'nin eseri *"Acâibul-Mahlûkât ve Garaibû'l-Mevcudat"* adlı eserinde canlıları yedi türe ayırır. İnsan ilk sıradadır, sonra cinler, binicilik için kullanılan hayvanlar, otlatılan hayvanlar, canavarlar, kuşlar ve böcekler. Bunların dışında bir başka grup olarak karışık varlıkları ekler. Eserin ikinci bölümünde mitolojik yaratıklar, cinler ve devlerden bahseden Kazvini cinlerin erkeğine "cinni" dişisine "cinniye" dendiğinden ve üç gruba ayrıldıklarını belirtir. Bunlar; Agval, Saali ve Afarit olarak adlandırılır (Akçam: 1996: s. 8).

Ebu Ömer b. Abdil Berre; Sadece "Cin" dendiğinde bundan "Cinnî" anlaşılır. İnsanlarla beraber yaşayanlara "Âmir" diye adlandırılır ki çoğulu "Ummar"dır. Çocuklara musallat olanlara "Ervâh" yüzsüzlüğü artınca "Şeytan" daha da azınca "Mârid", habisliği daha fazla artarsa buna da "ifrît" denilir (Şibli, 2012: s. 26).

Bazı âlimler cinleri hastalık yapan mikroplar olarak değerlendirmişlerdir. Bu değerlendirmelerinin dayanağı da bir Hadis-i Şerif'dir: "*Çünkü şeytan (Besmeleyle) kapanmış olan kapıyı açamaz, (kabın ağzını örten) bağı çözemez, (ağzı örtülü olan) kabı açamaz. (Bunları yaparken Besmele çekmeyi unutmayın). Çünkü (Besmele çekmezseniz) küçük fare, insanların evlerini ateşe verebilir"*. Süleyman Ateş, cinlerin zararlı mikroplar olduğu savının tutarsız olduğunu vurgular. Cinlerin ruhsal varlıkların bir türü olduğunu belirtir (Ateş, 2016: s. 88).

Halk inançlarına göre cinlerin renkleri farklıdır. Cinlerin en şeriri kırmızıdır. Yahudi ve Hıristiyan inançlarına göre siyah, İslam inancına göre beyaz, yeşil ve sarıdır.

3.2. ÖZELLİKLERİ

3.2.1 Yaradılış Özellikleri

Cinlerin yaradılış amacı ve nasıl bir maddeden meydana geldiklerine dair en önemli kaynak Kur'an-ı Kerim'dir. Rahman suresinde: *"Cin'i de yalın bir ateşten yarattı."* (Rahman 55/15) denmektedir. Yine bir başka ayette de ateşten yaratılma vurgulanmıştır: *"Cinleri de daha önce insan vücudunun gözeneklerinden geçebilen güçlü bir ateşten yarattık."* (Hicr 15/27).

Kur'an-ı Kerim'e göre İblis de cinlerdendir: *"Yine o vakti hatırla ki, meleklere: 'Âdem için secde edin!' demiştik, hemen secde ettiler, ancak İblis cinlerden idi Rabbinin emri dışına çıktı. Şimdi siz beni bırakıp da onu ve soyunu kendinize dost mu ediniyorsunuz? Onlar size düşman iken! Zalimler için ne kötü bir değişme!"* (Kehf 18/50).

İblis cinlerden olduğu için o da ateşten yaratılmıştır: *"(Allah) buyurdu: 'Sana emrettiğim zaman, seni secde etmekten alıkoyan nedir?' (İblis): 'Ben, dedi, ondan hayırlıyım; beni ateşten yarattın, onu çamurdan yarattın.'"* (Araf 7/12). *"(İblis) dedi ki: 'Ben ondan hayırlıyım; beni bir ateşten yarattın, onu ise bir çamurdan yarattın.'"* (Sa'd 38/76).

Cinlerin ateşten yaratılmış olmaları onları insan gözüyle görünmez hale getirmiştir. Hızlı hareket etmelerine olanak tanır. Cinlerin zeki olduğu da genel görüştür. Türkçe'de *"Cin fikirli", "Cin gibi"* deyimlerin varlığı bu özelliklerine vurgu yapmaktadır.

3.2.2 Yemeleri ve İçmeleri

Cinlerin insani bir takım özellikleri olduğu düşünülmektedir. Bunların başında da yeme içmeleri gelmektedir. Cinlerin insanlar gibi yediklerine içtiklerine inanılır. Cinlerin yeme-içmeleri ile ilgili Evliyalar üç ayrı fikir ortaya koymuşlardır:

1. Cinler yemezler içmezler
2. Bir kısmı yer, içer; bir kısmı yemez, içmez
3. Bütün cinler yerler, içerler ki bu konuda da fikir ayrılıkları vardır (Şibli, 2012: 66)

"Sakın bu iki şeyle (kemik ve hayvan tersi[18]) istinca etmeyin, çünkü onlar (cinni olan) olan kardeşlerinizin yiyeceğidir." Bu Hadis işaret etmektedir ki İslam inancına göre cinler yiyip içmektedirler. Buradan görüldüğü gibi insanlar için pis ve haram olarak bilinen dışkı onlar için helal kılınmıştır. Ancak Süleyman Ateş buna itiraz eder. Cinlerin ruhsal varlıklar olduğunu, cinlerin deve gübresi, kemik gibi maddi şeylerle beslenmelerinin mümkün olmadığını belirtir. Kur'an-ı Kerim'in *"Güzel şeyleri helal kılan elçi"* olarak tanımladığı Peygamber'in (sas) pis şeyleri cinlere azık yapmasının çürük bir rivayet olduğunu söyler (Ateş, 2016: s. 101).

Yine bir başka rivayette Huzeyfe (r.a) anlatıyor: "*Biz Allah Resulü (sas) ile yemeğe oturunca, Allah Resulü (sas) yemeğe başlamadıkça, kesinlikle elimizi yemeğe vurmazdık. Bir seferinde yine Onunla yemeğe oturmuştuk. Derken küçük bir kız çocuğu geldi, sanki arkasından bir iteni var gibi hemen elini yemeğe soktu. Allah Resulü (sas) onun elinden tuttu. Arkadan bir bedevî geldi, sanki onun da arkasından iten biri vardı, alelacele o da elini yemeğe soktu. Allah Resulü (sas) onun da elinden tuttu ve şunu söyledi: 'Şeytan, üzerine Allah'ın ismi zikredilmeyen yemeği kendine helal addeder. Nitekim sayesinde yemeğimizi kendine helal kılmak için bu cariyeyi getirdi. Ben de elinden tuttum. Bunun üzerine şu bedevîyi getirip onunla yemeği kendine helal kılmak istedi, ben onun da elinden tuttum. Nefsim elinde olan Zat-ı Zülcelal'e yemin olsun şeytanın eli o ikisinin eliyle birlikte avucumdadır.' Allah Resulü (sas) bunları söyledikten sonra besmele çekip yemeye başladı."* (Yeşil, 2011: s. 54)

Cinlerin yemeği nasıl yediği ile ilgili Şevkani görüşünü üç madde ile açıklar:

1. Besmele çekerek defedilmediği takdirde elleriyle (gerçek anlamda yemek)

2. Şeytan'ın yemesi mecazi ve istiaredir

3. Yeme, içme diye bir şey olmamalıdır, sadece şeytanların yemesi koku olma, koklamadan ibarettir.

Vehb b. Münebbih yukarıdaki üç görüşe de kaynaklık yaparak der ki; *"Şeytanın çeşitli cinsleri var. Halis cinler yiyip içmezler, nikâhlaşmazlar, onlar bir nevi rîh'tir (rüzgârdır.) Bir cinsi de var ki, bütün bu sayılanları yaparlar ve doğumla*

[18] İnsan ya da hayvan dışkısı (TDK)

dünyaya gelirler, bunlar es-Se'alâ ve el-Gaylan ve benzeri cinsleridir." (Yeşil, 2011: s. 54).

3.2.3 Cinsiyetleri, Evlenip Çoğalmaları

Cinlerin erkek ve kadın cinsine sahip olduğu inancı yaygındır. Evlenip çoğaldıklarına hatta insanlarla evlendiklerine inanılır. Bu konu hakkında da farklı görüşler mevcuttur.

Konya'da, İstanbul'da kadın cinsinden kabul edilenlere Rüküş Hanım, İbrik Kalfa denilir (Boratav, 2013: s. 88). Evlenip çoluk çocuğa karışırlar (Duvarcı, 2005: s. 131). Çocuklarının doğumunu insan ebeleri kaçırarak yaptırırlar (Taner 1983: s. 12). İslami inancına göre de cinsiyetleri vardır ve çoğalırlar. Bir ayet-i kerimede: *"O cennetlerde gözleri eşlerinden başkasını görmeyen, öyle güzeller vardır ki, daha önce cin ve insanlardan hiç kimse kendilerine dokunmamıştır."* (Rahman 55/56). Ayette geçen "tams" kelimesi cinsel birliktelik manasına gelir. Bu ifadede cinlerin de böyle bir birliktelik yaşayabildiklerini işaret etmektedir. Yine cinsiyetlerine yönelik: *"Bir de şu gerçek var: İnsanlardan bazı adamlar, cinlerden bazı adamlara sığınırlardı. Öyle ki, onların azgınlıklarını arttırırlardı."* (Cin 76/6). "Cinlerden bazı adamlar" bize erkek olabildiklerini göstermektedir.

Şeytan'dan da cin sınıfından sayılmaktadır. Kur'an-ı Kerim'de, Şeytan'ın evlatlarından bahsedilmesi yine cin sınıfının çoğaldıklarına delil olarak sayılmaktadır: *"Hani bir zaman biz meleklere: 'Âdem'e secde edin!' deyince, onlar da derhal secdeye kapanmışlardı. Ne var ki iblis eğilmemişti. O cinlerdendi. Rabbinin emrinin dışına çıktı. Ey âdem evlatları! Onlar size düşman oldukları halde, siz kalkıp Benden ayrı olarak onu ve onun evlatlarını mı dost ediniyorsunuz?"* (Kehf 18/50).

Ahkâf suresinin tefsirinde İbn-i Kesir naklettiği rivayete göre cinlerin akrabalık ilişkileri vardır: *"İbn-i Mesud (r.a) anlattığına göre Allah Resulü (sas) ondan kendisini takip etmesini ister ve şöyle der: 'Cinlerden amca ve kız kardeş çocuğu toplam beş kişi bu gece bana gelecek ve ben onlara Kur'an okuyacağım."*

Cinlerde cinsiyetin olduğuna dair bir başka rivayeti ise Hz. Enes'ten (r.a) aktarır: *"Allah Resulü (sas) helaya girdiği vakit Allah'ım, gözle görülmeyen kötülüklerden, erkek ve dişi şeytanlardan Sana sığınırım derdi."* (Yeşil, 2011: s. 56)

İnsanlarla birleşmeleri ile ilgili Şibli: *"Babası insan annesi cin olan kişilerden doğan kimseye Araplar 'el-Has', insan ve cin sihirbazlardan dünyaya gelene 'el-Amlûk' diye belirtmiştir. Ayrıca kişi karısıyla hayızlı haldeyken ilişkide bulunursa, şeytan o adamdan önce davranır ve o kadın muhannese (eşcinsel) hamile kalır. Muhannesler cin çocuklardır"* diye ekler (Ateş, 2003: s. 136).

Westermarck, bir erkeğin dişi bir cinle farkında olmadan evlenebileceğini ve iyi bir eş olabileceğini belirtir. Hatta bir servet sahibi bile olmasına neden olabilir diye ekler. Ancak er ya da geç kocasını ya öldüreceğin ya da delirteceğini de belirtir (Westermarck, 1967: 2). Filistin ve Suriye de cinlerin insanlarla cinsel ilişkiye girebileceklerine inanılır. Özellikle tuvalet ihtiyacı sırasında bu durumdan korunmak için *"Ey yer sakinleri benim namusumu koruyun"* derler (Zbinden, 1994: s. 48).

3.2.4. Şekil Değiştirmeleri

Cinlerin, şekil değiştirme en bilinen ve en sık kullandıkları özelliğidir. Her an kılık değiştirip, kedi, köpek (özellikle siyah ve beneksiz), yılan, horoz, civcivleriyle birlikte tavuk, kuzu, manda, deve, keçi, tavşan, tay, tilki, eşek, ördek, örümcek gibi hayvanlar, hayvanla insan arası bir yaratık, kefenli ölü, Arap, gelin, uzun saçlı beyaz sakallı bir yaşlı evliya şekillerine girebilirler.

Hayvanlardan özellikle cinlerin keçi şeklinde görülmesi ile ilgili pek çok memorat derlenmiştir. Cinlerin ve diğer doğaüstü varlıkların en çok keçi şeklinde görünmesinin hem doğal hem de mitolojik kaynakları vardır. Keçiler doğurgan hayvanlardır bu da onları diğer evcil hayvanlardan farklı kılar. Cinlerin keçi şeklinde görünmeleriyle, ansızın ortaya çıkıp gürültü yapan Yunan tanrısı Pan arasında bir bağ olmalı[19]. Türkler

[19] Yunan mitolojisinin en ünlü tanrısı Pan, Dağlık Arkadia bölgesinin çoban tanrısıdır. Yarı keçi yarı insandır. Hermes'in oğlu olarak bilinse de Hermes'in onu bulup bu değişik fizyolojisini göstermek için Olympos'a götürür ve tüm Tanrıların ilgisini çeker. Bu nedenle adı "tüm" anlamına gelen Pan'dır (Πάν). Ormanda ansızın insanların karşına çıkar, gürültü yapardı. İnsanların endişe duymasına neden olurdu. İnsanlarda endişe, kaygı, korku gibi duygular yaşatmasından dolayı dilimize de geçmiş olan "Panik" kelimesi Tanrı Pan'dan gelir (πανικός, ή, όν,:Endişe, panik) (Liddell-Scott, 2001: s. 590).

bu Yunan inançların hüküm sürdüğü topraklarda uzun yıllar Yunanlılar ile birlikte yaşamalarının etkisiyle ile bu iki inanış birleşmesi yadırganmamalıdır. Her ne kadar pagan inançları bir süre sonra yerini Hıristiyanlığa bıraksa da pagan inançlarının izleri uzun yıllar devam etmiş kimi Hristiyan inançları ile birleşmiştir. Tıpkı Türklerin Şaman gelenek ve inançları ile İslam inançlarını birleştirmesi gibi.

Hayvan şekline girmeleriyle ilgili Bayrı iki hikâye aktarır. Bunlardan ilkinde; Fakir ve dul bir kadının siyah bir kedisi varmış. Bu kedi aslında Arap Mesut adından bir cinmiş. Diğerinde ise; Çocukları olmayan ve kedileri olan bir aile vardır. Bu kedi de cindir ve karı koca çocuk sahibi olduktan sonra aileyi terk eder (Bayrı, 1972: s. 197).

Yılanların cinlerle olan ilişkisi ise çok daha eskilere gitmektedir. Tevrat'ta Hz. Âdem ve Havva'nın Cennet'ten çıkarılmalarında rol oynayan ve Havva'yı kandırarak yasak meyveyi yedirenin yılan olduğu belirtilmektedir (Ateş, 2003: s. 113).

Yine Eski Mısır dininde cinler genellikle yabani hayvan, yılan, kertenkele gibi sürüngen veya kara vücutlu insan şeklinde yaratıklardı ve Tanrı Ra'nın düşmanıydı ölüler kitabında özellikle yılan, timsah ve maymun şeklindeki cinler öteki dünyaya sık sık gidebilirlerdi.

Er-Râzî cinlerin başka şekillere, diğer insanların suretlerine giremeyeceklerini böyle bir şeyin kabulü durumunda dünyada insanlara güvenin kalmayacağını bu kişinin, dostunun, babasının, karsısı ve çocuğunun cin değil de kendileri olduğunun bilinemeyeceğini kaydetmektedir (Ateş, 2003: s. 125). Cinlerden olan şeytanın insan şekline girdiği Kur'an-ı Kerim'de işaret edilir (Enfal 8/48).

Cinler telgraf direği yahut minare gibi ince ve çok uzun boylu, bembeyaz olarak da görülebilirler (Boratav, 2013: 90). Bazen ayakları ve kolları geriye doğru ters olup, küçücük, minik insanlar olarak kendilerini belli ederler (Duvarcı, 2005: s. 132). Derlenmiş pek çok memoratta da cinlerin küçük ve özellikle ayaklarının ters olduğu belirtilmiştir.

Westermarck cinlerin en çok insan şeklinde gördüklerini belirtir. İnsan kıyafetinde etrafımızda pek çok cin olduğunu hatta bilmeden bir erkeğin dişi bir cin ile evlenebileceğinin mümkün olduğunu söyler (Westermarck, 1967: s. 2). Buhari, zekât ürünlerini bekleyen Ebu Hureyre ile Hz. Muhammed'in (sas) arasında geçen diyalogu

aktarmıştır. Ebu Hureyre, birinin gelip ürünlerden bir şeyler aldığını görmesi üzerine onu yakalar. Adamı Allah'ın Resulü'ne götürmek ister ancak adam çok zor durumda olduğunu, çocukları olduğunu söyler ve Ebu Hureyre kendisine acır ve bırakır. Bu durum iki gece daha devam eder. Üçüncü gece adam yine gelir Ebu Hureyre adamı yakalar. Adam ona: *"Beni bırakırsan sana çok faydalı sözler öğretirim. Gece yatağına girdiğinde Ayet-el Kürsi'yi oku. O zaman Allah senin yanına devamlı bir koruyucu verir, sabaha kadar da şeytan sana yaklaşamaz"* der. Ebu Hureyre bunun üzerine adamı salar. Sabah olunca Hz. Muhammed (sas): *"Tutsağın dün gece ne yaptın?"* diye sorar. Ebu Hureyre: *"Ey Allah'ın Elçisi! O adam bana fayda verecek bazı sözler öğreteceğini söyleyince onu serbest bıraktım*" der. Efendimiz (sas): *"Neymiş o sözler?"* diye sorunca, Ebu Hureyre: "*Yatağına girince 'Allahu lâ ilahe illa hüvel' hayyü'l kayyum'u başından sonuna kadar oku, o zaman Allah senin yanına devamlı bir koruyucu verir, sabaha kadar şeytan sana yaklaşamaz"* der. Hz. Muhammed (sas): "*Kendisi yalancı olduğu halde bu sefer sana doğru söylemiş. Üç gecedir kiminle konuştuğunu biliyor musun Ebu Hureyre"* diye sorunca Ebu Hureyre bilmediğin söyler. Hz. Muhammed (sas): *"O şeytandı"* diye buyurdu (Buhari, Vekale:10)

Bu ve başka sahih Hadis-i Şerifler ile cinlerin kadın veya erkek şeklinde göründükleri İslam inancı tarafından onaylanmaktadır.

3.2.5. Mekânları

"Kötü Ruhlar ve Yeraltı" bölümünde değindiğimiz üzere cinlerin yeraltı ile olan ilişkileri çok açıktır. Cinlerin yaşadıkları mekânların en başında yeraltı gelir. Bu nedenle yeraltı ile ilişkili yerler yine cinler ile ilişkili sayılmış ve bu yerlerden uzak durmaya gayret edilmiştir. Yeraltından gelen sular, kaynaklar, kuyular, sarnıçlar, mağaralar, yarıklar, mezarlar hatta kökleri derinlere inen ağaçlar ve karanlık ormanlar. Toprağın sürülmesi sırasında da cinlerin ortaya çıkacağına dair bir inanç da vardır. Orta Doğu'da özellikle kuyulardan su çekerken *"Yer sahiplerinin izniyle. Sizin himayenizdeyiz. Bismillah"* denir (Zbinden,1994: s. 49). Hayırsız olanları evlerin daha çok eşik, ocak başı, merdiven altı gibi yerlerini mesken edinirler. Bazen kendilerini yukarıda saydığımız kılıklarda gösterirlerken bazen de varlıklarını kilitli kapıları açmak, eşyaların terlerini değiştirmek gibi çeşitli şekillerde belli ederler. Halk bu gibi

yerlerin "tekinsiz" olduğu inancındadır [20] . Burada yaşayan göze görünmeyen varlıkların insanı çarpacağına, ağzını, yüzünü eğeceğine inanır. Bu nedenle tekin olmayan evlerin kira veya satış fiyatları çok düşüktür (Duvarcı, 2005: s.132). Eşik özellikle cinlerin en çok uğradığı yerdir. Kimse eşiğe oturmaya izinli değildir. Oturanların ya kendisi hastalanır ya da ev halkının ve o eşiğin üzerinden geçirilen gelinin başına belalar gelir (Westermarck, 1967: s. 4).

Her istedikleri yerde gezebilen cinler ve periler yalnız cami, türbe gibi mukaddes yerlere giremezler, Kur'an-ı Kerim okunan yerde duramazlar. Cinlerin ve perilerin en çok bulundukları yerler mezarlıklar, viraneler, harap ve metruk binalar, hamamlar, süprüntülükler, tenha ve kirli yerlerdir. Ayrıca deniz, göl, nehir kenarları, mağaralar, dağ başları da cin ve perilerin yaşadıkları yerler arasında sayılır (Bayrı, 1972: s. 194). Değirmenler de cinlerin meskenleridir (Kalafat, 2009: s. 57).

Görünmeyen bu varlıkların yaşadıkları yerler arasında açıktaki tuvaletler, çöplükler, ulu ağaçların dipleri, ormanlar, saçak altları, bulaşık sularını birikintileri, izbe, ürkütücü, korkunç yerler, mezarlıklar, ıssız dere yatakları, terk edilmiş değirmenler, küllükleri kuyu başları pınar kenarları nehir yatakları, denizler, göl kenarları, bataklıklar, çeşme önleri, mağaralar, büyük ağaçların altı, terk edilmiş tekin olmayan evler, örenler, köşkler, kale ve saray harabeleri, hamamlar, samanlıklar, ahırlar, evlerin eşikleri, ekmek kırıntılarının döküldükleri yerler, oturulmayan, kimsenin olmadığı bölgeler sayılabilir. Hristiyan inançlarında da harabeler cinlerin meskenleri olarak karşımıza çıkar: *"Gür bir sesle bağırarak şöyle dedi: 'Yıkıldı! Koca Babil yıkıldı! Cinlerin konutu oldu. Her kötü ruhun sığınağı oldu. Her kötü, tiksindirici kuşun barınağı oldu.'"* (Vahiy 18/2).

Pis yerlerde daha çok bulunurlar. Bu gibi yerlerde namaz kılınmasını yasaklayan hadisler vardır, zira bu gibi yerler şeytanların uğrağıdır (Şibli, 2012: s. 57). Yine bir hadiste evlerde bırakılan çöplerin cinlerin toplantı yeri olacağı bildirilmiştir (Ateş, 2003: s. 46).

[20] D. Felton "Tekinsizlik" kavramını; genellikle belirli bir yere bağlı doğaüstü varlıkların yol açtığına inanılan, garip ve açıklaması olanaksız duyusal görüngülerin - sesler, dokunma duyumları, kokular ve görsel sanrıların- tekrarlanan tezahürü olarak tanımlamaktadır (Felton, 2002: s. 1).

Deniz cinlerinin padişahının Kız Kulesi açıklarında konakladığına inanılır (Boratav 2013: 88). Sahipli yerler olarak bilinen ve uğursuz olarak kabul edilen yerlerde cinlerin yaşadığına inanılır. Buralarda izinsiz gezenlerin çarpılacağına inanılır. Bu yerler tılsımlı ve büyülü olarak da bilinir. Sahipli yerlerin sahiplerinden izin almak için kurban kesilir. Mezarlıkların da sahipli yerler olduklarına inanılır ve "Karayer" denilir. Mezarlıklardan bir şey alınmaz (Kalafat, 2012: s. 239). Kırlar, kayalar, mağaralar, pınarlar ve denizleri de cinleri mekânı olarak anmaktadır. Westermarck cinli ağaçlardan da söz etmektedir. Ağaçlar da insanlar gibi cinlenebileceğini söyler. (Westermarck, 1962: s. 19). Özellikle bazı ağaçlar ile cinlerin ilişkili olduğu inancı yaygındır. Keçiboynuzu, incir, Afrika inciri v.b. Arapların tuffah el-cinn yani cin elması dedikleri bir de bitki vardır (Zbinden,1994: s. 51).

İslamiyet'e göre insanların cinlerle aynı dünyada yaşadığına dair delil Kur'an-ı Kerim'de Rahman suresinde açıklanır: *"Ey cin ve ins topluluğu! Yapabilirseniz haydi göklerin ve yerin hududundan geçin bakalım! Ama geçemezsiniz, ancak üstün bir güç, kuvvetli bir delil ve ilimle geçebilirsiniz."* (Rahman 55/33). Yine Hz. Âdem cennetten çıkarılıp dünyaya indirildiği zaman Kur'an-ı Kerim'de: *"Birbirinize düşman olarak inin! Size dünyada bir süreye kadar kalma ve yararlanma imkânı veriyorum: Orada yaşayacaksınız, orada öleceksiniz ve yine oradan diriltilip mezardan çıkartılacaksınız!"* (A'raf 7/24-25) ifadesi geçer.

Mezarlıkların da cinlerin meskeni olduğuna dair rivayetlerde de bulunmaktadır. Ayrıca bir rivayete göre yeryüzünde insanlardan önce cinler yaşamaktaydı. Yeryüzünü kana buladıkları için Allah meleklerinden oluşan bir ordu göndermiş ve cinleri dağlara, denize doğru kovalamışlardı (Yeşil, 2011: s. 58).

3.2.6 Ömürleri ve Ölümleri

Genel kanı insanlardan çok daha uzun ömürleri olduğu yönündedir. 1000-1500 sene yaşadıklarına inanılır. Bu nedenle kendileriyle çağdaş olan insanlardan önce yaşanılanları bilebilirler (Ateş, 2016: s. 92). Hastalanıp, sakat kalabilirler, ölümleri daha çok bir kaza sonunda olur. Ölülerini çöplüklere tuvalet kenarlarına, pis yerlere gömerler. Onların mezarlıkları buralarıdır. Pislik onlara helal kılınmıştır.

Kur'an- Kerim'de: *"Girin bakalım, sizden önce gelip geçen cin ve insan topluluklarıyla beraber ateşe!"* (A'raf 7/38) denilmektedir ve *"Sizden önce gelip geçen"* ifadesi cinlerin de insanlar gibi kendilerine takdir edilen hayatı yaşadıktan sonra öleceklerini belirtmektedir. Yine Rahman suresinde *"Yerin üstünde olan herkes fanidir. Ancak senin azamet ve kerem sahibi Rabbinin Zatı baki kalır."* (Rahman 55/26-27) her fani gibi cinlerin de öleceği belirtilmiştir.

3.2.7 Diğer Özellikleri

Cinler ile ilgili en temel inanışlardan biri de geleceği bilmeleridir. Halk inançlarında geleceği bildiklerine inanılır ve cinci hocalar, kahve falı bakanların gelecekten cinler vesilesiyle haber aldıklarına dair bir inanç oluşmuştur. Elbette bu inancın oluşmasında bu kişilerin bu şekilde lanse etmelerinin etkisi büyüktür. Ancak İslam inancında özellikle belirtilmiştir ki hiçbir kimse cinler de dâhil olmak üzere gaybı bilemezler. Sebe suresinde gaybı bilemedikleri şöyle açıklanır: *"Süleyman"ın ölüm fermanını çıkarmamızdan sonra, cinler ve çevresindekiler onun öldüğünü, ancak dayandığı asasını bir ağaç kurdunun yemesi sonucunda, kendisinin yere yıkılmasından sonra anlayabildiler. O yere düşünce cinler kesin olarak anladılar ki şayet gaybı bilmiş olsalardı kendilerini zelil ve perişan eden angarya işlerde devam edip gitmezlerdi."* (Sebe 34/14)

Rivayet edildiğine göre, Süleyman (as) ölüm meleğine eceli geldiğinde kendisine bildirmesini istemişti. Süleyman'ın (as) ölümüne bir an kala melek gelir ve ecelinin geldiğini ona bildirir. Bunun üzerine o şeytanları çağırır ve onlara kapısı olmayan sırçadan bir saray yapmalarını emreder. Sonra asasına dayanır. O bu halde yani asasına dayanmış iken ölüm meleği onun canını alır. Cinler ise onun önünde canhıraş çalışıp onun yaşadığını zanneder. Derken Allah bir ağaç kurdu gönderir ve onun asasının gövdesini kemirmesini emreder. Asa iyice zayıfladıktan sonra Süleyman'ın (as) cesedi yere düşer. Süleyman'ın (as) vefat etmiş olduğunu gören cinler de dağılıp giderler. Rivayete göre Süleyman (as) bir yıl boyunca ölü bir halde asasına dayalı kalmıştı (Yeşil, 2011: s. 72).

Hz. Süleyman'ın emrinde çalışan cinlerden oluşan ordusu olağan üstü bazı özelliklerle donatılmıştır. *"Süleyman'a cinlerden, insanlardan ve kuşlardan orduları toplandı ve bunlar bölükler halinde dağıtıldı."* (Neml 27/17). Çalışmaktan yorulmayan, güçlü, hızlı gibi olağan üstü özellikleri vardır. *"Cinlerden ifrit: 'Sen daha makamından kalkmadan, ben onu sana getirebilirim, ben gerçekten buna karşı kesin olarak güvenilir bir güce sahibim.' dedi."* (Neml 27/39).

Yine, Cin suresi 8–9. ayetlerinde ise şöyle denir: *"Biz göğe çıkmak istedik. Bir de ne görelim: orası sert ve kuvvetli bekçiler şihablar (alevler, roket gibi mermiler)le dolu! Önceleri biz göğün bazı yerlerinde oturup dinleme merkezleri edinirdik. Ama şimdi kim dinlemeye kalkışırsa, derhal kendini gözetleyip izleyen bir alevle karşılaşıyor."* (Cin 72/8-9) Ayetten anlaşıldığı üzere cinler önceleri göğe çıkıp rahat rahat oradan haber çalıyor ve hiçbir şey olmuyordu. Ancak daha sonra kendilerine gökten haber çalma yasaklanmış ve bunun için oraya çıkmak isteyenler ateş yağmuruna tutulmuştur. Şayet cinler gaybı bilselerdi göğe çıktıklarında kendilerini bekleyen ateş toplarından haberdar olurlardı ve ona göre tedbirli davranırlardı (Yeşil, 2011: s. 73).

İbn-i Abbas'tan (ra) gelen bir rivayette cinler rahat bir şekilde gökten haber çalabildikleri ifade edilmektedir. Yine bir gün haber çalmak için göğe çıktıklarında peşlerine takılan ateş topları görürler. Bunun sebebini araştırmak için dünyayı gezerler ve Tihame tarafına giden bir kısım Hz. Muhammed'in (sas) ashabıyla sabah namazını kıldığını ve Kur'an okuduğuna şahit olur. Ve böylece Kur'an'ın nüzulü sebebiyle gökten haber çalmalarının yasaklandığını anlarlar. Bu hadise cinlerin gaybı bilemediklerini gösterir. Eğer gaybı bilselerdi Kur'an'ın nazil olduğunu ve gök kapılarının artık kendilerine ebediyen kapalı olduğunu anlarlardı. Yine aynı şekilde bütün dünyayı gezme zahmetine katlanmaz doğruca Tihame taraflarına giderlerdi. (Yeşil, 2011: s. 73). Cinlere artık gök kapıları kapatılmış, üzerlerine ateş topları gönderilmek suretiyle semadan kulak hırsızlığı yapmaları men edilmiştir. İslam kehanet grubuna giren şeylerin hepsinin yalan olduğunu bildirmiş, kâhinler dinlemeyi, onları tasdik etmeyi yasaklamıştır (Ateş, 2003: s. 66-69).

Veysel Olkan Yeşil; cinler insanlara nazaran uzun ömürlü oldukları ve çok kısa sürede çok uzun mesafeleri aştıkları için irtibatlı oldukları kimselere bazı şeyler fısıldayabileceklerini ancak bunun gaybı bildikleri manasına gelemeyeceğini, sadece

herkesçe malum olacak şeylere herkesten az bir zaman önce haberdar olduklarını belirtir (Yeşil, 2011: s.74).

Yahudi ve Hıristiyanlar inançlarında delirme ve vakalarının cinlerde meydana geldiğine dair bir kanaatin mevcut olduğunu, İnciller'de Hz. İsa'nın bir mucize olarak cinleri kovmak suretiyle delileri iyileştirdiğinden söz edilmektedir (Şurada: Ateş, 2003: s. 161).

15. yüzyılda, İkinci Bayezid devrinde yaşayan ve cinler üzerine eseri olan Uzun Firdevsî cinlere hükmetmeyi başaranlar onları on bir farklı işte kullanabilirler:

1. Hastalıktan korunmak, özellikle sara hastalığını tedavi etmek.

2. Çocukların devlerden ve perilerden korkmamasını sağlamak, cin çarpmasına engel olmak, her hizmeti cinlere gördürmek.

3. Hayvanları cin saldırısından yahut afetlerden uzak tutmak; muzır hayvanları uzaklaştırmak.

4. Yağmur yağdırmak, suya hükmetmek.

5. Aşkta başarılı olmak, kadınları âşık etmek, çiftleri ayırmak yahut birleştirmek, nefret edilen âşığın ağzını, dilini ve erkekliğini bağlamak, gerekirse öldürmek.

6. Herhangi bir şehri veya kaleyi fethetmek, savaşta zarar görmemek.

7. Hamile kalamayan kadınları çocuk sahibi yapmak, doğumu kolaylaştırmak.

8. Büyücülükte ünlü ve başarılı olmak.

9. Toplum içinde saygın tanınmak, insanlar tarafından övülmek.

10. Bütün işlerin rast gitmesini sağlamak.

11. Yola çıkan yolcuyu geri döndürmek. (Bardakçı, 2015)

Cinleri kullanarak yapılan işe "hüddam", işin erbâbına da "hüddamcı" "cinci" denir. Özellikle çeşitli büyüler yapmak için cinleri çağırmak gerekir. Ancak bu herkesin yapabileceği bir iş değildir. Bunun için gizli ilmi vakıf olmak yani "hüddamcı"

olmak gerekir. Anlamları tam olarak bilinmeyen "havas"[21] ve "azâim"[22] türünden bazı metinlerin okunması yoluyla cinlerden faydalanılır. Havas bir şeyde veya kişide bulunup da bir başkasında bulunmayan hal, kuvvet, tesir ve özellik gibi anlamlara gele Arapça hassa kelimesinin çoğul halidir. İslam uleması Allah'ın tüm varlıkları farklı şekillerde ve bir hikmet üzerine yarattığı fikrinden hareketle onlardaki ilahi sırları keşfetmek için çeşitli varlık türlerini araştırmışlardır (Uluğ, 2017: 150).

Mehmet Halit Bayrı da cinlerin hepsinin bilgili olduğunu, aralarında cahil olanın olmadığını söyler (Bayrı, 1972: s. 195).

Eğlenceyi özellikle topluluk halince def, darbuka, zurna çalıp, şarkılar söyleyerek eğlenmeyi çok severler. Bazen bu şenliklerine insanları da kaçırarak zorla iştirak ettirirler (Duvarcı, 2005: s.131).

Gece yarısı karanlıkta ayağa bir şey dokunursa bir cine çarptığına inanılır. Ayrıca gece dişlerini gıcırdatanların cinlerle temasa geçtiğine inanılır. Cinlerin en çok da hastalıklara neden olduklarına inanılır. Sara, felç, romatizma, sinir hastalıkları ve delilik cinlerin neden olduğu hastalıklar olduğuna inanılır. Ayrıca gece aynaya bakan birisinin gözünden cin gireceğine ve gözünün iltihaplanacağına inanılır (Westermarck, 1967: s. 3).

Hasananlı aşiretinde "garibelg" (gari, mantar ve belg ise yaprak demektir) diye bilinen bir pancar veya mantar türü vardır. Bunun kırdan toplanılıp dışarıda yenilmesinde sakınca görülmez ve fakat evin eşiğinden içeri sokulması sakıncalı bulunur, kaçınılır. Bu inanca göre bu bitki cinlerin bostan bitkisidir ve cinlerin bostanları vardır (Kalafat, 2012: s. 233).

Ecinniler insana tek başınayken görünürler. İki kişi bir aradayken ortaya çıkmazlar. Gün ışığını sevmezler. Akşam karanlığı iyice çöktükten sonra gezmeye çıkıp, gün ışıyıncaya ve horoz sesleri duyuluncaya kadar dolaşırlar. Gece herkesin uyuduğu saatte Kur'an okunursa onların rahatça gezmelerine engel olunacağı için bunu istemezler. Okuyan kişinin yanına yaklaşmazlar fakat çeşitli şekillerde korkutarak

[21] Havas İlmi: Nesnelerle harf, kelime ve dualaların gizli özelliklerinden faydalanarak gaybdan haber verdiği veya varlıklar üzerinde etkili olduğu ileri sürülen bir ilim. (DİA yıl: 1997, cilt: 16, sayfa: 517-521)

[22] Azâim: Cinleri ve şeytanları itaat altına almayı öğrettiği ileri sürülen bir ilim. (DİA yıl: 1991, cilt: 4, sayfa: 299-300)

yatmasını sağlarlar. İnanışa göre dişi cinlerin çarpması daha tehlikelidir. Çünkü bunlar etraflarına erkek cinleri toplayıp grup halinde gezerler, saldırgandırlar (Duvarcı, 2005: s. 133).

Cin ve peri padişahları adaletlidir. Şehir dışındaki ulu ağaçların altına mahkeme kurup, onların zarar verdiği insanların şikâyetlerini dinlerler. Cin muhafızı tarafından mahkemeye getirilen cin, yargılanır. Şayet suçlu bulunursa ölüme bile mahkûm edilebilir (Bayrı 1972: s. 199).

Tatarlara göre cinler alçak olan ruhlardandır. Tatar inanışlarına göre Mäçet İyäläre denilen iyeler cami cinleridir. Bu yaratık çok şakacı olarak bilinir. Cami kapılarını açar kapatır, ayakkabıları gizler, namaz kılan kimsenin seccade ucundan çeker fakat insanlara zarar vermez. Aksine o camiyi kötü ruhlardan korur. Cami cinin kovmak, incitmek, sövmek hiç de iyi değildir. Onun yakında olduğunu fark edince bilinen duaları okuyarak "haydi şakacı, oynama getir benim ayakkabılarımı" demek yeterlidir. Bazı insanlar eline değnek alan, başında sarığı olan beyaz giysili bir cami ihtiyarı olarak gördüklerini belirtmişlerdir (Çetin, 2007: s. 4).

3.3. KORUNMAK İÇİN ÖNLEMLER

Bilinmez varlıkların verdiklerine inanılan zararlar bu kadar büyük olunca elbette bazı önlemler de geliştirilmiştir. Türk halk inançların çok büyük bir bölümünü bu tür varlıkların şerrinden korunmak için yapılan pratikler kapsamaktadır. Türk inançlarında insanın daha ana rahmine düştüğü andan itibaren kötü ruhların tehditlerine maruz kaldığına inanılmış ve kötü ruhlardan gelebilecek tehdit ve tehlikelere karşı korunabilmek için de dinsel ve büyüsel inanışlar ile uygulamalara başvurulmuştur (Küçük, 2011: s. 125).

Öncelikle bu varlıkların adları söylenmez. Bahsetmek gerekince *"iyi saatte olsunlar, bizden uzak olsunlar"* denir. Onları ürkütecek, kızdırıp korkutacak hareketlerden kaçınılır. Bu varlıkların yaşadığı düşünülen yerleri kirletmemeli, bulaşık sularını veya sıcak suyu akşam saatlerinde açığa ya da kapı önlerine dökmemeli, açık yerlerde tuvalet ihtiyacını gidermemeli, karanlık ve pis yerlere girerken, *"Bismillah, destur, tu tu tu"* demelidir. Bu sözlerle oranın sahiplerinden izin istenmiş, gönülleri

hoş edilmiş olur (Kalafat 1993: s. 50, 57). Son yıllarda daha çok cinlerden bahsederken "üç harfliler" kelimesi dilimize yerleşmiştir. İsimlerini duyunca hemen geleceklerine ve musallat olacaklarına olan inanış nedeniyle cin yerine "üç harfliler" olarak anılırlar. Bunun islimi bir dayanağı yoktur zira Kur'an-ı Kerim açıkça "cin" olarak anmaktadır.

Kirli suyu sokağa dökerken *"destur"* denir (Boratav, 2013: s. 88). Cahiliye Araplarının sahip oldukları Gûl inancı Türk halk inançlarında Gûlyabani şekliyle hemen hemen aynı kabul edilmiştir. Bunun içindir ki ıssız, tenha, harabe ve çöplüklerden geçerken Cahiliye Araplarının yaptıklarına benzer şekilde *"Tu destur!"* denilerek geçilir ve böylece Gûlyabanilerin zarar vermesinden korunulacağına inanılır (Çelik, 2013: s. 106).

Küplere veya dolaplara yiyecekler konurken, yeni kıyafetler alınınca, kızların eşyaları çeyiz sandığına konurken *"Besmele"* çekilmezse, bunların bir kısmını cinlerin götüreceğine veya zarar vereceğine inanılır. Sandıklarda uzun zaman bekleyen beyaz kumaşlarda sarı bir leke oluşmuşsa *"Burada, şeytan doğurmuş, Besmelesiz koymuşuz"* denir. Köpeklere ekmek vermek, yedi mahalledeki cinleri kaçırmak için ak horoz beslemek de yapılan uygulamalardandır (Tanyu 1967: s. 93). Cinlerden korunmadaki yöntemlerden birisi dua etmek ve çeşitli ayetler okumaktır. En etkili dualar, İhlas, Ayet el-kürsi ve Cin sureleridir.

Felak ve Nas sureleri de içinde cinler ve büyü kelimeleri geçtiği için özellikle önemlidir. *"Yarattığı şeylerin kötülüğünden, karanlığı çöktüğü zaman gecenin kötülüğünden, düğümlere üfleyenlerin kötülüğünden, haset ettiği zaman hasetçinin kötülüğünden, sabah aydınlığının Rabbine sığınırım."* (Felak). *"Cinlerden ve insanlardan; insanların kalplerine vesvese veren sinsi vesvesecinin kötülüğünden, insanların Rabbine, insanların Melik'ine, insanların İlah'ına sığınırım."* (Nas)

Halk dua olarak bazı sözleri de tekrarlar. Mesela Bursa'da gece yalnız yürürken insanın karşısına aniden çıkan kara kedi ve köpekten korunmak için *"es, es neuzibillah, uzak dur benden, korkmadım senden"* denir. Ayrıca imanlı olmak, Allah'a ve Peygambere itaat etmek çok önemlidir. Böyle insanları cinlerin rahatsız etmeyeceği söylenir. Ayrıca ecinni taifesi cami, türbe, Kur'an okunan kutsal mekânlar ve koyun ağıllarına giremezler. İnanışa göre koyun peygamber hayvanıdır. Bu yüzden onlara yaklaşamazlar. Ayrıca yeni sürülmüş tarlalara da girmeleri yasaktır. Eğer bir insan

gece yalnız başına kalmışsa, üzerinde bir ağırlık, vücudunda bir titreme, korku varsa etrafını cinler sarmış demektir. Bu kişi hemen yeni sürülmüş bir tarlaya girerse cinler dağılır (Taner 1983: s. 14). Pis yerlerde yaşamayı sevdikleri için tuvalete girince *"Hub ve havaikten sana sığınırım"* denir (Kalafat, 2012: s. 250).

Cin ve perilerin şerrinden korunmak veya onların sebep olduğu hastalıkları engellemek için *"kurşun"* ve *"şerbet dökmek"* de uygulanan yöntemlerdendir. Kurşun dökülen suya bir miktar ekmek doğranır, bu ekmek dört ol ağızında köpeklere verildiği gibi, tastaki su da cin ve perilere ikram olmak üzere bir köşeye serpilir. Kurşun külçesi fazla kirli ise nazarın veya büyünün şiddetine yahut cin ve perilerin çok gücendirilmiş olduğuna hükmedilir. Şerbet, şekerli suyla hazırlanır. İstanbul'da uygulaması şöyledir. *"Doğrudan hastanın kendisi veya ailesinden biri tarafından hazırlanan şerbetin üstüne üç İhlas, bir Fatiha okunup, üflenir. Gece yarısında bir dört yol ağzına 'Besmele' ile dökülürken 'al derdimi, ver sağlığımı, biz sizin ağzınızın tadını veriyoruz, siz de bizim ağzımızın tadını verin' denir''* (Bayrı 1972: s. 101). Ayrıca yeni taşınılan evlerin cinlerini memnun etmek için mutfak, merdiven altı, kiler, bodrum, bahçe gibi yerlere şerbet dökülür. Böylece kazanın def edildiği düşünülür. Karakeçili Türkmenlerinde bu şerbet yedi cins yiyecekle hazırlanır (Kalafat 1999: s. 49). Bu iyelerin hemen hepsi iğne, bıçak, makas, orak gibi metalden yapılmış araçlardan, duadan, Kur'an'dan, gürültüden korkarlar. Cinlerin geldiği düşünülünce davul, kazan, teneke, tencere kapağı çalınıp, silahlar atılır, ceviz kırılır. Bu yüzden cinlere karşı korunaksız olduğu düşünülen ve hayatın önemli geçiş önemlerini yaşayan yeni gelinler, lohusalar ve bebeklerin üzerlerinde, yastıklarının altında veya odalarında bu malzemeler bulundurulur. Yeni doğanların bulunduğu eve kesinlikle kedi, köpek sokulmaz (Küçük, 2011: s.131). Yeni doğmuş bebekler ve loğusa kadınlar cinlerden özellikle korunmalıdır. Gelinler ve damatlar da aynı ölçüde tehlike altında olduklarına inanılır (Westermarck, 1967: s. 4).

Cinlere ve kötü ruhlara karşı en iyi koruyucu demirdir. Bileyleme işi yapılırken küçük ateş kıymıkları etrafa saçılırsa bunu cinleri kaçırdığına inanılır (Kalafat, 2012: s. 243). Tüm Anadolu'da çoğu kötü varlık iğne, çuvaldız, bıçak, makas gibi demir alet ile etkisiz hale getirildiğine inanılır.

Cinler geçiş dönemi yaşayan kişilere yoğunlaşarak büyük zararlar verebilirler Çünkü yeni hayat daima bilinmezlerle doludur. İkinci defa evlenen insanlar bu

tehlikelerle karşılaşmazlar (Westermarck 1962: s. 17). Zira evlilik yeni değildir ve sırlarını kaybetmiştir. Cin çarptığına inanılan insanlar ise önce halk arasında 'nefesi keskin hoca' tabir edilen insanlara götürülüp, okutulur. Bu cinlerin gayri Müslim olduğu düşünülürse kiliselere gidilip hastaların keşişlere okutulduğu da bilinmektedir (Tanyu 1967: s. 287). Ayrıca çarpılan kişiler "bakıcı"lara götürülür. Aynanın ve durgun suyun cinleri topladığına inanıldığı için bakıcıların malzemesi bunlardır. Cindar veya hüddam onların padişahı ile temasa geçip, o insanı serbest bırakmalarını ister. Anlatılanlara göre bazen başarır, bazen başaramaz. Ayrıca tıpkı nazar inancında olduğu gibi izinli ve ocaklı birisine kurşun döktürülür. Eski Türkler cinlerin uğradığı kişiye öd ağacı ile tütsü yaparken, bir taraftan yüzüne soğuk su serper, bir taraftan da kovuç, kovuç (kaç, kaç) diye bağırırlardı (Kaşgarlı 1986: III, 163).

Cin ve perilere söz geçiren nefesi ile etkili hocalardan da yardım alınır. Özellikle İstanbul'da Ejder Baba, Sülüklü Ali, Yamalı Nuri, Beykozlu Köse Hoca gibi kimseler cinlerin çarptığı kimseleri iyi etmeleriyle nam salmışlardır. Yamalı hoca ve Beykozlu Köse Hoca çocukken cinlere karışmışlar. Ejder Baba her okuduğu hastayı muhakkak iyi edermiş. Önüne yatırılan çocuğu çiğner okur ikinci okuyuşta çocuk hastalıktan kurtulurmuş (Bayrı, 1972: s. 200).

Cinler en çok gece yarısı düğün yaparlarken görülür. Şalpazarı Çepnileri çevreyi koruma için Kâbe toprağı serperek ve zemzem den yararlanırlar (Kalafat, 2006: s. 6)

Cıva korunmada etkili elementlerden biridir. Cıva hem büyüden korunulur ve bozulur hem de cin, cadı, albasması gibi varlıklardan koruduğuna inanılır. Trabzon'da beşiğin üzerine cıva konularak cadılardan korunabileceğine inanılır (Küçük, 2011: s. 131). Tütsü yakmak da cinlerden korunmak için en etkili yöntemlerden biridir. Özellikle *"üzerliksin, havassın, her bir derde devasın, sen bu evde daimken, kaza bela savarsın"* diyerek karanfil çatlatmak âdeti de yaygındır (Uluğ, 2017: s. 212).

Bahçede, tarlada kurban kesme, Kur'an okutma, yemek verme, evin ocağında yağlı çörek pişirip dağıtma, evi ve davetlileri tütsüleme, okunmuş su serpme gibi pratiklerin kötü ruhlardan koruyacağına inanılır (Ergun, 2010: s. 117). Üzerlik tohumlarının da başta nazar olmak üzere diğer kötü ruhlara ve kem gözlere karşı koruduğuna tüm Türk dünyasında yaygın olarak inanılmaktadır (Kalafat, 2009: s. 54).

Ömer Süleyman el-Eşkar *Alemu'l-Cinni ve'ş-Şeyâtîn* adlı eserinde cinlerden ve şeytanlardan korunma yollarını maddeler halinde sıralar:

1. Ona karşı devamlı teyakkuzda olmak.
2. Allah'ın kitabına ve Allah Resulü'nün (sas) sünnetine sımsıkı yapışmak. Şeytandan korunmanın en büyük yolu, ilim ve amel cihetiyle, kitaba ve sünnete sımsıkı yapışmaktır.
3. Allah'a iltica etmek ve O'nun himayesine girmek.
4. Allah'ı zikir ile meşgul olmak.
5. İslami kolektif şuur içinde olmak.
6. Şeytanın adımlarını ve av yöntemini keşfetmek.
7. Şeytana muhalif hareket etmek.
8. Sürekli tövbe ve istiğfar içinde olmak.
9. Şeytanın, nefis üzerinden ortaya atacağı şüpheleri gidermek. (Şurada: Yeşil, 2011: s. 102)

Cinlerin karanlığı sevdiği için özellikle loğusaları ve bebekleri, yeni gelin ve güveyleri ayrıca henüz gömülmemiş cenazeleri korunmak için kandil yakmak alınan önlemler arasındadır. Ayrıca tuzu da sevmedikleri için cinlerden korunmak için kullanılan bir yöntemdir. Cinler barut ve katran kokusundan da kaçarlar. Özellikle düğünler silah atma geleneğini kaynağı bu olmalıdır (Westermarck, 1967: s. 5). Loğusa döneminde Al Basan anne için de silah atılması Al Karısı'nın da silah sesinden korkması ile ilişkilendirilebilinir. Yine Al Karısı gibi cinler de demirden korkar. Al Karısı'nın da zaten dişi bir cin olduğu görüşü hâkimdir. Demirin insanları cinlerden korumasına dair inanç Antik Yunan toplumunda da var olan bir inançtır. Al Karısı ve benzeri habis ruhlardan anne ve bebeği korumak için kırkı çıkana kadar yalnız bırakılmaz. Kırkıncı gün *"Kırklama"* yapılır. Bölgeden bölgeye değişmekle beraber kırklama bebek doğduktan kırk gün sonra temiz suyla yıkanmasıdır. Kaşık, yumurta kabuğu gibi su ölçülür ve kırk kez su konur. Kırklama suyuna kırk adet taş ya da yaprak da konabilir. Genel olarak suya bir fiske tuz atılır. Bebekle aynı zamanda doğan fare, yılan, kurbağa gibi hayvanların kırk basmasının önlemek için Atmalı aşiretinde kırklama sırasında bebeğe su dökülürken *"Çile mışka, çile mera, çile beğa"* denir (Kalafat, 2012: s. 246).

Karaçay - Malkar Türklerinde bebeği kötü ruhlardan korumak için ona kötü isimler verilir: Ayücük (Ayıcık), Karababuş (Siyah Ördek), Küçük Köpek Yavrusu gibi. Genç kızlar bir hafta boyunca anneyi özellikle Albastı'dan korumak (Almastı) için sabaha kadar yalnız bırakmazlar. Bebeğin yanına kama, makas gibi şeyler koyarlar. Kazaklar loğusa kadını kötü ruhlardan korumak için eline demir verirler ve *"demirci geldi"* diye bağırtırlar. Kuzey Irak'ta kırkı çıkmamış çocuğun kokusunu kötü ruhlar almasın diye kolonya dökülür. Kırkı çıkan çocuğu korumak için de bir ipe sarımsak geçirilir ve boynuna asılır (Kalafat, 2012: s. 244).

Pis yerlerin cinlerin ve kötücül ruhların mekânı olduğuna inanılır ve bu yüzden kan, insan dışkısı, cerahat v.b. mutlaka toprağa gömülmeli, toprakla örtülmelidir. Hatta köpek, kedi gibi hayvanların kazarak bulamayacakları derinliğe gömülmelidir.

Cinler ve benzeri kötü varlıklardan korunmak için karşımıza çıkan ilginç uygulamalardan biri de pancardır. Çoğu varlıktan korunmak için pancar eşiklere ve pencerelere konur. Pancarın bu şekilde kovucu özellikte kullanılması Pagan kökenli bir hasat bayramı olan Cadılar Bayramı'nı akıllara getirmektedir. Günümüzde her ne kadar Cadılar Bayramı balkabağı ile özdeşleşmiş olsa da Avrupa'da kutlanan ilk halinde şalgam kullanılırdı (Coşkun - Zöhre, 2014: s. 502). Toprağa gömülü, kök bitkilerin kullanılması daha önce de değindiğimiz yeraltı ile kötü ruhlar arasındaki bağlantıyı göstermektedir.

Doğu Anadolu ve Doğu Karadeniz bölgesinde yeni alınan bir giysi özellikle gömlekler giyilmeden önce mutlaka besmele çekilerek giyilir. Çekilmezse bu giysiyi daha önce şeytanların veya cinlerin giymiş olduğuna ve uğursuzluk getirdiğine inanılır (Kalafat, 2012: s. 362).

Mercan yüzyılladır tılsım yapımında kullanılır ve taşıyanı nazardan, büyüden, cinlerden ve çeşitli psikolojik rahatsızlıklardan koruduğuna inanılır (Dülger, 2006: 17). Çeşitli kültürlerde dövmenin cinlerden, perilerden, kötü bakış ve hastalıklardan koruduğuna inanılmaktadır (Korkmaz, 2006: s. 215).

Osmanlı Padişahları her türlü kötülükten korunmak için tılsımlı gömlekler giyerlerdi. Tılsımlı gömleklerde özellikle cinleri de yönetmiş olan Süleyman Peygamber'in mührü olan altı köşeli yıldız olurdu[23].

Cinlerden korunmanın en temel yollarından biri de muskadır. Muska; Arapça "yazılı şey" anlamına gelen nüsha, zamanla halk arasında bozularak muska şeklini almıştır. Muska bir hastalığa veya nazar değmesine karşı koruma amacıyla üzerine bir takım ayet, hadis ya da büyülü gücü olduğuna inanılan harf ve sembollerin yazılı olduğu bir kâğıt ya da deri parçasıdır. Çok tanrılı dinlerden tek tanrılı dinlere kadar tüm inançlarda karşımıza çıkan muska daha büyüsel bir nesnedir ve kişinin üzerinde taşıdığı bir tür portatif büyüdür. Muska metinleri Arapça yazım kuralları uygulanmaz harfler birleştirmeden (hurûf-ı muttasıla) yazılır (Uluğ, 2017: s. 154). Muska bir deri, metal kutu ya da sargı içerisinde genellikle üçgen şeklinde sarılır ve saklayan kişiyi cinler, kötü ruhlar, talihsizlikler, hastalıklar, belalar ve benzeri olumsuz durumlardan koruduğuna inanılır. Cin basması, cin çarpması, cinlerden korunma, cinleri kaçırtma, cinlerin musallat olmaması için okunacak ve muskaya yazılacak pek çok dua vardır (Sekoot, 2000: s. 63-73).

3.4. CİNLER VE İNSANLAR ARASINDAKİ İLİŞKİLER

Cinler insanlar hem iyilik hem de kötülük yapabildiğine inanılır. En çok korkular cinlerin musallat olması veya cinlerin çarpmasıdır. "Cin olmadan adam çarpma" en sık kullanılan deyimlerimizdendir. Cinleri kimilerine iyilik kimilerine kötülük getirmesiyle ilgili bir hikâyeyi Mehmet Halit Bayrı (1972) aktarır:

> " Vaktiyle İstanbul'da bir kambur adam varmış. Zavallı fakir olduğu için uzun müddet hamama gidememiş. Nihayet bir gün eline beş on para geçirmiş. O akşam hemen hamam giderek temizlenmeyi düşünmüş ve düşündüğünü yapmış. Hamama girince görmüş ki kendisinden başka müşteri yok 'Oh ne âlâ, rahat rahat yıkanırım' diyerek kurnanın başına geçmiş, yıkanmaya başlamış. Fakat biraz sonra hamam bir takım mahlûklar girmiş. Orta yerde 'Çarşambadır Çarşamba' diye haykırarak zıplamaya başlamışlar. Bu hali gören kambur ada,

[23] Tılsımlı Gömlekler ile ilgili detaylı bilgi için bkz. Uluğ, 2017: 174 vd.

korkmuş, ne yapacağını şaşırmış. Biraz etrafına bakındıktan sonra o da ayağa kalkmış 'Çarşambadır Çarşamba' diyen mahlûkların arasına karışarak onlarla birlikte hem zıplamış hem de 'Çarşambadır Çarşamba' diye haykırmış. Cinler hiç itiraz etmeyerek kendileriyle birlikte haykıran ve zıplayan kambura acımışlar, onu kucaklayarak hamamın kubbesine doğru fırlatmışlar. Kambur tekrar aşağıya düştüğü zaman bakmış ki etrafında kimseler yok. Yalnız bu kadar değil arkasından kamburu da kalkmış. Adamcağız çok sevinmiş, dışarı çıkarak hamamcının parasını vermiş, sapsağlam bir delikanlı halinde evine dönmüş. Tesadüf olacak ya ertesi akşam başka bir kambur aynı hamam gitmiş. Hamamda yine başka müşteri yokmuş. İçeri girip yıkanmaya başlamış. Derken cinler hamam dolmuşlar. Bir akşam önceki gibi 'Çarşambadır Çarşamba' diye haykırıp zıplamaya başlamışlar. Kambur adam 'Nasıl olur bugün Çarşamba değil Perşembe, niçin çarşambadır, Çarşamba diye haykırıyorsunuz?' Kamburun bu itirazını cinler fena halde hiddetlenmişler, onu kucaklayarak hamamın kubbesine doğru fırlatmışlar. Adamcağız nefes nefese aşağıya düştüğü zaman bakmış ki hamamda kimseler kalmamış, yalnız bu kadar da değil, kamburunun üstüne bir kambur daha konmuş. Adam o zaman neye uğradığını anlamış, hamamdan ağlayarak çıkmış, doksanlık bir ihtiyar gibi iki büklüm evine dönmüş." (s. 195)

Eğer bir insan bir cin tarafından sevilirse sevilen insan ölmedikçe onların elinden kurtulamadığına inanılır. Eğer insan evliyse hayatı cehennem azabı içinde geçer (Bayrı, 1972: s.196).

Cinler insanlarla eğlenmeyi çok severler. Bazı zamanlarda insanların adlarını çağırırlar. Eğer bu çağrıya cevap verilmezse iyidir. Cevap verilirse cinlere perilere karışılır. Yine Mehmet Halit Bayrı (1972) bu konu alakalı bir olay aktarır.

"İstanbul'da bir kadının gelini çok korkakmış. Geceleri odadan dışarı çıkmazmış. Kaynanası da şaka olarak 'İbrik Kalfa, gel bunu al' dermiş. Bu şaka birkaç kere tekrar edilmiş. Bir gece kız ortadan kaybolmuş. Kocası telaşe düşmüş. O zaman Karagümrük'te Ejder Baba tekkesi varmış. Tekkenin şeyhi Ejder Baba'ya başvurmuş. Ejder Baba kaybolan gelinin kocasına bir dilekçe yazmış. 'Kale kapıları kapanmadan Edirnekapısı dışına çıkarsın, Savaklar yolunda büyük bir top ağaç vardır bu ağacın üstünde beklersin. Cin ve periler padişahı orada halkın şikâyetlerini dinler sen de hemen bu dilekçeyi önüne atarsın' demiş. Adamcağız

şeyhin dediğini yapmış ağacın üzerine çıkıp beklemiş. Gece yarsından sonra top ağacın altına bir kürsü koymuşlar. Cin ve periler padişahı gelmiş. Adam hemen elindeki dilekçeyi atmış. Dilekçeyi padişaha vermişler. Padişah emretmiş İbrik Kalfa'yı getirmişler. Padişah: 'Bu adamın karısını niçin aldın' diye sormuş. O da 'Efendim, o benim hakkımdır çünkü beni çağırdılar önce ehemmiyet vermedim fakat ısrar görünce almaya mecbur oldum' demiş. Padişah emretmiş 'O halde kadını şimdi getir!' İbrik Kalfa padişahın emrini dinlemeyeceğini söyleyince, kendisini Sünnet köprüsünde idam etmişler, kadını da top ağacın altına getirmişler. O aralık horozlar ötmeye sabah olmaya başlamış. Periler birden ortadan kaybolmuş. Adam karısını karşısında çırılçıplak görünce hemen paltosunu çıkarıp sarmış. Doğru Ejder Baba tekkesine götürmüş. Ejder Baba'ya nefes ettirmiş[24]. Kadının aklı başına gelmiş. Ejder Baba Kağıthane'deki Sünnet Köprüsü'ne gidip bakmasını adama söylemiş. Adam gitmiş bakmış orada kara bir köpeğin boğulmuş olduğunu görmüş. Meğer İbrik Kalfa köpek şeklinde dolaşan perilerdenmiş." (s. 199)

Cinler tıpkı şeytan gibi insanlara vesvese vererek, onları yoldan çıkarıp günah işlemeye sevk ederler: *"De ki: 'Cinlerden ve insanlardan; insanların kalplerine vesvese veren sinsi vesvesecinin kötülüğünden, insanların Rabbine, insanların Melik'ine, insanların İlah'ına sığınırım.' "*(Nas, 114: 1-6)

3.4.1. Cin Çarpması

Çok eski dönemlerden beri cinlerin insanları çarptıklarına inanılmıştır. Tıbbi olarak inme, felç ya da sara krizleri cinlerin işi olarak görülmüştür. Şamanizmde Şaman'ın en önemli görevinin hastalık yapan cinleri hastanın vücudundan uzaklaştırmak olduğunu yukarıda belirtmiştik. İnsanlık tarihinin her döneminde hastalık kaynağı olarak cinler görülmüş ve sorumlu tutulmuştur.

Tek tanrılı dinlerde de cinlerin insanları çarptığına inanılmıştır. Yahudiler Hz. İsa için "cin çarpmış" demişlerdir. Hıristiyanlıkta ise Hz. İsa cin çıkarma yetkisini havarilere de vermiştir. Kendisi de birçok cinlenmiş hastayı iyi etmiştir. Cinlerin ve şeytanın insanları çarptığına Kur'an-ı Kerim'de delil olarak gösterilen cümle Bakara

[24] (bir inanış olarak) hastayı iyileştirmek için okuyup üflemek.

Suresinde geçer; *"Faiz yiyenler ancak şeytanın çarptığı kimsenin kalktığı gibi kalkarlar*" (Bakara, 275). Müşrikler Hz. Muhammed'e (sas) *"delidir, cinlidir"* diye iftira attıkları zaman bunu duyan Ezd kabilesinden Dımâd adlı bir zatın Hz. Muhammed'e gelerek *"Ben cin çarpmasına nefes ederim"* diyerek Hz. Muhammed'e (sas) *"nefes etme"* teklifinde bulunur. Ancak Hz. Muhammed (sas) ile konuştuktan sonra Dımâd Müslüman olur (Ateş, 2003: s. 187).

İnsan bedenine girmeleriyle ilgili nakledilen bir hadiste: *"Bir kadın oğlunu Allah'ın Resûlünün (sas) yanına getirdi ve "Ey Allah'ın Resûlü! Bunda delilik vardır, öğlen ve akşam tutar onu bu hastalık diye yakındı. Bunun üzerine Peygamber (sas) onun göğsünü mesh etti ve ona dua etti. Ona istifra ettirince karnından siyah köpek yavrusuna benzer bir şey çıktı ve yürüdü."* Bu hadisin bir diğer aktarımında ise: *"Allah Resûlü ona çık ey Allah'ın düşmanı! Dedi."* (Şibli, 2012: s. 237).

Şeyh Ebul-Abbas'tan Şibli'nin aktardığına göre cinlerin insanı çarpması bazen şehvet ve aşktan doğar. Başka âlimler de bu konuda pek çok fikir ileri sürmüşlerdir. İnsanlar bazen bilmeyerek cinlere işkence ederler. Üzerlerine bevl etmek, sıcak su dökmek gibi cinlere zarar vereceklerini düşünmeden gerçekleştirilen bu fiiller sonucunda cinler bu yapılanları zulüm sayarlar ve daha büyük bir karşılık verirler (Şibli, 2012: s. 236).

Halk İnançlarında da cinlerin insanları çarptıklarına inanılmaktadır. Özellikle cinleri rahatsız edenlerin çarpıldığına inanılır. Bu duruma engel olmak için halk inançlarında pek çok tabu vardır. Örneğin akşam ezanından sonra dışarı pis su, sıcak su dökülmez, yatakta yemek yenmez, dışarıda hacet giderirken "destur" diyerek izin istenir, saçak altında, ağaç altında uyunmaz v.b. Derlendiğimiz memoratlardan birinde denize tuvaletini yapan bir gencin cinler tarafından çarpıldığı ve hoca sayesinde iyileştiği aktarılmıştır.

Halk inançlarında cin çarpmasına inanıldığı gibi tedavisi için de nefesi kuvvetli hocaların okumasıyla ya da muska yazması ile tedavi edebileceği inancı da yaygındır.

3.2.2.Cin ve Büyü

Büyü kavramı tüm dünyada var olagelmiş bir kavramdır. Eski Türk dilinde büyü; "bügi", "bügü" şeklinde yazılmaktadır. Büyü anlamına gelen İngilizce Magi, Magic kelimeleri ile Almanca ve Fransızca Magie kelimelerinin aslı Eski Yunanca Magos'tan gelmektedir. Büyü, doğaüstü güçler ile doğanın etkilenebileceğine inanılır. Bu durum doğaüstü güçlerin var olduğu inancı ve bu güçlerin çeşitli gizli sözlerle kullanılabileceği inancını barındırmaktadır. İnsanın bilinmeyene ilgisi malumdur. Bu *"bilinmeyen"*i insanoğlu; büyü, fal gibi pratiklerle kendi lehine çevirmeyi amaçlamıştır. Özellikle Mezopotamya'daki eski kültürlerden, zamanımızdaki Müslüman toplumlara kadar tüm toplumların cin, peri ve dev inancı, bu gözle görünmez kuvvetlerin zararlı etkilerinden korunmak ve yerine göre bu varlıklardan faydalanmak için bir takım tedbirler almak; bir takım işlemlere başvurmak, büyüyü ve büyüyü hazırlayan temel inancın önemli bir motifini teşkil etmektedir (Örnek, 1966: s. 24).

Büyü ile doğaüstü varlıklar o kadar içiçe geçmişlerdir ki, John Dee ve Edward Kelley 16. yüzyılın sonlarında İngiltere'de kendilerine melekler tarafından özel bir büyü dili öğretildiğini iddia ettiler. Bu dil *"Enochian Dili"* olarak bilinmektedir. Bir tür Sami dili olan bu dilin meleklerin dili değil iblislerin dili olduğu inancı yaygındır.

Suya ya da çizdiği daireye bakarak geleceği gören, hastalıkların sebeplerini söyleyen, çalınan kıymetli bir şeyin kim tarafından çalındığını tespit eden ve düşmanlık eden kişilerin isimlerini söyleyen kişilere bakıcı denir ve bu kişiler cinlerle iletişim kurdukları için cindar olarak da anılırlar (Örnek, 1966: s. 31). Yine kâhinlerin de ilhamlarının kaynağı, cin ve şeytanlardır. Kulak hırsızlığı yoluyla gökten haber aldığına inanılan cin ve şeytanlar, öğrendiklerini büyücü veya kâhinlerin ulaştırmaktadır.

Büyü ile cinler arasında yakın bir ilişki vardır. Cinlerle ilgili ayet ve hadislerin yorumları hem kapsamlı bir literatür oluşturmuş hem de *"ilmü'l-azâim"* adı verilen bir ilim dalının oluşmasına neden olmuştur (Uluğ, 2017: s. 89).

Eski Türklerde de büyü ve büyücülük mevcuttu. Büyü işiyle uğraşanlar Şamanlar/Kamlardı. Şaman ya da Kam; ruhlar ve cinlerle ilişki kurabilir ve büyü yapabilir, afsunlu sözler söyler ve kâhinlik yoluyla insanın içinden geçeni bilirlerdi. Aynı zamanda gaipten haber verir, cin çarpmasını ve hastalıkları tedavi ederdi. Eski

Türklerde, göz değmesine, cinlerin etkilerine ve kötü ruhlara karşı bağ, bostan ve bahçelere korkuluk (abalcı) ve nazarlık (kösgük) dikilirdi (Sipahi, 2006: s. 13). Cinlerin her zaman kötü hastalıkları getiren varlıklar olduğuna inanıldığı için büyü aynı zamanda bir sağaltım aracı olarak kullanılmaktaydı.

İslamiyet büyü ve falı kesinlikle yasaklamış olmasına rağmen İslam toplumları Allah'ın 99 ismi, peygamber, melek, cin ve şeytan isimleri de kullanılarak büyü yapmaya devam etmişlerdir. Kur-an'ı Kerim'in Bakara sûresinin yüz ikinci ayetinde Hârut ve Mârut'un isimleri geçer. Babilliler'e sihir ve büyü öğrettiklerinden bahsedilir. Genel görüş Hârut ve Mârut'un Allah tarafından gönderilmiş melekler olduğudur. Ancak melek olup olmadıkları konusu hala tartışmalı bir durum olarak sayılmaktadır.

Cinleri kullanarak büyü yapanların İslami inanca göre küfre götürmektedir. Bu çok büyük günahlardandır hatta dinden çıkmaya neden olabilir, ancak İslamiyet şeytan ve cinlerin sihir yapma gücüne sahip olduklarını reddetmez (Uluğ, 2017: s. 82).

Cinler âlemi ile ilişkiye geçmenin üç yöntemi olduğuna inanılır. Harflerin verdiği gizli anlamlara ve her harfin sahip olduğu sayı değerine inanılan "ebcet", kuma çizilen şekillerle geleceğin belirlenmesine dayanan "remil" ve kuralları, temeli yine harflerle sayılara dayanan yüksek matematik olarak sayılan "cifir". Ebcet, cinler âlemi ile ilişkiye geçmek için kullanılan ve Arap harflerinin sayısal değerlerine dayanan bir hesap sistemidir (Korkmaz, 2006: s. 155).

Günümüzde bile cinler özellikle büyü yaparken çağırılmaktadır. Cinleri çağırmak için çok çeşitli dualar, yazılar bilinse de en ünlüsü Al-Bunî'nin "Şems al-Maarif" adlı eserinde yer alan cin çağırılmasına yarayan bazı şifreli kelimelerdir. "Bunî Risalesi" olarak bilinen bu kitap Murat Bardakçı'nın iddiasına göre ismi açıklanmayan bir kütüphanenin kasasında muhafaza ediliyor. Kütüphanede olmasına rağmen katalogda yer almayan eser okuyucuya da çıkarılmıyor. Bunî'nin sisteminde harfler ve sayıların belli kurallara uyularak çizildiği zaman harf ve sayı birliğinin gücünün arttırılacağını daha fazla güç sağlamak için Allah'ın isimleri olan Esmâü'l-hüsnâ, Fâtiha ve Âyetü'l kürsî olmak üzere diğer dualarla birlikte bunun sağlanacağını Murat Bardakçı yazısında belirtir (Bardakçı, 2015).

Büyü işlemlerinde kullanılmak üzere bir cetvel geliştirilmiştir. Bu cetvelin en yukarısındaki şekiller yedi mühürü, altındakilerde Fâtiha sûresinde bulunmayan

harfleri ihtiva etmektedir. Yukarıdan aşağıya üçüncü sırada ise, Fâtiha sûresinde bulunmayan harflerle başlayan Allah'ın adları gösterilmektedir. Dördüncü sıra haftanın yedi gününe ayrılmıştır. Beşinci sıra melek ve cin adlarını göstermektedir. Altıncı sıra ise yedi cin padişahının adları ile doldurulmuştur. Sonuncu olan yedinci sıra ise gezegenlere ayrılmıştır (Örnek, 1966: s. 41)

Ebcet de Arap alfabesinin oluşturan harflerin sayısal değerlerinin kolayca akılda tutmak için uydurulmuş sekiz sözcükten ilkidir[25]. Büyüden korunmak için ismin ebcetinin yüksek olması (500 ile 1500 arasında) gerekmektedir. Tılsımlar (korunma amaçlı büyüler), çeşitli zehirli hayvan sokmalarına, nazara, bazı ateşli hastalıklara, cinlerden korunmayı amaç edinen büyülerdir (Dülger, 2006: s. 27). Türk halk sufizmine göre çocuklara çift isim konulması onları büyüden korumaktadır. Büyü yapılınca birinci isim büyünün kapsamına girerken ikinci isim büyünün etkisini giderdiğine inanılır. Ayrıca iki isim olduğu için ebcet değeri yüksek olacağı için büyüden korumaktadır.

Yıllar boyunca cinlerin büyü ilminde kullanılmasına dair var olan bilgiler derlenerek ve çeşitli kitaplar ve risaleler yazılmıştır. Sayıları çok olan bu eserlerin en ünlülerini anmak gerekirse; Geber'in *Al-Fihrist,* Süleyman el-Hüseyni'nin dört ciltlik eseri *Kenzü'l Havass Keyfiyet-i Celb ve Teshir* adlı Osmanlıca eser, Ahmed el-Buni'nin *Şemsü'l – Maarifi'l- Kübra*, İbnu'l-Hac et-Tilimsani el-Magribi tarafından yazılmış olan *Şumusu'l-Envar ve Kunuzu'l Esrari'l- Kübra*.

Bir diğer ünlü eser ise Osmanlı dönemi Anadolu topraklarında 15. Yüzyılın ikinci yarısında yaşamış olan Firdevs-i Rumi daha çok bilinen adı ile Uzun Firdevsi'nin Farsçadan tercüme ederek yazdığı *"Davetname"* adlı eseridir. Adından da anlaşılacağı üzere derdi olan kişi ne derdi varsa ona uygun olan cini davet ederek müşkülünü gidermek üzere, cinleri nasıl kullanılacağı anlatılmaktadır. Özellikle büyü ya da geleceği öğrenmek konusunda yardım alınırken cinlerin yalan söyleyerek insanı yanıltabilirler. Bunu engellemek için yarasa kanı mürekkep olarak kullanılır (Kalafat, 2012: s. 213).

[25] *Ebcet* (Elif: 1; be: 2; cim: 3;dal: 4); *Hevvez* (he: 5; vav: 6; ze: 7); *Hutti* (ha: 8; tı: 9; ye: 10); *Kelemen* (kef: 20; lam: 30; mim: 40); *Safes* (sin: 60; ayın: 70; fe: 80; sad: 90); *Karaşe*t (kaf: 100; re: 200; şin: 300; te: 400); *Sehaz* (se: 500; hı: 600; zel: 700); *Dazığ* (dad: 800; zı: 900; gayın: 1000)

Osmanlı Devleti'nde bir Avrupa'daki *"Cadı Avı"* çılgınlığının yaşanmamasında en büyük etken büyücülükle iştigal edenlerin şiddetle cezalandırılmak yerine daha çok sürgün edilmeleridir. Örneğin, Hicrî 1276 tarihinde Sadaret'ten gelen bir emirle, Dersaâdet'te üfürükçülük büyücülük, falcılık gibi gereksiz işlerle meşgul olanların memleketlerine gönderilmeleri buyuruluyordu. Yine İstanbul Uzunçarşı'da Lohusa Hoca adlı kadının, sihir ve büyücülükle halk ve aydınların saflığından istifade ederek zengin olmasına ilişkin söylentinin tahkikine yönelik Yıldız Sarayı'ndan kalma bir vesika da arşivlerde mevcuttur. Bir başka vesikada ise Nuruosmaniye'de üfürükçülük yaparak halkı dolandıran Cezayirli Hacı Mehmed hakkında kanuni işlem yapılması ve dolandırılanların hakkının alınması öngörülüyordu. Dâhiliye Nezareti Muhaberât ve Tensîkât Müdüriyeti belgeleri arasında yer alan tarihsiz diğer bir vesikada da, çeşitli şekillerde falcılık ve üfürükçülük yapan bazı şahıslar hakkında tahkikat açılmasını öngörmekteydi (Doğan, 2013: s. 235).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. TÜRK KÜLTÜRÜNDE VE HALK İNANIŞLARINDA CİNLER

4.1. SÖZLÜ KÜLTÜRDE CİNLER

4.1.1. Deyim ve Atasözlerinde Cin

4.1.1.1 Deyimler

Cinler deyimlerimize çeşitli özellikleriyle girmiştir. Özellikle cinlerin zeki varlıklar olması en önemli özellikleridir. Bu nedenle; **Cin gibi (**Anlayışlı ve zeki) deyimi en çok kullandığımız deyimlerdendir.

Bir yerin ıssız olduğu anlatılırken de cinlerin bile olmadığı, ya da sadece cinlerin olduğunu ifade edilir; **(Bir yerde) cinler cirit oynamak** (O yerin ıssız olması), **İn cin top oynamak (**Hiçbir canlı varlık bulunmamak), **İn cin yok (**Hiç kimse yok**).**

Özellikle felç ya da akıl hastalıklarının cinlerin gazabıyla olduğu düşüncesi çok yaygındır ve bu nedenle; **(Birini) cin tutmak** (Bir inanışa göre cinlerin etkisiyle delirmek) **Cin çarpmak** (Bir inanışa göre, cinlerin öfkesiyle inme inmek), **Cinnet geçirmek** (Delirmek, aklını kaçırmak), **Cinnet getirmek** (Bir an için delilik belirtisi göstermek) deyimleri felç geçiren, inme inen ya da delirenler için kullanılmaktadır. Yine **Cin çarpmışa dönmek** (Neye uğradığını bilemeyecek kadar kötü bir duruma düşmek) deyimi de cinlerin gazabıyla insanların kendilerini bile bilmeyecek bir hale düştüğünün göstergesidir.

Halk inançlarında cinlerin gazabın uğramamak için onları kızdırmamak gerektiğine inanılır. Eğer cinler kızarsa sonuçları felaket olabilir. Bu özellikleri deyimlerimiz de yansımıştır. **Cin damarına basmak** (Kişiyi çok sinirlendirecek söz söylemek, çileden çıkarmak), **Cin ifrit olmak/kesilmek** (Son derece kızmak, öfkelenmek), **Cini tutmak** (Çok sinirlenmek), **Cinleri ayağa kalkmak** (Sinirlenmek), **Cinleri başına toplanmak/üşüşmek** (Öfkelenmek), **Cinleri (cin) tepesine çıkmak/binmek** (Çok kızmak). Ayrıca nefret etmek, tiksinmek için kullanılan **Cinine gitmek** deyimi de bu grup içinde değerlendirilebilinir.

En çok kullandığımız deyimlerden bir de **Cin olmadan şeytan/adam çarpmak** deyimidir. Bu deyim insanların gücü üstündeki işleri başarmaya kalkıştığı zaman kullanılmaktadır.

4.1.1.2. Atasözleri

İçinde cinlerin geçtiği deyimlerin sayısı çok olmasına rağmen, cinler atasözlerinde çok yer almamıştır.

Cin tutana bir muska yeter (Çok kızmış birisini yatıştırmak için akıllı bir kimsenin sözlü veya yazılı öğüdü etkili olur) ve **Dün cin olmuş, bugün adam çarpıyor** (İşinde ustalaşmadan hile yollarına başvuruyor) karşımıza çıkan atasözleridir.

4.2. ANLATIMSAL TÜRLERDE CİNLER

Konumuz Halk İnançlarında Cinler olması nedeniyle Halk Edebiyatı'na ait tüm türler taranmaya çalışılmıştır. Olağanüstü varlıklarla ilgili anlatımlar günümüzde efsanenin mi mitolojinin mi konusu diye tartışılmaktadır. Bu nedenledir ki hem tür olarak hem de olağanüstü varlıkların sınıflandırılması oldukça zordur. Bayat'a göre; mit mani, masal, destan, efsane, rivayet vs. şekillerde çeşitlenmiştir (Bayat, 2005: s. 6). Mit ve destan türünde cinlerin varlığına dair bulgu edinemedik. Sadece Destan türüne giren Menakıpnamelerde Saltukname'de cinlerin varlığını gördük. Anlatı türlerinde cinlerle ilgili en çok bilgi efsane, masal ve memorat türlerinde karşımıza çıkmaktadır. Efsane ve masal alanında yapılmış en kapsamlı ve yetkin çalışma Seçkin Sarpkaya'nın "Türklerin Şeytani Masalları – Türk Masal ve Efsanelerinde Demonik Varlıklar" adlı çalışmasıdır.

4.2.1 Efsanelerde Cin

Efsane ve mit veya mitos tanımları birbirine o kadar yakındır ki çoğu zaman birbirini karşılar ya da eş anlamlı olarak kullanılır olagelmiştir. Efsane başrolde insan yer alır ve nispeten daha yakın bir geçmişte yaşanmıştır. Efsanenin de birden fazla tanımlaması yapılmış, ne olduğu ortaya konmaya çalışılmıştır.

Efsane kelimesinin aslı Farsça *fesane*dir. Türkçeleştirilmiş şekli söylencedir. Dini özelliklere sahip metinlere *menkıbe* denilmektedir. Menkıbelerin şahsa bağlı

olması (Battal Gazi, Hacı Bektaşi Veli, Hacı Bayram Veli vb.) diğer efsane türlerinden ayrılmasındaki en ayırt edici özelliktir.

Türklerin hayatında şaman, alperen, peygamber, halife, padişah, şeyh şeyhülislam, asker gibi otoriteler etrafında veya şehirler, saraylar, camiler, mezarlar, türbeler, adaklar üzerinde doğmuş masallar ve menkabeler bu mahsuller arasında yer alır (Elçin, 2000: s. 314). Sözlü gelenekte bu anonim masallara Arapça *usture*, Farsça *fesane*, Yunanca *mitos* ve *mit* adı verilir (Artun, 2014: s. 175). Alptekin; "*Dini, inandırıcı, kısa, nesir şeklindeki halk anlatmalarıdır*" diye tanımlar (Alptekin, 2012: s.15).

Konumuz gereği efsanelerle ilgili bizi en çok ilgilendiren efsanelerin sınıflandırılmasıdır. Efsaneler International *Society For Folk Narrative Research*'ın Budapeşte'de kabul ettiği dört ana grup ile onların alt bölümlerinden oluşmaktadır. Bizim çalışma alanımıza bu tasnifte 3. grupta yer alan *"Tabiatüstü varlıklar ve kuvvetler/mitik efsaneler"* ve alt başlıklarından: Tekin olmayan yerler ve hayaletler; Hayaletlerin resmigeçidi ve savaşları; Cinler, periler, ruhlar; Şeytan; Hastalık yapan kötü ruhlar (cinler) ve hastalıklar girmektedir (Artun, 2014: s. 179).

Türkiye sahasında derlenen efsanelerde cinler[26] en çok adı anılan demonik varlıktır. Yöresel olarak farklı isimler ile de anılır (Pirabok, Pirelik, Pispatik, Kepozi Gece Adamı, Şubat Karısı, Karakura, Nefse, Heft Vurması, v.b.)[27]. Ayrıca cinlerin isimlerini duyduklarında gelecekleri inancı nedeniyle "cin" olarak anılmaz *"bizden iyiler"*, *"iyi sıhhatte olsunlar"* olarak da anılırlar (Helimoğlu Yavuz, 2007: s. 105-135). Günümüzde ise *"cinler"* demek yerine daha çok *"üç harfliler diyerek"* isimlerine gelmeyeceğine inanılır. Bu gelenek bize Yunan toplumundan geçmiş olmalı. Yunanlılarda korktukları şeylere iyi isim takarlardı. Böylece gazabından sakınacaklarına inanırlardı[28].

Cinler efsanelerde uzun boylu, ayakları ters, kara kedi özellikle keçi şeklinde (Helimoğlu Yavuz, 2007: s. 106, 109, 114, 117), cinlerin isimleri olduğu, insanları

[26] Türkiye Sahasında derlenen efsanelerde cinler hakkında daha detaylı bilgi için bkz. Seçkin Sarpkaya, "Türklerin Şeytani Masalları – Türk Masal ve Efsanelerinde Demonik Varlıklar", Karakum Yayınevi, Ankara, 2017

[27] Detaylı bilgi için bkz. Sözlük

[28] Örneğin Karadeniz'den korktukları için Karadeniz'e "Konuksever" anlamına gelen "Pontos Euksenios" adını vermişlerdir.

çarpabildikleri daha çok gece karanlıkta ortaya çıktıları, mağaralarda, ormanlarda ıssız yerlerde yaşadıkları (Bazancir, 2010: s. 78-80, 87).

İğne ile yakalanıp köle yapılabileceği, cinlerin insanlara âşık olup onları alıkoyabileceği, evlenip çoluk çocuk sahibi olabilecekleri anlatılmaktadır (Helimoğlu Yavuz, 2007: s. 108, 118, 121; Bazancir, 2010: s.75, 83).

Cinler gelecekten haber verebilir ve sırlarını saklayanları ödüllendirirler (Helimoğlu Yavuz, 2007: 122). Dilediklerini keramet sahibi yaparlar (Bazancir, 2010: s. 51).

Korunmak için demir, dua, besmele ve Kur'an- ı Kerim etkilidir (Helimoğlu Yavuz, 2007: s. 128-135; Bazancir, 2010: s. 79).

Mevlana ve Eşkıyalar Efsanesinde ise eşkıyalar Mevlana ve müritlerine saldıramaz ve bunun nedenini sormak için elçi gönderirler. Elçi *"Atlarımız size doğru ilerlemiyor, kılıçlarımız kınlarından çıkmıyor? Yoksa aranızda cinler mi var?"* diye sorar bunun üzerine elçiye *"Haşa! Bizim aramıza cinler giremez. Belhli Bahaeddinoğlu Mevlana ve oğulları bizimledir. Sizi bağlayan onun veliliğidir"* derler (Tatar, 2012: s. 74). Buradan anlaşılmaktadır ki özelikle kötü ve kâfir cinlerin inançlı kişilerin yanına sokulamadıklarıdır. Efsanelerden ve halk inançlarında dua, besmele ve Kur'an-ı Kerim'in koruyucu olduğu bilinmektedir.

4.2.2.Destanlarda Cin

Destan en eski edebiyat türlerinden biri olarak; büyük, olağanüstü toplum ve kahramanlık olaylarını uzun ve manzum olarak anlatan edebiyat türüdür. Destan terimi özellik Türkiye Türkçesinde kahramanlık konulu anlatmaları ifade ederken, diğer Türk lehçelerinde aşk konulu anlatmaları başka bir deyişle Türkiye Türkçesinde halk hikâyeleri teriminin ifade ettiği anlatmaları da karşılamaktadır (Artun, 2014: s. 134).

Destanlarda yaptığımız araştırmada sadece Menakıbnâmeler'den Saltuknâme'de cinlerin varlığını gördük. Sarı Saltuk'un düşmanları olan kâfirler, zalimler, cadılar, devler, canavarlar ve kötü cinler tarafından öldürülemez. Düşmanları ok atar batmaz, kılıç vururlar kesmez, büyü yaparlar tesir etmez, suya atarlar boğulmaz, ateşe atarlar yanmaz. Bütün cinler ve melekler Sarı Saltuk'un yardımcısıdır. Hatta bir

cin ile ahiret kardeşi olmuştur (Uluğ, 2017: s. 142). Ahmet Yaşar Ocak, Sarı Saltuk'un muhtelif kerametler gösteren ve kâfirlerle savaşan bir mücahit gazi ve veli olduğunu, cinlerle devlerle uğraşan bir masal kahramanı olarak gösterilmesi ile bir ilgisinin olmadığını belirtir (Ocak, 2016: s. 89).

4.2.3. Masallarda Cin

Masal, nesirle söylenmiş, dinlik ve büyülük inanışlarından ve törelerden bağımsız, tamamıyla hayal ürünü, gerçekle hayal ürünü olan, doğaüstü olaylara ve varlıklara yer veren, ilgisiz ve anlattıklarında inandırmak iddiası olmayan kısa anlatı türüdür. Genellikle yaratıcı bilinmeyen ve ağızdan ağıza sürüp gelen, olağanüstü, düş ürünü olaylarla örülü anlatı türüdür. Masal bütünüyle hayal ürünü olan, doğaüstü olaylara ve varlıklara yer veren, belirli olmayan bir yer ve zamanda ortaya çıkan, insanların ve tanrıların başından geçen olağanüstü olayları anlatan, düş ürünü olaylarla örülü, öğüt verici yanı olan kısa ve mensur sözlü anlatım türüdür (Artun, 2014: s. 346).

Doğada olmayacak biçimde hayal edilen konuları kapsayan kulaktan kulağa anlatılan öykü. Bütünüyle hayal ürünü olayların bulunduğu gibi, gerçek olaylara dayananları da vardır. Ne var ki temelde gerçek olaylardan yola çıksa bile olağanüstülüklerle süslenir. Cansız doğa canlanır, hayvanlar konuşturulur; cin, peri, dev, zebani vb. gibi hayal ürün etkenler var olur. İyiler çok iyiye, kötüler çok kötüye indirgenir. Masal içinde oluştuğu toplumun inancı zevk ve dileklerini yansıtır. Halkların çocuksu yanlarından türediği için genellikle çocuklara seslenir. Hançerlioğlu masal ile efsane arasında yapı bakımından fark olmadığını, efsanenin çocuksu hali olduğunu belirtir (Hançerlioğlu, 2013: s. 306).

Masalın başında olaylın gerçek olmadığını gösteren zaman ve mekân ölçütlerini alt üst eden ifadeler masalı, kesin çizgilerle mitten ayırır. *"Bir varmış bir yokmuş…", "Evvel zaman içinde kalbur saman içinde…", "Ben babamın beşiği tıngır mıngır sallarken…"*, şeklindeki girişler ilk göze çarpan unsurlardır. Masal anlatıcısı bu şeklide yaptığı girişle, daha en başından dinleyiciye hayal ürünü mesajını verir. Masal anlatıcısı, tüm düzeni tersine çeviren karışık masal başı tekerlemeleri ile dinleyicileri olağanüstü bir yaşama sürüklemek için hazırlık yapar. Masalın sonundaki formül ifadeler ile de gerçek dünyaya dönüş yapar. Masalın başında ve sonunda yer

alan bu formül ifadelerle hayal ürünü olduğunu belirginleştirerek, mitolojiden bu özelliği ile ayrılır (Bayat, 2005: s. 5).

Cinler başta olmak üzere doğaüstü varlıklar masalların en önemli varlıklarıdır. Binbir Gece masallarından, Anadolu masallarına ve Avrupa Masallarında cin, cadı ve devleri masallarda görmekteyiz. Motif olarak cin "F400. Ruhlar ve demonlar" ve "G302. Demonlar" motifleri ile ilişkilidir.

Binbir Gece masallarındaki cinler tüm Orta Doğu cin anlayışını harmanlamıştır. Kadın cinler iyi ruhlar olarak karşımıza çıkarken, erkek cinler kötüdür. Türkiye sahasında derlenen masallarda cinler [29] detaylı olarak tasvir edilmemişlerdir. Masallarda cinler şekil değiştirip, dilekleri yerine getiren varlıklar olarak karşımıza çıkar (Tatar, 2010: s. 202).

Cinler ağaç etrafında toplanır, hamam, ev, harabeler, su kenarları en sık göründükleri mekânlardır. Düğün yaparlar, bebekleri kaçırırlar (Sarpkaya, 2017: s. 135-137)

4.2.4. Memoratlarda Cin

Memorat, *"Tabiatüstü ferdi bir tecrübenin yaşayan veya ondan dinlemiş birisi tarafından anlatılan şahsa bağlı hikâye"* olarak tanımlanmaktadır. Tabiatüstü olarak tanılanan varlarlar: cin, peri, şeytan, alkız, karabasan v.b. doğaüstü varlıklardır. Memorat da bu varlıklarla *"görme, konuşma, dokunma, hissetme, rüya veya bunlardan başka bir yolla"* kurulan iletişim ve bu iletişimle yaşananların, yaşayan veya ondan dinleyen birisi tarafından anlatılmasıdır (Çobanoğlu, 2003: s.21).

Memorat; tabiatüstü ferdi bir tecrübenin yaşayan veya ondan dinlemiş birisi tarafından anlatılan şahsa bağlı hikâye olarak tanımlanmaktadır. Artun, Yaşanıldığına inanılan metafizik bir hadisenin, kişinin kendisi veya başkası tarafından anlatıldığı hikâyeye verilen addır diye tanımlar (Artun, 2014: s. 353).

[29] Türkiye Sahasında derlenen masallarda cinler hakkında daha detaylı bilgi için bkz. Seçkin Sarpkaya, "Türklerin Şeytani Masalları – Türk Masal ve Efsanelerinde Demonik Varlıklar", Karakum Yayınevi, Ankara, 2017

Yaptığımız alan araştırmasında kaynak kişilerle yaptığımız görüşmeler Ekim 2014-Mayıs 2015 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Kaynak kişilerimize: *"Cinlerin varlığına inanıyor musunuz?", "Başınıza cinlerle ilgili olarak yaşadığınız bir olay geldi mi?", "Çevrenizde cinler ile ilgili olan yaşanmış bir olay yaşandı mı?"* sorularını sorduk. Anlatılan memortlarda birbirine çok benzeyenler arasından bir tanesini çalışmamıza aldık. Cinlerin insanlara görülmeleri ve yaşanılan olayların pek çok yönden birbirine benzer oldukları dikkat çekici bir noktadır.

Memoratlarda genel halk inanışlarına paralel olarak cinlerin;

1. Cinler özellikle orman, mezar gibi ıssız yerlerde insanların karşısına çıkarlar:
   "İki kuşak öncesi anlatılan bir olay bu: Değirmendere Saraylı'da mezarlıktan geçerken adam bir yavru keçi görüyor. Kendi kendine 'Bunu alayım götüreyim sahibini bulur veririm.' diyor. Atın terkisine atacakken 'Aaa bu tekeymiş' diyor keçi: 'Evet sen ne sandın?' diyor. At huysuzlanıyor adam tepki vermeden yola devam ediyor ve dua okuyor. Dört yol ayrımını geçiyor ve keçi birden kayboluyor." (K1)
2. Cinler çoğunlukla keçi, koyun, tavuk v.b. olarak insanlarla iletişime geçerler. Hayvan şekline girdikleri zaman bu hayvanlar konuşur:
   "Bizim orada (Değirmendere) çocukları akşam ezanına kadar eve dönmeleri için uyarırken 'civcivli gurkuklar aklında' olsun diye uyarıda bulunurlar. Köprü altlarında, su kenarı gibi kuytu yerlerde saklanan ve saldıran tavuktur bu gurkuklar. Onlar da bir üç harfli görünmesidir." (K1)
   "Dedem anlatırdı bir gün bir keçi görmüş tutmuş. Keçi konuşmaya başlamış. 'Beni bırakırsan sana bir şey vereceğim. Bu sen de durduğu müddetçe sülalene kimse dokunmaz musallat olmaz' demiş. Dedem keçiyi bırakmış ve ona kırmızı bir kumaş parçası vermiş. Geçene gelene kadar ninem saklardı." (K2)
   "Antalya'dan Kemere gelirken ana yoldan sapılan ormanın içinde bir mahalle var. Az sayıda ev var. Biz de Antalya'dan kemere taşınırken bu mahalle hoşumuza gitti. Evin azcık ötesinden dere akıyor. Yazın sürekli su sesi, kuş sesleri, ormanın neredeyse içi, ev de güzel. Beğendik taşındık. Ama bu mahallenin üzerinden nerdeyse yılın 12 ayı sis/duman eksik olmuyor. Gök gürültüsü bile ayrı bir şiddetli, rüzgârı ayrı bir uğulduyor. Nem çoktu. Bir sürü eşyamız küflendi. Neredeyse biz bile küflenecektik. Tam filmlerdeki gibi güzel

doğanın içinde ama ürkütücü bir evdi. Üst kattaki komşunun terasında gece oturuyoruz. Herkes yattı biz iki bayan sohbet ediyoruz. Bir ara arkadaş içeri kahve almaya girdi. Bende gece karanlığında ormanın içine bakıyorum. Uzaktan koyun gibi bir şey geldi Kocaman ve beyaz, koşarak bir ağaca tırmandı ve gözden kayboldu. Bekliyorum inmedi hiçbir şey. Arkadaş geldi tabi. Konuşuyoruz ama gözüm sürekli ağaçta. Sordu 'Nereye bakıyorsun?' diye. Anlattım beraber beklemeye başladık iner mi diye. Yok ki çıkar çıkmaz kayboldu. Kedi falan olamayacak kadar büyüktü. Koyun falan o saatte işi ne? Zaten ağaca tırmanıp da nereye kaybolacak? Neydi nereye gitti bilemiyorum, Hala aklıma gelir neydi diye. (K6)

3. Cinler kendilerini zor durumda kalmış yaşlı biri olarak gösterip yardım talep ederler ve yardım edeni mükâfatlandırırlar.

   "Komşumuz anlattı. Afyonda bir adamın 4 bin lira ödemesi varmış ama adamın cebinde nereden baksanız 20 lira varmış. Adam mobilyacıymış. Dükkânda otururken yaşlı bir adam geliyor ve elektrik faturasını uzatıp bunu ödemem lazım para verir misin diyor. Adam da ver amca ben öderim onu, benim işim zaten olmayacak bari senin işin görülsün diyor. Yaşlı adam giderken adam cebinden 20 lirayı da çıkartıp adama veriyor. Yaşlı amca oradan çıktıktan sonra adama o kadar çok iş geliyor ki adam ödemesi gerekenden daha fazla para kazanıyor. Çırağına faturayı uzatıp adama söz verdik öde gel diyor. Çırak geliyor ve adama diyor ki ben bu faturayı gösterdim oradaki adamlar bu isimde bir abone yok sokak var mahalle var kapı numarası yok deyip beni gönderdiler diyor. Adam inanmamış gidip kendi sormuş adama da aynı şeyi söylemişler." (K5)

   "Bundan tam 4 sene evvel bir akşam saat 21.30 – 22.00 civarı evime gelmek üzereydim yanımda ikizim ve arkadaşım vardı. Sokağın başına geldiğimizde bir teyze gelip bana 'Yavrum buradan Üsküdar'a nasıl gidebilirim?' dedi. Ben de 'Burada bekleyin teyzeciğim minibüs tam buradan geçiyor binip gidebilirsiniz' dedim. Fakat teyze ısrarla yürüyerek nasıl gideceğini sordu ben her ne kadar 'Yürüyerek gidemezsiniz' desem de ısrarı karşısında yolu tarif ettim. 1 dakika sonra geri dönüp teyzeye 'Teyzeciğim sizin paranız olmadığı için mi binmiyorsunuz minibüse?' dedim teyze 'Yok evladım' demesine rağmen teyzeye zorla minibüse binmesi için para verdim ve ona kesinlikle buradan

ayrılmamasını minibüsün tam buradan geçeceğini söyledim, o da bana bir sürü dua etti. 1–2 dakika sonra arkamı dönüp teyzeyi kontrol etmek istedim fakat onu bulamadım. O denli yaşlı bir kadın bu kadar hızlı hiç bir yere gidemezdi, bütün sokaklara baktım fakat teyzeyi bulamadım ve bu benim için çok etkileyici bir olaydı..." (K7)

"Ev arkadaşım ailesiyle birlikte Afyon'a gidiyorlar. Etrafta yol dışında hiç bir şey yokmuş. Yaşlı bir adam yolun ters tarafına doğru yürüdüğünü görmüşler. Babası yaşlı adamı almış adama nerede oturduğunu sormuş adam karşı yolun ters tarafını göstererek (yürüdüğü yerin tersini) oradaki köyde demiş adamı almışlar ilerlerken adam karşı yoldan sapağı göstermiş işte buradan döneceksiniz diye. Babası ilerlemiş karşı yola dönecek yol bulmuşlar geri gelirken adamı aldıkları yere kadar geri gelmişler ama 15 dk önce gördükleri sapağı bulamamışlar. Adam ben burada ineyim zaten geldik demiş yolun ortasında inmiş biraz ilerledikten sonra ileride bir kaza olduğunu görmüşler kaza yapan araç yola çıktıklarında uzun süre arkalarında olan araçmış. Ev arkadaşım Busem o adamı almasaydık belki de kazayı biz yapacaktık diye düşünüyor." (K5)

4. Cinler insanlar tarafından görülünce hemen ortadan kaybolurlar ve görüntü vermezler.

   "Yine bu oturduğumuz evde tv çekmiyor. Çanak antenler ve receiver falan var ama yine de çekmiyor. Ağaçlardan dolayı sanırım. Bizde bir tv kartı aldık bilgisayara. İçinde bir program var. Ne konu hakkında resim doküman oyun indirmek istiyorsan o programdan bakıyorsun. O programı açtık rastgele uydudan geçen resimlere bakıyoruz eşimle beraber, bir resim geldi. Gece bakıyoruz tabi. Termal kamerayla çekilmiş. Mağara gibi bir yer. Bir hayvan desem değil. Ateş gibi gözleri (kameradan sandık) kolları bacakları var eklem yerlerinden tam geriye kıvrık falan duvara yapışık halde kafasını çevirmiş kameraya bakmış. Hiçbir şeye benzetemedik tabi. Tüylü değişik bir şeydi. Sonra Allah Allah ne bu derken kaydettik bunu ertesi gün araştıralım diye. Sabah olunca tekrar bakalım dedik. Tüm resimler duruyor bu resim yok. Aslında resim var dosya duruyor ama görüntü simsiyah. Sonradan öğrendik 3 harfliler kendilerini göstermezlermiş. Sanırım bizim gördüğümüz 3 harfli idi.

Tek başıma olsam hayal falan diyeceğim ama eşimle beraber gördük. Bir süre o siyah resim kaldı. Sonra ben korkup sildim." (K6)

5. Cinler karanlıkta ortaya çıkarlar. Akşam ezanı ile sabah ezanı arası onların aman dilimidir.

   "Ben fal bakmaya başladığım zamanlarda bir falcıya gitmiştim kadın çok iyi bakıyormuş baya bildi ama bana 'Sana musallat olmuşlar' dedi. 'Korkma sana yardım ediyorlar' dedi. Ben Eskişehir'e eve gidince annem beni biraz korkuttu bakma günah falan diye zamanında o da bakmış ondan sanırım. Gece uyumak için yatağa geçtim erken yatabilen biri olmadığım için yatakta uyumaya çalışırken bir ses duydum ama rüya gibi değil ama rüya gibiydi de. Çok mekanik çok iğrenç bir ses bana 'Bana bak' dedi bende içimden 'Bakmıyorum' dedim o ses 'O zaman kimseye bakmayacaksın eğer bakacaksan bana da şimdi bakacaksın' dedi. Ben belli bir süre gözümü açmadım seste gelmiyordu 10 – 15 dakika sonra gözümü açtım hiç bir şey yoktu ama artık öyle kendimi vererek fal bakmıyorum." (K5)

   "2009 da üniversiteye ilk girdiğim sene yurtta kalıyordum. 3 kişi aynı odadaydık odamız büyüktü. Selin (oda arkadaşlarımdan biri) ile yataklarımız karşılıklıydı. Ben gece dizi izliyordum Selin'ler yatalı 1 saatten fazla olmuştu. Selin birden uyandı yatakta oturdu ben kulaklığımı çıkarttım arkasına dolapların olduğu köşeye bakarak bana 'Orada biri mi var?' dedi bende 'Yok' dedim. O da 'Olur mu bak bana bakıyor' dedi ben onu biraz sakinleştirdim yattı. Aradan 4 sene geçmesine rağmen hala daha bu konularda konuşamıyor çok korkuyor ona da birleri sana 3 harfliler musallat olmuş hayatın o yüzden kötü gidiyor demişler." (K5)

6. Dışarıda hacet giderirken mutlaka "destur" denmelidir. Yoksa cinler çarpar. Karanlık basınca dışarı sıcak su dökülmez.

   "Komşularımız bundan yıllar önce tatile gittikleri zaman yaşadıkları bir şey var. Oğulları o zaman 16 yaşında. Gençler sahilde oturup gitar falan çalarlarken. Bu çocuğun tuvaleti gelmiş. Kalkmış ve biraz ileriye gidip denize tuvaletini yapmış. Ondan sonra çocuğu felç gibi bir haller gelmiş. Doktorlara götürüyorlar hiçbir şey diyemiyorlar. Ne bir teşhis ne de bir tedavi yapılıyor. En sonunda hocaya götürdüler. Hoca uğrama olduğunu söylemiş. Okumuş ve demiş ki 'Ölene kadar tuvalete girince ters oturacaksın. Eğer unutur düz

durursan yine sana musallat olurlar'. O günden sonra çocuk denileni yaptı çok şükür iyileşti." (K4)

7. Cinler insanların tanıdıkları insanların şeklinde karşılarına çıkar.

   "Benim yaşadığım bir olay. Bir gece kahveden dönüyorum. Ormanlık alandan bir ışık geliyor. Merak ettim ışığa doğru gittim. Bizim eski komşulardan bir adam. Odun topluyor. Yardım ettim. Eve geldim. Babama söyledim komşuya yardım ettiği. Babam 'O adam öleli epey oluyor oğlum' dedi. Nasıl oldu hiç anlamadım." (K2)

8. Dualar korunmak için etkilidir.

   "Cinlerin varlıklarına inanırım ancak korkmam. Yurtta kaldığım bir gece iki sularında bir varlık hissettim. Ben de 'korkmuyorum' dedim o zaman konuştu ve 'İlla seni korkutmak için cam mı açayım, kapımı gıcırdatayım' dedi. Dua okudum. Bir süre sonra arkadaş bağırmaya, sayıklamaya başladı. Sabah olup sorduğumda ona musallat olduğunu anlattı." (K3)

   "Yine üniversite üç arkadaş kalıyoruz. Bir gece daha uyumadım aynı odayı paylaştığım bir arkadaş bağırmaya tekme atmaya başladı. Böyle on dakika kadar sürdü. Daha sonra diğer arkadaş yüzü kıpkırmızı oldu ve o da aynı şeyleri yapmaya, küfür etmeye başladı. Sabah yine sorduğumda ilk arkadaşım annesini ve kız kardeşini üç harfli olarak gördüğünü ve ona saldırdıklarını söyledi. Diğer arkadaşım ise şeytanı gördüğünü Ayetel kürsü okuduğunu ama şeytanın ona 'Ben Ayetel kürsi ile kaçacak mıyım?' dediğini söyledi. (K3)

9. Yakalandıkları zaman şayet yakalayan bırakırsa ödül vadeder.

   "Dedem anlatırdı bir gün bir keçi görmüş tutmuş. Keçi konuşmaya başlamış. 'Beni bırakırsan sana bir şey vereceğim. Bu sen de durduğu müddetçe sülalene kimse dokunmaz musallat olmaz' demiş. Dedem keçiyi bırakmış ve ona kırmızı bir kumaş parçası vermiş. Geçene gelene kadar ninem saklardı." (K2)

10. Cinlerin elleri ve ayakları terstir.

    "Yurtta kaldığım zaman gece geç vakit banyo yapmak için aşağıya indim. Yurdun bekçisi üzerinde peştamal ile kapıda duruyordu. Normal bir durum olmadığını hissettim ayaklarına baktığımda ayakları tersti hemen euzu-besmele çektim yok oldu." (K3)

11. İnsanları kaçırıp düğünlerinde sabaha kadar oynatırlar. İnsanlar gibi ölülerine cenaze töreni yaparlar.

"Dayım anlatırdı. Bir gece ormanlık alanda üç harflilere rastlamış almışlar onu düğünlerine götürmüşler sabaha kadar horon teptirmişler. Yorgunluktan bitmiş." (K2)

"Bizim orada (Artvin) Cinli dere diye bilinen bir vadi var oradan insanlar arabalar geçiyor. Ama önceden çok ıssızdı yol derenin içinden geçiyordu Aşağısı uçurum. Babam bir gün oradan geçerken gece yarısı sesler duyuyor. İlk başta ne olduğunu anlayamıyor. Ağlamalar uğultular duyunca uçurumdan aşağı doğru bakıyor cinleri ağlayarak tabut taşırken görüyor. İlk başta hareket edemiyor babam sonra ayağı kayıyor aşağı doğru taşlar yuvarlanıyor. Babamı fark ediyorlar ve bir anda kayboluyorlar tabii babam da kaçıyor hemen oradan. Daha sonra aynı yolda teyzemle dayım kışın okula giderken yukardan birileri taş atmaya başlıyor ilk anlamıyorlar akıllarına da cinleri getirmek istemiyorlar. Tabii daha sonra dayım yukarı doğru tırmanıyor hiç kimse yok birden tekrar taşlar yağmaya başlıyorlar dayımla teyzem kaçıyorlar oradan hocalık oluyorlar haliyle" (K8)

4.3. TÜRKİYE SAHASINDA CİNLERLE İLGİLİ İNANMALAR

Tüm Türk dünyasında cinlerin özellikle doğum geçiş döneminde etkin ve zararlı olduklarına inanılır. Yeni doğan bebekler tüm Türk dünyasında yalnız bırakılmaz. Cinlerin, Al Karısı'nın ya da ismi her ne olursa olsun loğusa kadına ya da bebeğe zarar vereceklerine inanılmaktadır. Azerbaycan'da kırkı çıkana kadar bebekler yalnız bırakılmaz. Yalnız kalan bebekleri cinlerin gelip kendi çocuklarıyla değiştiklerine inanılır. Bu değiştirilen bebeklerin hem zekâ hem fizik gelişimleri geri kalır. Bu bebeklere *"Cin Değişiği"* denir. Yedi mezar geçilir, yedi renk ip ve yedi iğne toprağa gömüldükten sonra, cin değişiği bir yere bırakılır ve saklanılır. Cin değişi olan bebek ağladığında, cinin gelip kendi bebeğini alıp diğer bebeği bıraktığına inanılmaktadır. Buna benzer bir inanç da Çuvaşlarda da görülür (İnan, 2012: s. 80).

Cinlerin zararlı ve olumsuz etkilerinden korunulması gereken dönem evlenme geçiş dönemidir. Yine Türk dünyasında evlenme döneminde çeşitli ritüeller yapılır. Gelini ve güveyi korumak için. Türkmenlerde cinlerin yok etmek için, gelin ateşten atlatılır ve düğün arabası da iki ateş arasından geçirilir (İnan, 2010: s. 113).

Türkiye Sahasında cinler ile ilgili pek çok inanış vardır. Bu inanışların bir kısmı Şamanist kalıntılardan gelmektedir. Diğer kısmı ise İslami inanç ya da yerel inanışlar ile şekillenmiştir. Soğuk iklime sahip şehirlerde cinler ya da başka bir isim ile anılan demonik varlık soğuk ile özleştirilmiştir.

Türkiye sahasında halk inanmalarında cinler ve cinlerden korunmak için yapılan pratiklerden ele alınarak şehir şehir tasnif edilmiştir:

Adana'da koru ve ormanlara gece gidilmez. Gece vakti gidilirse bir daha gelinemeyeceğine inanılır. Geceleri oralarda cinlerin olduğuna inanılır. İncir ağacında cinlerin yaşadığına inanılır gece altından geçilmez. Cinlerin demir ve çelikten korktuklarına inanıldığı için evlerde demir ve çelik bulundurulur. Taşların cinlerin yuvası olduğuna inanılır ve taşın üzerine yatıldığında kişinin şeytan ve cinler tarafından rahatsız edileceğine inanılır. Kuyuların başına hava karardıktan sonra gidilmez. Başında cinlerin beklediğine inanılır. Gece tırnak kesmenin cinleri çağırdığına, cinlerin çarpacağına inanılır. Boş eve girerken, evdeki cinler çıksın diye, selam verilip selam alınması gerektiğine inanılır (Şenesen, 2015: s. 426-547).

Adıyaman'da cin çarpmasını önlemek için çocuğun başucuna soğan, çuvaldız ve Kur'an-ı Kerim konur (Tatar, 2016: s. 13)

Amasya'da cin çarpması, al basması olması halinde Pazar günü hastanın üzerine post örtülerek hastanın iyileşeceğine inanılır. Loğusayı al basmasından korumak için çevresinde kırmızı renk hiçbir eşya bırakılmaz. Mavi renkli eşyaların al basmasından koruyacağını inanılır (Tatar, 2016: s.24)

Ankara'da cinlerin beşikteki çocukları çalıp yerine kendi çocuklarını koyduklarına inanılır. *"Aydaş"* adı verilen bu çocuklar büyüyemez. Bu durumda üç yol ağzına ocak kurulur, üzerine bir tencere konur ve çocukta tencerenin içine oturtulur. Tencerenin altına süpürge çöplerinden küçük bir ateş yakılır. Görenler *"Ne yapıyorsun oğul?"* diye sorarlar. O da *"Aydaş pişiriyorum"* diye yanıtlar. Üç kişi sorana kadar beklenir. Sonra çocuğun iyileşeceğini inancıyla eve dönülür. *"Aydaş pişiriyorum"* sözünü duyan cin *"Aydaşım yanıyor"* diye koşarak hemen kendi çocuğu alır ve yerine çaldığı çocuğu bırakır (Tatar, 2016: s. 31).

Ardahan'da kesilen tırnak ve saç ulu orta atılır ise tırnak ya da saçın sahibinin cinler tarafından çarpılacağına inanılır (Kalafat, 2012: s. 216).

Aydın'da ateş yanan yere cinlerin, perilerin girmeyeceğine, ateş sönünce cinlerin, perilerin ocak başına toplanacağına inanılır (Tatar, 2016: 150). Şeytan ve cin görülen yere keçe konur. Eve bu gibi varlıkların gelmemesi için sarımsak asılır. Yere sıcak su dökülmez. Aksi takdirde yerdeki melekler ölür. Çamaşır yıkanan ve banyo edilen yerlerden geçerken yere tükürülüp besmele çekilir. Çünkü cin, şeytan gibi varlıklar buralarda bulunur. Uykudan kalkınca yatak ortada bırakılmaz. İçinde şeytanlar yatar. Eşek gece anırırsa şeytan görmüş demektir. Cenaze, çamaşır ve bulaşık yıkarken kullanılan su ayak basılmayacak yerlere dökülür. Bu sular pislenmiştir ve içinde cin yavruları olabilir (Abalı, 2011: 138). Yeni doğuş bebeği şeytan basmasın diye iğne takılır, yastığının altına ekmek ufalanır. Çocuğun kırkı çıkana kadar geceleri evde ışık sönmez. Yeni doğan çocuğun yastığının altına şeytan götürmesin diye kırk gün boyunca makas, bıçak ve ekmek kırıntısı konur. Kırklı çocuğun çamaşırı gece dışarıda bırakılırsa şeytan götürür (Abalı, 2011: s. 32).

Bingöl'de geceleri sayıklayan çocukların cinler tarafından çarpıldığına inanılır. Bu çocukların başaltına muska konur, ip bağlanır (Tatar, 2016: s. 64). Bingöl ve Malatya'da (Hibilik) cinleri görünmez yapan külahının olduğuna inanılır.

Çankırı'da doğumdan sonra annenin başına kırmızı kurdele, bebeğin başına kırmızı başlık geçirilir. Perilerin kırmızı rengi çok sevdiklerinden kırmızı giyenlere dokunmayacaklarına inanılır (Tatar, 2016: s. 87).

Denizli'de yeni doğmuş çocuğu kırk basmasından, şeytandan, cinlerden korumak için yatağının başındaki rafa al bir kadifeye sarılı Kur'an-ı Kerim, şişe içine soğan, sarımsak, yumurta kabukları konur (Tatar, 2016: s. 94).

Edirne'de loğusanın yıkanan bezlerinin suları ulu orta dışarıya dökülmez. Dökülürse Al ya da cin çarpacağına inanılır (Tatar, 2016: s. 101).

Elazığ'da kara kışta suların ağızları kapatılmazsa cinlerin suyun içine gireceğine inanılır (Tatar, 2016: s. 104).

Gaziantep ve çevresinde gelinin eve girerken eşiğe basması iyi sayılmaz. Geline eşik atlatılır. Eğer gelin eşiğe basarak içeri girerse, cinlerin hücumuna uğrar ve gelinin bağlanmasına neden olur (Kalafat, 2010: s. 184).

Hakkâri'de doğumdan sonra loğusayı cin ya da al basmasın diye loğusanın başucuna şişe dizilmiş üç adet soğan konur ve yatağın etrafı iple çevrilir (Tatar, 2016: s. 130).

Isparta'da gündüz yanan ateşi söndürenin evini gece şeytanların, cinlerin basacağına inanılır. Yürüyemeyen çocukların ayaklarını cinlerin, perilerin bağladıklarına inanılır (Tatar, 2016: s. 135).

İstanbul'da loğusa al basmasın, cinler bebeği değiştirmesin diye yalnız bırakılmaz. Anneye ve çocuğa al renkli kuşak bağlanır (Tatar, 2016: s. 145).

Kahramanmaraş'ta hasta çocukları cinlerin değiştirdiğine inanılır. Tedavi için hasta çocuk yeni bir gömütün üstüne bırakılır. Orada bulunan biri alın çocuğunuzu verin çocuğumu diye bağırırsa çocuğun iyileşeceğine inanılır (Tatar, 2016: s. 194).

Kars'ta doğa olayları gökyüzündeki melek, şeytan, cin, ejderha v.b. varlıkların çatışmalarına bağlanır ve inanılır (Tatar, 2016: s. 150). Kars'ta ıssız yollarda yolcuların karşısına tabut veya hayvan şeklinde çıkan *"Şahacın"* diye bilinen bir varlığa inanılır. Yeni ölmüşlerine mezarlarına musallat olan, mezarlık çevresinde yaşayan, gece görünebilen ve rastladığı insanlara zarar veren hayvan şekilli bir varlığa inanılır. Bu varlığa *"Kaftar Küskü"* denir (Kalafat, 2012: s. 228). Kars'ta, dikimi gece biten elbise üzerine iğne bırakılır. Böylece onu, gece sessizliğinde cinlerin basmasına mani olunur. Ayrıca cinlerin gece ağzı açık kaplara girip yıkandıklarına inanıldığı için gece kapların üzeri mutlaka kapatılır. (Kalafat, 2010: s. 118, 171).

Kastamonu'da güzel ve uslu çocuklara bölgede *"ahiret bebesi"* denir. Bu çocuk yalnız bırakılırsa cin, peri gibi varlıkların onu değiştireceğine inanılır. Beşiğin altına bir tas su konur, daha sonra bu su ayak değmemiş bir yere dökülürse cin ya da perinin o çocuğu değiştiremeyeceğine inanılır (Tatar, 2016: s. 157).

Kayseri'de Alkarısı veya Alanası adıyla inanılan varlığın loğusaların ciğerlerini sökerek su kenarına gittiğine inanılır. Bu nedenle loğusa yalnız ve karanlıkta bırakılmaz. Yanına demir bir eşya ve erkek giysisi bırakılır. Ayrıca kırmızı kurdele bağlama, bebeğe ve anneye kırmızı kıyafet giydirmenin de koruduğuna inanılır. Eğer anne al basması olmuşsa karşısına kara sac asılır. Sacın üstüne de ciğer takılır (Tatar, 2016: s. 160).

Kırklareli'nde cinlerin perilerin herkese gözükmediğine ancak malum kişilerin onları görebildiğine inanılır. Ayrıca bedensel sakatlıkların cin çarpmasından kaynaklandığına inanılır (Tatar, 2016: s. 163).

Kırşehir'de mezarlıkta iki mezar arasına yatılırsa cin çarpmaz. Rastgele yatılırsa cin çarpar. Gece kucakta küçük çocukla küllükten veya çeşmenin ayağından geçilmez geçilirse cinlerin, perilerin çarpacağına inanılır. Çarpmasınlar diye geçen koynuna ekmek parçası konur. Ulu ağaç olduğu için geceleri ceviz ağacının altından geçilmez. Geçilirse cin çarpacağına inanılır. Ağaçların altına ve pınarın başına yatılmaz, yatılırsa cinlerin çarpacağına inanılır. Geceleri dışarı kaynar su dökülmez, cinlerin çarpacağına inanılır. Çeşmelerin sahibinin cinler olduğuna inanıldığı için gece çeşmeye gidilmez. Gidenin çeşme cinleri tarafından çarpılacağına inanılır. Cin çarpacağı inancıyla kırklı kadın gece evinden dışarı çıkmaz. Kırklı çocuk yanız bırakılacaksa cin çarpmasın diye yanına Kur'an-ı Kerim ve ekmek bırakılır (Tatar, 2016: s. 167).

Kocaeli'de define olan yerlerin cinler tarafından sahiplenildiğine inanılır. Gece ıslık çalınmaz, öğleden sonra çamaşır kaynatılmaz, gece dışarıya tuvalet yapılmaz. Eğer kişi tuvaletini yapar ve çarpılırsa, tuvaletini yaptığı yere akşam ezanından sonra şerbet döker. Şerbet cinlerin ağızlarının tatlandırmak için yapılır. Gece yalnız kalınca korkan kişiler *"korkuluk aldırma"* yaparlar. Güğümle su kaynatılır ve bir leğene dökülür, boşatılan güğüm leğenin içindeki suya ters çevrilip oturtulur ve leğendeki suyu güğümün çekmesi ile o kişinin de korkusunun alındığına inanılır. Lohusa kadının dışarı çıktığı zaman cinlerin uğrayacağına inanılır ve kırkı çıkana kadar dışarı çıkarılmaz (Altun, 2008: s. 86-123).

Manisa'da yeni doğan çocuğun yanına yumurta, soğan konulmazsa cinlerin bebeği çalacağına inanılır (Tatar, 2016: s. 191).

Mardin ve yakın çevresinde çocukları yaşamayan aileler yeni doğan çocukları için "Haftek" uygulaması yaparlar. Bunun için doğumdan birkaç gün sonra bebek büyücek bir kalbura alınır. Yanına bir yemek bıçağı konulur. Kalburun etrafı kalın kara bir iple dolanır. Çocuk yedi gece bu özel hazırlanmış kalburda kalır ancak hiç yalnız bırakılmaz böylece çocuğun cin çarpmasından korunacağına inanılır. Yedinci gece bir mevlüt okutulur, sabaha karşı gün doğmadan bir yemek verilir, çocuk kalburdan

çıkarılıp beşiğe konur ve yastığına onu cin ve periden korumak için bir dikiş iğnesi geçirilir. Bu uygulamaya "Haftek" denilir. 40. gün, çocuk tekrar kalbura konur, ikinci gece çocuğun başı bir tabakla korumaya alınarak mum eritilip, başından dökülür, mum soğuyunca kedi, insan, öküze benzer, çocuğa zarar vermek isteyen cin veya peri bu şekle girerek çocuğu korkutmuştur. Bundan sonra çocuğa cinlerin hiç zarar vermeyeceğine inanılır (Kalafat, 2010: s. 262).

Muğla'da özellikle Yatağan'da kara kedi, kara keçi, kara yılan şeklinde insanların karşısına çıktığına inanılır. Bu hayvanlar sabah veya akşam vakti görünürse önce besmele çekilir ve Ayet'el Kürsi okunur. Cinlerin mekânlarının yol ve dere kenarları, ağıl, samanlık, tuvalet-banyo, bulaşık ve kül dökülen yerler, kapı eşikleri ve bataklık olduğuna inanılır. Cinlerin özellikle yeni doğan çocuklara, özel durumlarındaki ve lohusa kadınlara kolayca musallat olduğuna inanılır. Eşiklere oturan ve bulaşık suyunu özensizce dökenlerinde cinler tarafından çarpılacağına inanılır. Cin kelimesi yerine "işte o üç harfli kötü yaratık" ifadesi kullanılır. Cinlerin adının anıldığı yere hemen geldiği ve oradakileri çarpacağı inancı yaygındır. Cinleri musallat olduğu kişileri cinci hocaya götürülür. Bunun dışında iç elbiselerin ters giyilmesi, şapkanın biraz yamuk takılması, içerisinde İhlas suresinin bulunduğu muskanın taşınması gibi uygulama sonucunda cin ve şeytanın insandan uzak olacağına inanılır. Ateş yanan yere cinlerin girmeyeceği inancı da yaygındır. Ayrıca kaybolan eşyaları bulmak için *"bilgici"* adı verilen cin toplayan kişilere gidilir. Bilgici diye adlandırılan bu kişilerin cinlerle irtibata geçtiğine inanılır. Kaybolan veya yitirilen eşyaları şeytanların aldığına inanılmasının bir uzantısı olarak bir mendil alınır ve bu mendile bir düğüm atılır. Daha sonra *"Şeytan elin bağlanası, benim yitiğim bulunası"* denilir. Bu uygulama ile mendile atılan düğüm ile şeytanın elinin kolunun bağlanacağına ve yitirilen şeyin hemencecik gözlere ilişeceğine veya çabucak bulunacağına inanılır. Bekâr genç kızlar, hangi oğlana varacaklarını öğrenebilmek için ellerine aldığı bir elmayı baştan sona hiç koparmadan soyarlar. Soyduğu kabuğu yastığının uç kısmına koyup başını o tarafa doğru döndürerek uykuya dalar ve rüyasında prensini görür. Bazen de aşağıdaki dizeleri okuyarak uykuya dalar ve rüyasında nasibini görür:

"Elimi koydum duvara,

Duvar oldu üç pare.

Çıktı geldi üç peri,

Biri in peri,

Biri cin peri.

İn periyi ine saldım,

Cin periyi cine saldım.

Musa Aleyhisselam'ı

Dünyaya saldım,

Allah'ım kime nasip ettiysen

Rüyamda onu göreyim".

Gerdeğe girecek gelin de damat da abdest alırlar. Gelinin abdest suyu evin dış cephesi boyunca serpilir. Böyle yapılınca bu yeni eve şeytan ve cinlerin musallat olmayacağına inanılır. (Eşmeli, 2006: s. 44-57)

Sakarya'da loğusa kadının abdest alamadığı için bu dönemde kirli sayılır ve cinlerin çarpacağına, perilerin kendine uğrayacağına inanılır. Bu nedene kırk gün boyunca evden çıkmamaya özen gösterilir. Kötü ruhların musallat olacağı inancıyla ölü, güneş battıktan sonra gömülmez. Cinlerin duvar diplerinde yaşadıklarına inanılır ve geceleri sıcak su dökülmez. Cin çarptığına inanılan kişiler nefesi kuvvetli hocalara götürülür ve okutulur (Taşkın, 2004: s. 34, 53, 64).

Sinop'ta eşikte cin olduğuna inanılır ve eşiğe oturulmaz, basılmaz. Oturanların ya da basanları cinlerin çarpacağına inanılır. Sahipli yerlerde (cinlerin-perilerin sahiplendiği alanlar) yalnız gezenini çarpılacağına inanılır. Al basması ya da kırk basması olan loğusa ve çocuk hocaya götürülür. Hoca bıçakla hastanın çevresine daire çizerse basmanın ortadan kalkacağına inanılır (Tatar, 2016: s. 231).

Sivas'ta mezar eşilip de, ölü henüz gelmemiş olursa, mezarın içine şeytan ve cin girmesin diye, kazma ile kürek çaprazlama bir şekilde mezarın üstüne konur. Güneş ve ay tutulmasında tüm Anadolu'da olduğu gibi gürültü yapılır, davul çalınır, silah atılır. Cinlerin ve kötü ruhların sesten korkup kaçacaklarına inanılır. Kapı eşiği cinlerin en çok bulunduğu yer sayıldığı için, eşiğe oturmak iyi sayılmaz. Saç ve sakal

tarandığı zaman yere dökülenler çok uzun iseler, ortadan ikiye bölünürler. Aksi halde cinlerin bu saçları götürüp düğümleyerek büyü yapacaklarına inanılır. (Örnek, 1966: s. 92, 114, 118).

Şanlıurfa'da yeni doğan bebeği cinlerden korumak için yastığına iğne batırılır (Kalafat, 2012: s. 228)

Şırnak-Silopi'de gece geçici bir süreliğine dışarıda bırakılan hasat cinler tarafından götürülmesin diye içine demir parçası konur (Kalafat, 2012: s. 214).

Tekirdağ'da soğan ve yumurta kabuğunun ateşe atılmasının, yakılmasının cinleri kokuya toplayacağına inanılır (Tatar, 2016: s. 241).

Trabzon'da Al Basmasının buzağı ve doğuran inekleri de bastığına inanılır. Al basması ya da kırk basması olan çocuk suya baktırılır (Tatar, 2016: s. 247).

Uşak'da çok süslü çok takı takanlar loğusa yanına ve bebeğe yaklaştırılmaz kırk basacağına inanılır (Tatar, 2016: s. 258).

Van'da loğusa kadın ve çocuğun göğsüne çelik iğne takılırsa al basmayacağına inanılır. Erciş'te, ayna kıran genç kızın yedi yıl ya da kırılan aynanın parçaları kadar yıl evde kalacağına inanılır. Bunun nedeni ise aynanın cin, şeytan gibi kötü varlıkların dünyası ile insan dünyası arasındaki geçiş yolu olmasıdır. Ayna kırılınca kötü ruhların insanların dünyasına geçerek aynayı kıran kişiye zarar vereceği inancıdır (İnan 2010, s. 120). Van'da yaşayan Sevi aşiretinde boy abdesti almadan dolaşan gelini, hamama besmelesiz girenleri, gece eşikten dışarı besmelesiz sıcak dökenleri cinlerin basacağı inancı vardır. Cinlerin bastığı kişiler iştahsız olur, kilo kaybeder (Kalafat, 2012: s. 218).

Yozgat-Sorgun Büyükören köyünde *"Cinli Dere"* adıyla anılan yer cinlerin yerleşim yeri olarak kabul edilir (Kalafat, 2012: s. 227).

Zonguldak'ta Al basması yerine sübyan perisine inanılır. Sübyan perisine uğramamak için muska yazılır ve loğusa kadın kırkı çıkana kadar bu muskayı üzerinde taşır (Murat, 2002: s. 31).

TABLO

	Fiziksel Özellik	Tekil Çoğul	Cinsi-yet	Giyim Kuşam	Mekân	Zaman	İnanılan Bölge	Diğer Adlar	Korun-ma
Al Karısı	Periye de cadıya da benzetilir. Hem çirkin hem güzel tasvir edilir, ayakları ters, kilolu,	Tekil	Dişi	Kırmızı, siyah renkli giyinir, üzeri pistir	Doğum yapan kadınların evleri, ağıl, ahır	Loğusalık dönemi, gece	Tüm Türkiye Sahası	Al Albasan Albastı Alanası Alkızı Albasması Alarvadı Alacama Albıs Albız Almıs, Almastı Alvastı Almış Albas Hal Anası Abası, Abaahı Şubat Karısı	Silah sesi, demir, soğan, sarımsak, kırmızı renk, Kur'an-ı Kerim, Ateş,
At Binen Cin	Al Karısı'na benzer	Tekil			Ağıl ahır	Gece	Ağrı, Çorum, Ardahan	Cingoloz Kumbasi Al Kızı Cazu	İğne
Bocuk Karısı Bocuk Ana Bocuk Dede	İnsan görünümünde dolaştığına inanılır	Çoğul	Dişi ve Eril	Beyaz renkli giyinir	Sokak	Bocuk gecesi (Ocak ayının ortaları)	Tekirdağ		Balkabağı pişirmek
Cadı	Saçı başı dağınık, çirkin,	Tekil	Çoğunlukla dişi	Üstü başı pis	Mezarlık	Gece, Yen, ölüm yaşanan yerler,	Tüm Türkiye Sahası	Cazı Cazu Cazi Cadi Hortlak Vampir	Dişbudak Ağacı
Çarşamba Karısı	Korkunç görünüşlü	Tekil	Dişi			Çarşamba günleri		Çarşamba cadısı	
Dağ Adamı	Çok kıllı, çok iri, boyu çok uzun, yamyamdır	Tekil	Eril		Orman		Erzurum, Doğu Karadeniz	Germakoçi (Lazca Dağ Adamı)	
Gulyabanî	Vücudu tüyle kaplı, kocaman, pis kokulu bu acayip varlığın ayakları ters	Tekil	Çoğunlukla dişi		Mezarlık, Çöl, Harabe	Gece	Tüm Türkiye Sahası	Gul Vurdu	
Hibilik	Al Karısı'na benzer, kedi	Tekil	Eril?	Başında külahı vardır			Malatya, Çemişgezek	Kıbilik Hıbılık Gıbılık	

	olarak da görünür								
Harparik	Kedi, köpek, sırtlan, merkep	Tekil				Gece	Bingöl		
Hubur	Beyaz bir varlık				Koyunların olduğu yerler		Şalpazarı	Minnet	
Kabos	Saçları uzun, karmakarı-şık, tırnakları uzun, şişman çirkin	Tekil	Dişi		Doğum yapan kadınların evleri	Loğusalık dönemi, gece	Erzurum		Kıyafet üzerine iğne ya da çengelli iğne takma, yeni doğum yapmış kadının etrafına yünden ötülen iplikler gerilir, doğum yapan kadın ve bebek yalnız bırakılmaz ışık söndürülmez, beşiğin başına ekmek ve Kur'an-ı Kerim konur
Kaftar Küskü	Hayvan şeklinde	Tekil			Özellikle yeni ölmüşlerin mezarları ve mezarlıklar	Gece	Kars		
Kapis	Kedi, köpek sesi çıkarır	Tekil					Silopi-Bersuve	Karabasan	
Kara Koncolos	Elinde kocaman bir tarak vardır,	Tekil	Eril			Kışın en soğuk günlerinde Zemherinin ilk on günü		Kış yarısının cini Karakonculu, Karakoncilo Koncolos, Yaban Adam,	Pancar, Karadeniz bölgesinde Kuymak
Kara-Kura	Al Karısı'na benzer, keçiye benzeyen	Tekil				Loğusalık dönemi, gece	Erzurum, Erzincan		Gün ışığından korkar, yatakta ekmek

	kedi büyüklüğünde,								kırıntısı bırakılmaz
Kardek	Hem insan hem hayvan kılığına girebiliyor	Tekil					Bingöl		
Kamos	Bazen dev gibi bazen de cüce olarak tasvir ediliyor. Başında börk vardır kara kedi olarak da ortaya çıkar	Tekil				Gece	Harput		
Kapoz	Karabasan olarak tasvir edilir	Tekil			Ağıl ahır	Gece	Bingöl		Küfür edince kaçtığına, demirden korktuğuna inanılır
Kayış Ayak	Eğri bacaklı, korkunç görünüşlü, elsiz ayaksız, ayakları kayıştan,	Tekil	Eril		Yol kenarı su kenar-ları	Loğusalık dönemi, gece, akam ezanı sonrası	Tire, daha çok Dobruca Türkleri		
Kekoz	Bir tür karabasan						Elazığ		Siyah giysi ya da şalvar yastık alına konarak uyunmam alıdır
Mekir							Tokat, Erzurum	İyi sıhhatte olsunlar	
Meriste		Tekil	Eril				Ağrı	Yatakların Kocası	
Obur							Doğu Karadeniz	Ubır	
Pispatik	Kötü bir varlık	Tekil					Diyarba-kır		İğneden korkar
Pirabok	Beline kadar uzun saçları bulunan, uzun ve eğri dişlere sahip, korkutucu, çirkin bir yaratıktır.	Tekil	Dişi		Issız yerler Mağara-lar		Mardin-Diyarba-kır		İğneden korkar

Şahacın	Tabur ya da hayvan şekilli				Issız yollar		Kars		
Şivat	Al Karısı'na benzer, elinde demir tarak vardır					Kış geceleri	Çemiş-gezek		

SONUÇ

İnsanlığın ilk var olduğu andan itibaren tüm kültür ve dinlerde kendine yer bulmuş "cin" inancı var olmaya devam etmektedir. Geçmişte merak ve korku ile varlığına inanılan bu doğaüstü varlıklar, günümüzde popüler kültür içinde kendine yer bulmuştur. Televizyon ve sinema dünyası bu ilgiyi film ve dizilerle canlı tutmaktadır.

Çalışmamızın konusu ve kavramsal çerçevesinde gördük ki cinler ve doğaüstü varlıklar çok geniş ve kapsamlı bir konudur. Demonolojinin varlığı Türk Halk Kültüründe yer almasına rağmen çok fazla çalışılmamış bir alandır.

Cin inancının tarihine baktığımızda gördük ki antik yazılı metinler ışığında çok eski zamanlara kadar giden cin ve doğaüstü varlık inancı vardır. Yazı öncesi toplumlarda bilinmeyenin çok daha fazla olduğu düşünülürse bu inancın insan ile birlikte var olduğunu söyleyebiliriz. Tarihsel süreçte cin inancının tek tanrılı dinler ile devam ettiği ve birbirine yakın coğrafyalarda doğup gelişen Yahudilik, Hristiyanlık ve İslamiyet'in cin inancı konusunda birbirlerinden etkilendikleri açıktır. Yalnızca Orta Çağ ile birlikte Vatikan etkisiyle Hristiyanlıktaki cin inancı tamamıyla "demon" inancına dönüşerek "kötü cinler dogması" oluşmuştur.

İslami inanışa göre varlığı kabul edilen "cinler" Şamanist dönem ve komşu olduğumuz kültürlerden aldığımız inançlarla birleşerek geniş bir literatür oluşturmuştur. Kur'an-ı Kerim'de "Cin Suresi" cinlerin var olduğunun en önemli delili olarak sunulmaktadır.

Cinler özellikleri bakımından İslam dininde çok daha açık bir şekilde tarif edilmiştir. Yaradılış özellikleri, mükellef olmaları, üremeleri, yemeleri ile ilgili pek çok bilgi hem Kur'an-ı Kerim'de hem de hadislerde yer almaktadır.

Halk inanışları içinde özellikle büyü ve hastalık ile ilişkilendirilen "cin" inancı çeşitli büyü formüllerini ve hurafeleri doğurmuştur. Yüzyıllarca halkın bu inançları sözde hocalar tarafından sömürülmüştür. Osmanlı Döneminde "Cinci Hoca"lar mevki ve itibar sahibi olmuştur.

Deyimlerimize, masallar ve efsanelerimize giren cinler daha yeni bir tanım olan "memoratlarda" da çok sık karşımıza çıkmaktadır. Memorotlarda yakın bir

zamanda yaşanmış olması bakımından ilgi çekicidir. Olaylar kaynak kişilerin ya bizzat başından ya da yakınlarının başından geçmiştir.

Cinlerden korunmak için yapılan pek çok pratik tüm Türk dünyasında ve Türkiye sahasında benzerlikler göstermektedir. Çalışmamızda Türkiye illerinde birbirinden daha farklı olanlara yer verilmiştir.

Çalışmamız sırasında yerel isimleri ile karşımıza çıkan cin ve doğaüstü varlıkları bir tablo ile yer verdik. Bu tablodan çıkan sonuca göre cin ve benzeri doğaüstü varlıkların cinsiyet, mekân, zaman, giyim - kuşam açısından ayrıca çalışılması gerektiğini göstermesi bakımından önemlidir. Özellikle karasal iklim yaşayan illerinde bu tür varlıkların kışın en soğuk günlerinde, kadınların loğusa dönemlerinde ve bebeklerin korunmaya en çok muhtaç oldukları yeni doğan dönemlerinde bu varlıkların ortaya çıkması bize bilimsel açıklama imkânı sunmaktadır.

Halkın sözde hocalara itibar etmesi günümüzde de devam etmektedir. 90'lı yıllarda özel televizyonların açılmasıyla pek çok "reality Show" da kendilerine yer bulan medyum ve cinci hocalar şimdilerde televizyona çıkamasalar da sosyal medyada kendilerine yer bulmaktadırlar. Bilimin ve teknolojinin gelişmesi insanların hurafe, batıl inanç gibi inanmalardan alı koymamaktadır. İnsanlar dünyada hala gizemli ve bilinmeyen şeylerin var olduğuna inanmaya devam etmektedirler. Cinler ve doğaüstü varlıklar halkbilimi açısından çok daha kapsamlı çalışabilecek geniş bir konudur.

SÖZLÜK

A

Aan Arbatılar: Yakut Türklerine göre göğün en dibinde otururlar. İnsan vücudunu yok eden ve gücünü tüketen kötü ruhlardır (Yıldız, 2008: s. 89).

Adâ: Şamanizm'de yeraltında yaşadıklarına ve Erlik'in hizmetinde çalıştıklarına inanılan kötü ruhlar ve cinler (Korkmaz, 2006: s. 50).

Ağırlık: Yurdumuzun hemen her yöresinde yaygın olarak bilinen, derin uykuda olan insanların üzerine çöken, bütün gücüyle bastırarak onların uyanmalarını engelleyen, korkutup, boğulmalarına sebep olan kötü bir tabiatüstü varlıktır. Üzerine ağırlık çöken insanlar uyudukları yeri bütün ayrıntıları ile gördüklerini, bağırmak istediklerini, fakat seslerinin çıkmadığını, üzerlerindeki güçlü kuvvetli biriyle mücadele ettiklerini, haykırarak uyandıklarını söylerler. Aynı sıkıntıları yaşatan bir diğer kötü cinin adı "Karabasan" dır. Bu farklı anlatılara göre Türkiye'nin bazı bölgelerinde canlı bir varlık olarak tasavvur edilirken bazen de korkunç bir rüya olarak adlandırılır (Duvarcı, 2005: s. 128).

Aişe Kandişe: Westermarck'ın andığı bu dişi cin Fas'ta inanılan bir varlık. Orta yaşlı güzel yüzlü bir kadın suretinde görünür. Ayağı keçi ve eşek ayaklarıdır. Yahut kadın bacakları üzerinde sarkık memeli bir keçi şeklinde de görünür. Yakışıklı delikanlılara musallat olur (Westemarck, 1962: s. 21).

Alban Buuraylar: Yakut Türklerinin varlıklarına inandıkları körü ruhlardandır. Göğün yedinci katında otururlar. Kalabalıktırlar. Hepsinin kötü isimleri ve kötü yüzleri vardır. Bunlar intihar etmiş insanların ruhlarından meydana gelen kötü ruhlardır (Yıldız, 2008: s. 88).

Albastı: "Al, Albasan, Alkarısı, Alanası, Alkızı, Albasması, Alarvadı, Alacama, Albıs, Albız, Almıs, Almastı, Alvastı, Almış, Albas, Hal Anası, Abası, Abaahı" gibi adlarla anılan, hemen hemen bütün Türk dünyasında görülen doğaüstü yaratıklardan biridir. Hayvan olarak keçi, tilki, yılan, kedi, köpek, buzağı, örümcek, kuş ve gelin, kefenli ölü gibi çeşitli kılıklarda görünür. Uzun boylu, uzun parmak ve tırnaklı, dağınık saçlı, yağlı vücutlu, el ve ayakları küçük, dişlek, bir dudağı yerde bir dudağı gökte, çıplak

gezen, göğüslerinden birini geriye atmış, tepesinde gözü olan çok çirkin, al gömlek giyen bir yaratıktır. Küpe biner ve dilediği yere gider gelir[30].

Albıs (Almas-Almıs-Albas): Bazı Türk halklarında "Al" inanışa bağlı, korkutucu, şer bir ruh. Halha-Moğolca bu sözcük "Cadı ve Küpkarısı" anlamlarında kullanılmaktadır. V. Radlov'un Türk Lehçeleri Sözlüğün'nde Almıs, Erlik'in hizmetinde olanlar, korkutucu ruhlar olarak tanımlanmıştır. Bir diğer anlam olarak çok uzun zamandır Altay'da yaşayan, vücutları tüyle kaplı olan insanlar olarak kaydetmiştir. Tuvalar, Albastı'ya Albas derler. Albas'ın evlenemeyen bir kadından dünyaya geldiğine inanılır (Beydili, 2005: s. 56).

At Binen Cin: Caferi Türklerin inanışlarında gece atlara binerek dolaşan bu adla tanınan bir cin vardır. At sabahleyin terli ve yorgun bulunursa durum anlaşılır. Cin ata binince onun yelesini örermiş. Bu cini yakalamak için atın yelesine zift sürülür, onun buraya yapışması sağlanırmış. Bu şekilde yakalana cinler yakasına iğne takılarak esir edilir, her işte kullanılırmış. Fakat esir cin bir gün elindeki ekmeği bir çocuğa verir, onu kandırıp, iğneyi çıkartılır, kaçarmış (Duvarcı, 2005: s. 128). Ata binen cin inancı Ağrı'da Karapapak Türklerinde de vardır. Atları binip terlettiğine, yelelerini ördüğüne inanılır. Bu varlığın adı "Cingoloz"dur. Yine bu bölgede Cingoloz deresi vardır (Kalafat, 2012: s. 234).

Azalar: Yakut Türklerinde varlıklarına inanılan kötü ruhlar. Harabe yerlerde görülüler. İnsan ya da hayvan şeklinde görülebilirler, ancak bazen görüntüleri yoktur, sadece sesleri ve gürültüleri duyulur. İnsanlar onların varlıklarından ürker bu yüzden yolcular eski kalıntılarda, harabelerde gecelemezler. Gece dışarıya çıkan çocukları kaçırırlar. İnsanlarla karşılaştıkları zaman gözünün içine bakamazlar (Yıldız, 2008: s. 90).

Azazil: İblisin asıl ismi, melek ile beraber olduğu zaman Azazil'di. O dört kanatlı meleklerdendi. Sonra iblis olmuştur. (Şibli, 2012: s. 25).

B

[30] Al Karısı ile ilgili daha detaylı bilgi için bkz. Deniz Beyaz "Türk Mitolojisinin Kötü Dişisi: Al Karısı", Geçmişten Günümüze Şehir ve Kadın, Canik Belediyesi Kültür Yayınları, s. 1199-1204, Samsun, 2016

Beki Uoraanların Soyluları: Yakut Türklerinde göğün dördüncü katında oturduklarına inanılan kötü ruhlar. İnsanların kemiklerini ağrıtırlar (Yıldız, 2008: s. 89).

Bocuk Karısı – Bocuk Anası – Bocuk Dede: Balkan göçmenleri tarafından Tekirdağ'a taşınmış bir adet olan Bocuk Gecesinde beyazlar giyerek insan görünümünde gezdiğine inanılan varlıklar. Bocuk gecesinin tarihi köylere ve kaynak kişilere göre değişmekle beraber ocak ayının ortalarında tarihler birleşmektedir. Bocuk gecesi kışın en sert gecesinin simgesi olduğuna inanılır. Bu gece sular donarsa o yılın bolluk ve bereket içinde geçeceğine inanılır. Bocuk gecesinde gece yarısından sonra yüzlerini nişasta ile boyayıp çarşaflara sarınıp mezardan çıkmış ölü kılığına girerek evleri dolaşıp Bocuk Anası (Karısı) geliyor diyerek komşular korkutulur (Artun, 1993: s. 35).

Buk: Yakut Türklerinde insanların suç işledikleri yerlerde ortaya çıktıklarına inanılan kötü ruhlardır. Korkunç ve zehirlidirler. İşkence gömüş bir insana benzer ve herhangi bir canlının görüntüsüne bürünebilir. Onun yüzünden nisanla hastalanır ve ölür. Buklar yaşlanıp ortadan kaybolmazlar, halk bir Buk'un birçok nesil tarafından görüldüğüne inanır (Yıldız, 2008: s. 90).

Bulut Kızları/Uyguur Kızları: Yakut Türklerinin varlıklarına inandıkları kötü ruhlardandırlar. Çok eskiden yaşamış ve ölmüş kadınların ruhudur. Gökte, dünyaya yakın bir yerde yaşarlar. Yedikardeş olduklarına inanılır. Görünüşleri cadıya benzer. Saçları dağınık, gözleri şaşır, tırnakları uzundur. Parçalanmış elbiselerle dolaşırlar. İsimleri: *Xatan, Erimex, Kırcaran, Kıs, Carık Kıs, Kuyban Kuturu*k vb.dir. İlk İsim Xatan'nın Şeytan'nın ismi Satan ile benzer olması ilginçtir. Bulut kızlar kötüdürler. Biri insan ruhuna girdiği zaman o kişinin iyi huyu kaybolur (Yıldız, 2008: s. 87).

C

Cadı: Yerel ağızlarda Cazı, Cazu, Cazi, Cadi şekillerinde karşımıza çıkan doğaüstü varlık. Ayrıca Hortlak, Gol veya Kara Koncolos olarak da anılan cadıların insanları boğduğuna ve kanını emdiğine inanılır (Arık, 2006: s. 139). Cadı hem olağanüstü varlıklardan birinin adı hem de batı kaynaklı bir figür olarak algılanmaktadır. Genel olarak saçı başı dağınık, çirkin, pis görünümlü bir kadın olarak görülürler. Aynı zamanda büyü ile de ilişkileri vardır. Büyü yaptığına inanılır. Halk arasında cadı figürü

karakoncolos, çarşamba karısı gibi isimlerle de anılır. Congolos/Karakoncolos evlere kışın ortasında, soğukları arttığı zamanlarda ortaya çıkar. Açıkta duran yiyecek küplerine tükürür, idrarını yapar ve böylece hastalıklara neden olur. Çarşamba karısı/cadısı ise Çarşamba günleri ortaya çıkar, korkunç görünüşlü bir kadındır. Kara-kura keçiye benzeyen ve erkekleri boğmak için üzerlerine atlayan kedi büyüklüğünde bir yaratık olarak anılır. Dolaşma hakkı yalnızca bir gündür. Boratav'a göre ise cadı, hortlayan ölüdür. Çoğunlukla kadınların cadı olduklarına inanılır; cadı karı sözü buradan gelmektedir. Erkeklerin de cadı olduğuna dair belgeler vardır. Mezarlıktaki taze cesetleri yiyerek beslenmektedir. Bu inanış Batı dünyasında vampire denk düşmektedir (Boratav, 2013: s. 92). Hançerlioğlu da; geceleri dirilip insanlara kötülük yaptığına inanılan ölü, hortlak olarak tanımlar. Eski Türklerde bir ölünün üzerinden bir kedi atlarsa onun cadılaşacağına inanılır (Hançerlioğlu 2013; s. 95). Pakalın cadıyı; geceleri mezarından çıkarak gezdiğine inanılan hortlak olarak tanımlamıştır. Gol ya da Kara Koncolusu da denir. Cadı ile vampirin farkı, cadının daha çok kocakarı olarak tasavvur edilmesinden kaynaklanmaktadır. Cadı ayrıca gözbağıcı, afsunen, sihirbaz manasında da kullanılır (Pakalın, 1971: s. 253). Cadıların kadın olarak kabul edilmesinin temel nedeni Ortaçağ'da erkeklerden çok kadınların "cadı" olarak suçlanmaları ve cezalandırılmasıdır (Doğan, 2013: s. 222). Ancak Osmanlı Döneminde Balkanlarda erkek cadıların varlığına da inanılmaktaydı. *Štriguni* adıyla anılan erkek cadılar, kadın cadılar kadar kötü olmasa da kötü niyetle kullandıkları doğaüstü güçlere sahip olduklarına inanılmaktaydı. Özellikle kumarda şanlı oldukları, kadınları cadıya dönüştürdüklerine dair yaygın bir kanaat oluşmuştu. Ayrıca kızdıkları zaman düşmanlarının evlerini ateşe verip, ekinlerini yok ediyorlardı (Doğan, 2013: s. 229).

Cadıların insan eti yediğine dair bir inanç vardır. Tıpkı Alkarısı gibi, Doğu Karadeniz bölgesinde bebeklere musallat olduğuna inanılan dişi varlığa genellikle "cadı" ya da "cazı" denmektedir. İnsan ve hayvan yavrularına saldırıp onların ciğer ya da kalplerini yiyerek ölümlerine sebep olmaktadır. İnanışlara göre cadıların Doğu Karadeniz bölgesine Rusya'dan geldiklerine inanılmaktadır. Ayrıca yine aynı bölgede cadıların "Arhana" adıyla bilinen bir böcek şekline girerek bebeğe zarar verdiğine inanılır. Yeni doğmuş insan ve hayvanların seçilmesini en önemli nedeni etlerinin taze

olmasıdır (Küçük, 2011: s. 131). Evliya Çelebi de seyahatnamesinde sık sık cadılardan bahsetmektedir[31].

Callıklar: Göğün beşinci katında oturan yakut Türklerinin varlığına inandıkları kötü ruhlardır. Sayıları çok fazladır. İsimleri: *Kıcık Ölüü, Carık Ölüü, Tiihik Ölüü* vb.dir. Vücutları ters olur. Hayatı bozmaya çalışırlar (Yıldız, 2008: s. 88).

Cay: Yakut Türklerinde kötü ruhtur. Cay'lar canlının canlı olmasına yardım eden güç olan "sür" ü çalmaya çalışırlar ve çaldıkları zaman kendilerininki ile değiştirirler. Caylar, insanlara nefes, bulut, beddua olarak girebilir. Böylece "sür" değişerek kırmak ve bozmak için çabalar. Başka insanların sağlam düşüncelerini bozmaya çalışırlar (Yıldız, 2008: s. 87).

Cebelek: Altay Türklerinde yer iyesi. Genellikle yola çıkan kahramanların önüne engel çıkarır. Destanlarda yer kulaklı olarak da tanımlanır, engel çıkarmanın dışında çok kötülü dokunmaz (Yıldız, 2008: s. 85). Günümüz Türkçesi'nde kullanılan "Yerin kulağı vardır" atasözünün kaynağı belki de bu iyedir.

Celmavuz: Karaçay- Malkar Türklerinde kötü ruhlu ejder. Ay ve güneş tutulmasına neden olur. Uygur Türklerinde "Yerimagız" ya da "Yelimağız", Altay Türklerinde "Yelbegen", Kırgız Türkçesinde "Celmooz" adıyla bilinir (Kalafat, 2012: s. 226). Tüm Türk dünyasında güneş ve ay tutulunca teneke çalınır, silah atılır, ses çıkarılır. Kötü ruhlar ay veya güneşi rahat bıraksınlar, tutulma sona ersin diye. Kafkasya'da Nogay Karaçay ve Kumuk Türklerinde Ay tutulmasına neden olan varlığın ismi cangoloz/canguloz dur. Bu varlık yılan başlıdır.

Cingoloz: bkz. At Binen Cin

Congolos: Yozgat civarında Karakoncolos'un adı Congolos'tur. Evlere soğukların en fazla arttığı zaman (10 Ocak-17 Ocak) uğradığı için Yozgat'ta bugünlere "congolos ayı" denir. Mevsim tarifleri "congolos girdi, congoloston sonra" şeklinde yapılır. Bu yaratık açıkta duran yiyecek küplerine tükürür, idrarını yapar, böylece hastalıklara sebep olurmuş. Bu yolla hastalığa yakalananlara "marazlı" denmektedir. Congolos bazen uyuyan insanı, yakınlarından birinin sesini taklit ederek çağırır, uyanmazsa alıp

[31] Detaylı bilgi için bkz. Deniz Beyaz, "Paranormal Turizm Bağlamında Tırnava Cadıları". Uluslararası Turizm, Ekonomi ve İşletme Bilimleri Dergisi 1 (2017): 42-48

götürür, dışarıda soğuktan donmaya terk edermiş. Pancar olan evlere gelmeyeceğine inanılan Congolos'un evlere uğramaması için pancar pişirilir, eşiklere gömülür veya lohusalara, dünürlere, sevilen kimselere verilirmiş (Duvarcı, 2005: s. 127). (Koncolos – Karakoncolos)

Ç

Çarşamba Karısı: (Çarşamba Cadısı) Çarşamba günleri ortaya çıkan, dişi, korkunç görünüşlü bir varlıktır. Dolaşma hakkı bir günle sınırlı olduğundan her yeri çabucak gezer. Bu yüzden amaçsız, hiç bir iş yapmadan ortalıkta dolaşan insanlara "Çarşamba Karısı gibi gezip durma" denir (Tire, Ödemiş, Bayındır) (Duvarcı, 2005: s. 128).

Çeekeyler: Yakut Türklerine göre göğün yedinci katında bulunurlar. İnsanların görme ve işitme organlarını yok eden kötü ruhlardır (Yıldız, 2008: s. 89).

Çer eezi: Yakut Türklerinde "*Yer İyesi*", çirkin bir kadın şeklinde görülür. İnsanlar karşı küçük de olsa kötülüğü dokunur (Yıldız, 2008: s. 90).

Çor: Altay Şamanlığı'nda hastalık yapan kötü ruh ve cine verilen isim. Çor Vurmak cin çarpması anlamına gelmektedir (Korkmaz, 2006: s. 186).

Çorabaş: Altay Türk inancında doksan koyun dersinden kürkü ve seksen koyun dersinden külahı olduğuna inanılan bir cin (Korkmaz, 2006: s. 188).

Çut eezi: Yakut Türklerinde "*Kıtlık İyesi*", hayvanları sömürdüğüne inanılır, şamanlar onu uzaklaştırmak için elbiselerine çocuk patiği dikerler (Yıldız, 2008: s. 90).

D

Dalbar Çuonah: Yakut mitolojisinde göğün çeşitli yerlerinde bulunduğuna inanılan ve insanlara çeşitli hastalıklar gönderen, göksel kötü ruh (Korkmaz, 2006: s. 191).

Dev: Dev cin anlamına da gelmektedir. Azerbaycan halk masallarında devin karşılığı olarak cin kullanılır. Silvan'da ay tutulasına büyük bir devin neden olduğuna inanılır (Kalafat, 2012: s. 258).

Diren: Yakut Türklerinde varlığına inanılan kötü ruhlar. Kendileri görünmezler ama sesleri ve ayak patırtıları duyulur. Satranç oynayarak insanlarla dost olurlar, önce onlara yardım ederler ve zengin olmalarını sağlarlar, sonra da başlarını alırlar. Oyun

sırasında da Diren'le oynayan kişi ölebilir. Bulut şeklinde bir dev olup yol kestiğine inanılır, başka kişilerin şekline veya bir hayvan şekline de girebilirler. Kendisinden bulamayacağı bir şey istendiğinde bir daha gelmeyeceğine, böylece kendisinden kurtulmanın mümkün olduğuna inanılır. Kendisini kovalamak üzere dua eden din adamlarının hastalandığına dair inanç vardır (Yıldız, 2008: s. 90).

E

Ebyaz: Uzun Firdevsi'nin ünlü cinleri çağırma eseri olan "Davetname" de adı geçen bir cin. Çağıran kişinin düşmanlarını ortadan kaldırır (Korkmaz, 2006: s. 223).

Erlik: Türk mitolojisinde kötülüğün, ölümün ve yeraltının tanrısıdır. Şeytan'a karşılık olarak gösterilir (Çoruhlu, 2012: s.55). Kara Neme'lerin (kötü ruhların) başkanıdır. Kara, parlak ve kıvırcık saçları omuzlarından beline kadar sarkacak derecede uzundur. Çatallı uzun keçi sakalı dizlerine kadar uzanır ve yine sarkık uzun bıyığını kulaklarına asmıştır. Gözleri arasındaki mesafe altı metredir, göz kapakları bir karıştır. Gözleri ve kaşları kömür gibi karadır. Erlik'in başında yer aldığı kötü ruhlar zümresi insanlara her türlü kötülüğü, hastalığı ve ölümü getirirler. Bunlardan daha ziyade korkunç şekilli yaratıklar ya da cinlerden meydana gelir. Bu kötülük ilahı yine tanrı Ülgen tarafından yaratılmış olup cehennemin üzerinde bir yerde oturur. Her türlü hastalığı göndererek insanlardan kurban ister. Bu kurbanlar verilmediği takdirde öldürdüğü insanların canlarını yakalayarak yeraltı dünyasına götürür ve kendisine köle yapar. Yeraltında "Almıs" denilen karanlık bir sarayda yaşar. Sarayın içinden gözyaşlarından oluşmuş dokuz nehir akar. Nehrin üzerinde at kılından bir köprü vardır.

F

Feriştah: Kuzey Irak'da Türkmen ve Kırmançların varlığına inandıkları bir iye. Belirli evlerde, daha ziyade dindar ailelerin evlerinde ve tarihi evlerde görülür. Evin halkına dokunmaz ancak sarhoş ya da gusülsüz oldukları zaman çarpabilir. Yine Süleymaniye'da "Ferisde-Ecinde" olarak varlığına inanılan bir iye vardır. Bu varlığa rastlayan kişi besmele çeker ve "tu-tu-tu" der. (Kalafat, 2012: s. 334).

G

Gulyabanî: Kelime manası renkten renge girmek demektir. İslamiyet öncesi Arap toplumunda varlığına inanılan ve insanlara maddi zarar veren özelikle çölde karşılarına çıkıp yollarını saptıran, onlara çeşitli zararlar veren cin ve şeytanlardır (Yeşil, 2010: s. 54). Arap toplumunda genel olarak dişi olarak tanımlanan Gulyabanî'nin erkeklerine "Kutrub" adı verilir (Tuncer, 1999: 16). Bazı Türk halklarının geleneksel demonolojik görüşlerine göre her zaman kadın kılığında olduğuna inanılan mitolojik varlı Azerbaycan Türklerinin inançlarında kimi zaman kötü Su Ruhu Ardov ile karıştırılır. "Guleybanı" ve "Aleybanı" şeklinde de rastlanır. Hurafelerle ilgili olan Gulyabani korkunç bir varlık olup karanlık zamanlarında çölde ve mezarlıklarda koşan birinin gözüne canlı gibi görünür. Vücudu tüyle kaplı, kocaman, pis kokulu bu acayip varlığın ayakları terstir. Gündüzleri mezara girer. Geceleri ise hortlayıp çıkar. At binmeyi, atların kuyruklarını örmeyi, çocukları sever. Çocukları oyundan çıkarak güldürmeye çalışır. Gulyabani ayrıca yukarıda belirtildiği gibi çöllerin ve harabelerin iyesidir. Yolcuların karşısına çıkarak onları yollarından döndürür. Sayılan özellikleri Al Karısı ve Al Bastı ile çok benzerlik gösterir. Westeramarck Gulyabanî'yi dişi cin dev olarak anar. Ağrı'da varlığına inanılan bir varlığın adı "Gul Vurdu" dur. Bu varlığın vurduğu kimsede kara lekeler oluşur ve vurulan çocuk ise ölür inancı vardır. Gul Vurdu'dan korunmak için iğne, demir türü şeyler takılır (Kalafat, 2012: s. 234). Gulyabani Binbir Gece Masalları'nda ilk kez işlenmiştir. Zamanla batı edebiyatı da etkiler ve Edgar Allen Poe "Çanlar" şiirinde yer verir:

"Onlar ne erkektir ne de dişi

Onlar ne insandır ne de vahşi

Gulyabanidir her biri."[32]

H

Haah-Caahıklar: Yakut Türklerinin varlıklarına inandıkları kötü ruhlardandırlar. Göğün sekizinci katında otururlar. Lanetlenmiş insanların ruhlarından meydana

[32] "They are neither man nor woman-
They are neither brute nor human-
They are Ghouls" The Bells – Edgar Allen Poe

gelmişlerdi. Şekil değiştirebilen çehreleri, kanlı elleri, kuru gözleri, öldürücü sözleri vardır. İsimleri: *Öhöx Xarbur, Üös Tardar, Tun Battu*r vs.dir. İnsanlar için tehlikelidirler (Yıldız, 2008: s. 88).

Hahsaatlar: Yakut Türklerinde göğün beşinci katında otururlar. İnsanların akciğerlerini harcadıklarına inanılır (Yıldız, 2008: s. 89).

Harparik: Bingöl'de erkekleri gece uyurken uykularından uyandırarak çok uzaklara götüren bir yaratıktır. Kedi, köpek, sırtlan, merkep gibi hayvan şekline girerler. Elazığ'da Kapos, Malatya'da Kıbilik/Hıbilik, Diyabakır'da Kepoz adı verilir (Şimşek, 1990: s. 541).

Hibilik (Kıbilik- Hıbılık-Gıbılık): Malatya yöresinde varlığına inanılır. Alkarısına benzer. Ancak sadece kadınları değil, erkekleri de rahatsız eder, musallat olur. Karabasan gibi insanın üzerine oturarak boğazını ölünceye kadar sıkar. Eğer yakalanırsa bol altın getireceğine inanılır. Çemizgezek'de Gıbılık diye bir varlığı inanılır. Gıbılığın bastığı kimsenin dili tutulur. Genelde kedi, şeklinde görülür, başında külah vardır. Bu külahın sihirli olduğuna inanılır, onu kapan kimsenin zengin olacağı inancı vardır (Kalafat, 2012: s. 231).

Hortlak: Tatar mitolojisinde "Örak". Katledilen insanların canı çıktığı ya da insan kanının akıtıldığı yerde gözüktüğüne inanılır. İnanışa göre öldürülen insanların mezarı üzerinde hortlak görünür. İnsanlara zarar vermeyen bu hortlak gezinir ve acıklı sesle efkârlandığı görülür. Tıpkı Yunan Mitolojisi'ndeki Erynsler gibi katilin peşine düşer. Kapısını, penceresini tıklatır, kendisini öldürmesi ister huzur vermez. Katil bu ziyaretlerde aklını yitirebilir (Çetin, 2007: s.20).

Hubur/Hupur: Şalpazarı Çepnilerinde koyunlara musallat olan birçok kişinin korktuğu beyaz bir varlıktır. Diğer bir ismi de Minnet'tir.

Humaakil: Eski büyü ve cin çağırma kitaplarında, Anadolu halk inançlarında çağıran kişiyi başarılı kıldığına inanılan cinin adı (Korkmaz, 2006: s. 325).

İ

İye: Kırkı çıkmamış çocuğun bulunduğu evdeki suların ağızları mutlaka kapalı tutulmalıdır. Çünkü sulardan çıkan bazı güçlerin çocukları hasta edeceğine

inanılmaktadır. Su iyesi olarak bilinen bu güçler kırklanmamış bebeğe zarar verecekleri düşünülür. Kara İyelerin de su kenarlarında yaşadıklarına inanılır (Kalafat, 2009: s. 36).

İblis: İbn Abbas'tan nakledildiğine göre meleklerden bir kabileyi cinler teşkil ediyordu ve İblis de onlardandı. Cinler nâr-ı semûm'da (zehirleyici ateş), melekler ise nûr'dan yaratılmışlardır. El Hasenü'l- Basrî ise Kehf suresi 50. Ayetini delil göstererek İblis'in meleklerden değil şeytanlardan olduğunu söylemiştir (Ateş, 1995: s. 50).

İfrit: Kur'an- Kerim de bazı ayetlerde adı geçen asi ve habis şeytandır (Hacc 22/3; Saffat 37/7). Doğu mitolojisinde de kötü ruhun eyleme geçmesiyle belirdiğine inanılan korkunç güçlü cin (Korkmaz, 2006: s. 337).

K

Kabos: Saçları uzun, karmakarışık, tırnakları uzun, şişman çirkin bir kadın. Erzurum'un Tekman ilçesi köylerinde bu isimle anılır. Yeni doğum yapmış kadınlara musallat olur, ciğerini söküp alarak kadının ölümüne neden olut. Kadınlar bu yaratıktan korunmak için başörtülerinin, kıyafetlerinin bir yerlerine iğne veya çengelli iğne tuttururlar. Yeni doğum yapmış kadının etrafına yünden ötülen iplikler gerilir. Eğer Kabos kimseye zarar vermeden yakalanırsa kıyafetine iğne batırılmalıdır. Yakalanan Kabos evin hizmetçisi yapılır ancak üzerindeki iğneden kurtulursa kaçıp gider. Doğum yapan kadınlar yalnız bırakılmamalıdır, geceleri ışık söndürülmez, bebeğin beşiğinin etrafına ekmek ve Kur'an konulmalıdır (Çevirme ve Sayan: 2005 s. 68) .

Kaftar Küskü: Kars'ta yeni ölmüşlerine mezarlarına musallat olan, mezarlık çevresinde yaşayan, gece görünebilen ve rastladığı insanlara zarar veren hayvan şekilli bir varlığa inanılır (Kalafat, 2012: s. 228).

Kapis: Silopi-Bersuve bölgesinde varlığına inanılan bir kara iye. Karabasandır, kovalandığı zaman kedi, köpek sesleri çıkarır (Kalafat, 2012: s. 230).

Karakoncolos: Kışın en soğuk günlerinde insanlara zarar veren bir varlıktır. Kendine has özellikler taşır. Zemherinin (kışın en soğuk zamanı, ocak) ilk on gününde sokaklarda dolaşır ve rastladığına "nereden geliyorsun? Nereye gidiyorsun? Adın ne?" diye sorarmış. Verilecek cevapların içinde mutlaka "kara" kelimesi olmalıymış. Aksi

takdirde elindeki kocaman tarakla vurarak karşısındakini öldürürmüş. Bu durumdan korunmak için kış günleri evlerdeki taraklar ortada bırakılmaz, saklanırmış. Bu yaratık kış yarısının cini diye de adlandırılır. Kara Koncolos, Roux'a göre Yunanca Kalikantzaros[33] sözcüğünden gelmektedir (Roux, 2000: s. 164). Karadeniz bölgesinde Karakonculu, Karakoncilo; Koncolos, Yaban Adam gibi adlarla nitelendirilir ve kışın ormandan sahil köylerine fırtınayla geldiğine veya denizden çıktığına inanılır. İnsanı taklit eden ve maymuna benzeyen bu cin özellikle küçük çocukları ve yeni doğmuş buzağıları yemektedir. Bu durumu engellemek için ev sahibi "kuymak" koyar (Duvarcı, 2005: s. 126). Mehmet Zeki Pakalın Kara Koncoloz'un cadı için kullanılan bir isim olduğunu belirtir (Pakalın, 1983: s. 253). Sorgun'da yine kışın en şiddetli geçtiği aya Cangulaz ya da Koncaloz ayı denir. Bu varlıktan korunmak için kapı ve pencerelerin önüne pancar konulur. Pancarın kokusunu sevmediğine inanılır. Cangulaz insanlara tanıdıkları birinin sesi ile seslenir, uykudan uyanmalarını sağlar. Vampirler gibi gündüzü sevmez ve ortalarda görünmez. Evliya Çelebi İstanbul'un tılsımlarından bahsederken on üçüncü tılsım olarak Hz. Yahya kilisesi bitişiğindeki mağarayı anar ve kışın zemheri ayında geceleri koncoloz denilen cadıların çıkıp arabaların üzerinde dolaştıkları ve sabah olunca yine mağaraya geri döndüklerini anlatır (Şentürk, 1999: s. 218).

Kara-Kura: Erzurum ve Erzincan yöresindeki inanışlara göre bu tabiatüstü güç, Albastı gibi lohusalara musallat olan, onları korkutarak, ciğerlerini söküp götüren bir varlıktır (İnan,1933: s. 162). Konya civarında anlatıldığına göre, bu cin, keçiye benzeyen fakat kedi büyüklüğünde olan, insanların üstüne çökerek onları boğmaya çalışan bir yaratık şeklinde düşünülür. Gün ışığından korkar, güneş doğunca kımıldayamaz, ancak o zaman yakalanabilir. Ona yemin ettirdikten sonra köle gibi kullanmak mümkün olurmuş (Boratav, 2013: s. 92). Kara-kura yatağında ekmek kırıntısı olan insanları da çok severmiş. Böyle yataklarda uyuyanlar Kara-kura tarafından basılır, kâbus görür sıkıntı çekerlermiş (Duvarcı, 2005: s. 127). Beydili'ne göre Kara-Kura, Al Karısı'nın adlarından biridir (Beydili, 2005: 295). Kara kura adına XVI. yüzyıldan kalma "*Atalarsözü*" kitabında rastlanmaktadır (Boratav, 2013: s. 92).

[33] Sözcüğün etimolojiine baktığımızda καλλι (Kali) İyi, güzel; κανθαρος (Kantharos): Böcek, Mısır'da inanılan kutsal Apis öküzlerinin dili üstüne yer alan böcek anlamına gelmektedir.

Kara Korşak: Erbil'de Türkmenlerin eşek, köpek, domuz, keçi kılığına girdiğine inandıkları bir cindir. Gece kapıları çalıp, ev sahibinin tanıdığı bir ses ve kılıkla onu kandırarak çağırıp kaçırırmış. Bu cinden korunmak için pantolonun düğmelerini açmak gerektiğine inanılır Duvarcı, 2005: s. 127).

Kardek: Bingöl'de hem insan hem hayvan şekline girebildiğine varlığına inanılan doğaüstü varlık. Köyden insan şekliyle çağırdığı kişiler bir daha geri dönmezmiş (Bazancir, 2010: s. 80).

Kamos: Harput civarında görülen bir kötü yaratıktır. Tek başına uyuyan insanların üzerine bütün ağırlığı ile çöker, onların çarpılmalarına bazen de ölmelerine sebep olabilirmiş. Geceleri dolaşan bu cin anlatımlara göre bazen iri yarı, bazen de cüce görünüşlüdür. Başında daima bir börk taşır. Bir insan bu börkü kapmayı başarırsa elindeki börk büyüklüğünde altın kalacağına inanılır. Zaman zaman kara kedi şeklinde de görülebilen Kamos'un bastığı kişi, kanının çekilip damarlarının kuruduğunu sanır. Kamos sözcüğünün kâbus kelimesinin anlamı ile benzeşmesi dikkat çekicidir (Duvarcı, 2005: s. 127).

Kapoz: Bingöl'de varlığına inanılan varlık. Karabasan olarak tarif edilir. Küfür edilince kaçtığına inanılır. Tıpkı Cazı ya da Al Karısı gibi atların kuyruklarını örmekten ve onlara binip bir yerlere gitmekten hoşlanır. Demirden korkar, çuvaldız ile yakalanabilir. (Bazancir, 2010: s. 84-86). Diyarbakır'da Kepoz'un varlığına inanılır. Sabah kadar atlara binip onları terleten, kocam memelerini omuzlarına atan, uzun dağınık saçlı ve iri yarı bir kadın olarak tanımlanır (Helioğlu Yavuz, 2007: s.115).

Kayış Ayak: Romanya Dobruca Türkleri arasında tespit edilen, lohusalara musallat olan, hava karadıktan sonra ortaya çıkıp, şafak vaktine kadar dolaşan bir cindir. Eğri bacaklı, korkunç görünüşlü bir yaratıktır. Lohusanın omuzlarına ayakları önden sarkacak şekilde sımsıkı yerleşir ve onu istediği gibi dolaştırıp, dilediğini yaptırır. Aynı adla anılan cin, Tire'de yapılan derlemelerde de tespit edilmiştir (Duvarcı, 2005: s. 127). Celal Beydili aynı varlığın Anadolu, Azerbaycan ve Irak Türkmenleri arasında çocukları korkutmak için uydurdukları bir varlık olduğunu söyler. Ayakları kayıştan gulyabani olarak tanımlanır. Kendi ayakları üzerinde duramadığı için yoldan geçen insanları aldatıp, boyunlarına sarılır ve istediklerini yaptırır. Elsiz ve ayaksız ihtiyar görünümünde ırmak kenarlarında oturup kendisini acındırarak insanların onu omzuna

alarak karşı kıyıya geçirmelerini rica eder. Omuza alınınca karnından üç arşın uzunluğundaki ayaklarını çıkartıp yolcunun bedenine sarar onu kölesi haline getirir (Beydili, 2005: 304). Ayrıca "Kayış Baldır Mahluklar Ülkesi" ni, Türkmenistan'a ait olan Gül Senüber hikayesinde görmekteyiz (Köse, 1994: s. 55)

Kekoz: Elâzığ'da şalvarını ya da siyah renkte bir kıyafetini yastığın altına koyup yatarsa onu Kekoz basar. (Şimşek, 1990: s. 538)

Kırkbasması: "Kırk Basması" olarak da geçen "Al Basması" "Al Karısı" tarafından gerçekleştirilir. Kırkı çıkmamış lohusa hanımları basar. Al Basması da "Kırklı" olmayla yakından ilgilidir. (Kalafat, 1994: s. 19).

Köbölök: İnsanların canını aldığına inanılır. Destanlarda kızıl atlı ve bakır burunlu olarak da tanımlanır (Yıldız, 2008: s. 85).

Körmös: Altayların, yeraltı dünyası sakinleri olan ruhlara verdikleri ad. Körmös'ler Erlik'in hizmetinde olan varlıklardır. Körmös sözcüğü çoğul eki almadan Körmös olarak söylendiğinde Erlik'i ifade eder. Çoğul eki ile söylediği zaman tüm şeytanları anlatır. Körmösler Erlik Han'ın yardımcılarıdır (Yıldız, 2008: s. 86). Hastalıkların nedeni kötü ruhlar ve ölülerdir. Altaylı ve Telengit'ler birisi hasta olduğu zaman "*bu adamı körmösler (ölüler) yiyor*"; ölen birisinin ardından da "*onu körmösler yedi*" derler (Eliade, 2014: s. 266). Bu bilgiden yola çıkarak Körmöslerin kötücül olduğunu anlayabiliriz. Normal ölümlülerle Ülgen-Kurbustan arasında aracılık ederler. Günahkâr ve ayıplı insanların ruhlarının dönüştüğü "yaman körmös"ler ise mesken tuttukları yeraltı dünyasının acıklı sahibi Erlik'in hizmetçiliğini yaparlar. İnanışa göre en çok gün batımı ve karanlığın çöktüğü zamanlarda aktif olurlar. Bunun içinde yatıldığında canın bedeni terk ettiğine inana Türkler "körmös" canını alıp götürmesin diye gün batarken kimsenin uyumasına izin vermezlerdi. Acıklı ruhların dikkatini çekmesin diye bu sıralarda çocukların ağlaması da yasaktı. Altayların dilince "deli, cinli" anlamına gelen "körmöstü" (Körmöslü) sözcüğü de bu anlayışın ürünüdür. Körmös bir ruhu ele geçirdiği zaman o insan değişik hastalıklara kapılır. Körmöslerle ilgili inanışlardan biri de küçük çocukların canını bile çalıp götürebilmesidir. Körmös sözcüğünün aynı anda "görünmez" anlamı içerdiği de açıktır. Görmezlik ve görünmezlik normal dünyaya ait olan görünürlükten farklı olarak gizli dünyaya ait olan şeytanların ve şeytani güçlerin bir özelliği olarak kendini gösterir. Altay

inanışlarında her insan ölümünden sonra Körmös'e dönüşür. Ölenlerin yakınları da Körmös'ten çok korkarlardı (Beydili, 2005: s. 340). Körmöslerin içinde iyi olanları da vardır. İnsanları koruyan bu görünmez varlıklar, aynı zamanda iyiliksever temiz ruhlardır. İnanışa göre insanların yaşadıkları yerleri, evleri ve aileleri korurlar (Beydili, 2005: s. 340). Bu Körmösler için kanlı ya da kansız kurban sunulur (Yıldız, 2008: s. 86).

Kuşboğması: Al Karısı bazı zamanlarda loğusanın yanına kuş şeklinde gelir. Buna "Kuş Boğması" denir. Halk inanışlarında Al kocaman bir kuştur adı da "Al Kuşudur". Al kuşu bebeğe basarak onu öldürür. (Şimşek, 1990: s. 540)

M

Mecar: Cadıdan daha büyük cadı. (Çobanoğlu, 2003: s.120)

Mecikli: Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da varlığına inanılan kötücül varlıklar, kara iyeler.

Mekir: Tokat, Erzurum'da inanılan doğaüstü varlık. "İyi sıhhatte olsunlar" diye anılırlar adlarını duyup kötülük yapmalarından korunmak için.

Meriste: Ağrı bölgesinde varlığına inanılan ve haylaz çocukları korkutan kötücül varlık. Yatakların Kocası olarak bilinir ve yatak yüklüklerinin üzerinde oturduğuna inanılır. Bu varlığa benzer Kars'ta inanılan Ses Alan vardır. Bu varlık da çocukları korkutur. Özellikle eşik önünde sesli ağlayan çocuklar (Kalafat, 2012: s. 235).

Meryeman: Hasanan aşiretinde varlığına inanılan "Ata Binen Cin". Bu varlık ahırdaki atlara binerek terletir, yelelerini örer. Yakalayıp iğne batırılınca esir alınabilir ve çalıştırılabilir. Al Karısı' inanına çok benzer, daha maskülen gibi görünmektedir (Kalafat, 2012: s. 235).

Minnet: bkz: Hubur

Mohollar: Yakut Türklerinin varlığına inandıkları kötü ruhlardır. Göğün üçüncü katında otururlar. İsimleri: Muox Boutagana, Sıta Sınsır, Kün Ölüü, Küöx Sirey'dir. Bu ruhlar insanlara beddua ile girerler. Mohol giren insan görünüşü ile ölüye benzer, yüzü ve gözleri kuruyup çirkinleşir, hareketleri yavaşlar (Yıldız, 2008: s. 88).

Mun Sınalıkılar: Yakut Türklerinde göğün üçüncü katında oturduklarına inanılan kötü ruhlardır. İnsanların gücünü yok eder, kaslarını zayıflatırlar (Yıldız, 2008: s. 88).

Müsibyan: Kocaeli Kandıra'da çocukları "müsibyan"ın boğduğuna inanılır. Bu çocuklar durmaz ve okunması hocaya götürülür (Altun, 2004: s. 110).

O

Obur (Ubır): Doğu Karadeniz bölgesinde bebeklere musallat olan habis bir varlığın adıdır (Küçük, 2011: s.126). Gagavuz Türklerinde ölen günahkâr bir kimsenin, mezarda yaşayan bir hayvan şekline döneceği inancı bulunur. "Ubır" şekliyle kullanılan Başkurtlarda ise ölen büyücünün ruhunu bildirir. Hortlağa çok yakın bir varlıktır. Kökeni konusunda çeşitli tartışmalar olsa da Sloven asıllı filolog Franc Miklosich'e göre Kuzey Türkçesinde "cadı" anlamına gelen "uber" den türemiştir. Slav dillerindeki diğer türevleri de şunlardır: Bulgarca ve Sırpçada "vapir"; Lehçede "upier"; Rusçada "vopyr" (Frayling; 2009: s. 325). Bu inanışlara göre vampir, geceleri mezardan çıkıp insanların kanını emen ölü şeklinde tasvir edilir. Bunun dışında kan emme takıntısını dile getiren zihinsel bir rahatsızlık da bu adı taşımaktadır. Vampir benzeri birçok varlığın ismi tüm dünya dillerinde kendine mutlaka bir karşılık bulur:

Obotlar: Yakut Türklerinin varlığına inandıkları kötü ruhlardır. Gökte, Bulut Kızlarının oturduğu yerin üstünde otururlar. Sayıları çoktur. Evli barklıdırlar. Görünüşleri çok çirkindir. Dişleri ve kemikleri çok korkunçtur. Devamlı yiyip yediklerin anında çıkarırlar. Ateşli gözleri vardır. Bu ateşi insana indirirler. Obot ruhuna yakalanan kişi yapılan bütün iyilikleri ve serveti harcamak için çabalar, gelecek çocuklara birey bırakmaz (Yıldız, 2008: s. 87).

Obun Tomtoylar: Yakut Türklerinde varlıklarına inanılan kötü ruhlardır Göğün altıncı katında otururlar. İsimleri: *Ömüreh Ölü, Agıalay Ölü, Tehe Barar* vb.dir. Kaza sonucu ölmüş insanların ruhlarından meydana gelirler. Bu nedenle ters dönmüş gözleri, yukarıya doğru kalkmış saçları vardır. Bunlardan biri insan ruhuna girdiği zaman, o kişi artık geleceğini düşünmez olur (Yıldız, 2008: s. 88).

Odun Monoylar: Yakut Türklerine göre göğün sekizinci katında otururlar. İnsan vücudunu yiyen kötü ruhlardır. Ayrıca deri hastalıklarına neden olurlar (Yıldız, 2008: s. 89).

P

Peri: Cinlerin dişleri peri adıyla anılırlar. Güzellik ve yardımseverlik sembolü olarak kabul edilen periler, problemleri çözme ve becerikli olma özellikleriyle de tanındıkları için daha çok masal kahramanları arasında yer alırlar (Duvarcı, 2005: s. 131). Peri sözcüğü birçok hallerde cin ile eşanlamı anlama gelir ancak bu varlığa daha çok masallarda rastlanır (Boratav, 2013: s. 88). Her evin bir perisi vardır. Bu peri kendisine muntazaman horoz, tavuk cinsinden hayvanların kurban edilmesini, bekler (Tanyu, 1967: s. 324). Gagavuzlarda Rusali ismi ile bilinir ve insanlarla çeşitli şekillerde ilişki kurabilen kötü ruhlar olarak tanımlanır. Rusaliler insanlardan güçsüz, akılsız, dini zayıf kimselere görünürler. Rusali ile kimse karşılaşmak istemez. Rusaliler hem kadın hem erkek olabilirler. Kadın olanların saçları uzundur (Kalafat, 2012: s. 216)

Pispatik: Diyarbakır'da ensesine iğne saplanılırsa köle olan bir varlık (Helimoğlu Yavuz, 2007: s. 108).

Pirabok: Mardin efsanelerinde yer alan bilgilere göre ismi Pir Abok olan bu kötü ruh; beline kadar uzun saçları bulunan, uzun ve eğri dişlere sahip, korkutucu, çirkin bir yaratıktır. Issız yerler ve mağaralarda dolaşan Pir Abok karşılaştığı kişileri taş atarak veya kendine has bir türkü söyleyerek korkutur. İğneden korkan Pir Abok'u bu şekilde yakalanabilir (Sancak, 2008: s. 90). Diyarbakır'da ise daha çok Al Karısı gibi loğusalara musallat olur (Helimoğlu Yavuz, 2007: s. 128).

S

Sahrennar: Firdevs-i Rumi'nin Davetname adlı eserinde, Âdem'den önce yaşadığı ve cinlerin kendisinden türediğine inanılan ata-cin (Korkmaz, 2006: s. 573).

Saktiruş: Eski büyü kitaplarında ve Anadolu halk inançlarında adı geçen, akrep biçiminde kötü cin (Korkmaz, 2006: s. 576).

Savurbek: Karaçay-Malkar Türkleri insan kılığına girebilen kırmızı gözlü uzun kuyruklu savurbek diye bilinen cinin varlığına inanırlar.

Se'ali: Cinlerin sihirbazına verilen isimdir. (Yeşil, 2011: s. 54)

Suor Haralar: Yakut Türklerine göre göğün altıncı katında oturan kötü ruhlardır. İnsanların kafasını karıştırıp yüreğini yerler (Yıldız, 2008: s. 89).

Supturuku'nun Soyu: Yakut Türklerinde göğün yukarıdan aşağıya doğru ikinci katında oturduklarına inanılan kötü ruhlar. İnsanların sindirim sistemi ile ilgili hastalıklara sebep olurlar.

Ş

Şahacın: Kars'da ıssız yollarda yolcuların karşına tabut veya hayvan şeklinde çıktığına inanılan varlık (Kalafat, 2012: s. 228).

Şeytan: Eski Türklerde Erlik, Şeytan'ı birebir karşılayan bir kötülük tanrısı olarak karşımıza çıkar. Tanrı tarafından meydana getirilen kosmosu bozup kaosa çevirme ve yine onun tarafından yaratılan insanların ruhlarını çalarak yeraltı dünyasının kötü ruhlarına dönüştürme çabası içerisindedir (Küçük, 2011: s.125). Şeytan resim ve karikatürlerde insan gövdeli, boynuzlu, sivri kulaklı, çatal ayaklı, kuyruklu, elinde mızrak taşıyan korkunç bir varlık olarak tasarlanır (Duvarcı, 2005: s. 131). Türkçede; şeytan azapta gerek, şeytan diyor ki, şeytan dürtmek, yüzünü şeytan görmek, şeytan kulağına kurşun, şeytanın bacağını kırmak, şeytana pabucunu ters giydirmek gibi pek çok deyimde adı geçen şeytan, yaptığımız olumsuz ve hatalı davranışlarımız da etki ettiğine inandığımız bir varlıktır. Şeytan kurnaz ve hilekâr olarak düşünülür. İnsanları doğru yoldan çıkarmak onun en önemli işidir.

Şivat: Al Karısı'na benzeyen bir varlıktır. Çemişgezek'te özellikle kış geceleri insanların sevdikleri biri kılığına girerek, tenhaya çağırdığına, burada demir tarak ile saçlarını taradığına ve uçurumdan aşağı attığına inanılır (Kalafat, 2012: s. 231).

Şulmus-Şulbus: Altay ve Tuvaların dini mitolojik düşüncelerine göre tek gözlü ve küçük burunlu kötü ruhlardır. Mağaralarda yaşamaktan hoşlanırlar. Şekil değiştirirler, hem erkek hem kadın görünüşlü olabilirler. Erkekleri kadınlara, kadınları da erkeklere zarar verir. Güçlü şamanlar ancak onlarla baş edebilirler. Kızıl saçlı olmaları nedeniyle Albastı motifi ile karıştırılsa de farklı varlıklardır (Beydili, 2005: s. 530). Yakutlarda insanları aldatıp birlikte yaşadıklarına inanılır. Eğer Şulbus oldukları anlaşılmazsa iyilikleri dokunur, ancak anlaşılınca kötülük ederler. Her şekle girebilirler (Yıldız, 2008: s. 90).

Şüreli: Kazan Tatar inancında ormanda yaşayıp insanları gıdıklayarak öldüren mahlûk, orman cini. Sivri el anlamına gelen bu ad cinin fiziki tasvirini de yapıyor. Gözleri

çukurda, saçları dimdik olan bu yaratık ormanda yürüyen insanlara yaklaşır ve gıdıklayarak öldürür. Çuvaşlarda aynı yaratığın erkeğinin adı Upate dişisinin adı ise Arzurri'dir. Arzurri ve Upate aslen aynıdır. Azurri ölüm şekli normal olmayan insandan doğar. Katolik geleneği üzere ölen kişiye yağ sürülmesi gerekir. Bazen bu âdetin uygulanmadığı insanlardan Arzurri'nin doğduğuna inanılır. Ayrıca buna ilave olarak papazın gelip dini vecibeleri yerine getirilmeyen ve defin esnasında vücudu toprakla temas etmeyen ölülerden de doğabilir. Muhtemelen açık kalan bir kemikten meydana gelir. (Öner, 1991: s. 196-197).

T

Tılsım: Gagauzlarda varlığına inanılan bir varlık. Çeşitli şekillerde görünene Tılsım en çok uzun gömlekle görünmektedir. Virane terler, köprü altları, çeşme başları mekânlarıdır.

U

Urumhamatahayil: Firdevsi'nin cinleri davet etmeyi anlattığı eseri "Davetname" de adı geçen, çağıran kişinin, istediği kişiyi çağıran kişiye âşık ettiğine inanılan cin (Korkmaz, 2006: s. 698) .

Ulu Toyon/Keke Çuoraan: Yakut Türklerinin göğün en üst kısmında oturduğuna ve şeytanların başı olduğuna inanılan kötü ruh. Kalabalık bir ailesi vardır. Bu ruha uğrayan şeytan şeklini alır (Yıldız, 2008: s. 88).

X

Xarsalar: Yakut Türklerinin varlığına inandıkları kötü ruhlardandırlar. Göğün dördüncü katında otururlar. Ülkelerinde hava soğuktur ve ısırgan köpeklerle saldırgan inekler vardır. İsimleri*: Çoroççu, Tarpıt Tıllaax, Kinneex, Keekey, Töttörü Sürgüöxteex, Xannarı Sanaalaax*'tır. Yüzleri çirkindir. Kurumuş gözleriyle insana baktıklarında insanlar üzerlerine soğuk su dökülmüş gibi titrerler. Yeni doğan bebeklerin beşiklerini dağıtırlar. Erkekler erkek bebekleri, kadınlar kız bebekleri yerler. Bunların gelmemesi için şamanlar delikleri ve inleri sincap dersi ile kapatırlar (Yıldız, 2008: s. 88).

Xotugu Emeexsitler/Çuonalılar: Yakut Türklerinde "Kuzey Nineleri" demektedir. Güney göğünün en üst kısmında yer alırlar. Kadın hastalıklarına sebep olan kötü ruhlardır (Yıldız, 2008: s. 88).

Z

Zâr: (Mısır) Su kökenli bir cindir. Bir kadın uzun süre aynada kendini beğenerek izlerse bir zâr ruhu içine girmiş olur. Kadın hastalanmaya başlar. Bu ruhu hastadan uzaklaştırmak için zâr merasimi yapılır, davul çalınır, tütsü yakılır, anlamsız şarkılar söylenir ve en sonunda kadını terk etmesi için ruhtan ne istediği sorulur (Zbinden, 1994: s. 21).

KAYNAKLAR

Abalı, 2011 İsmail Abalı, Koçarlı Halk Kültürü, 2011, Aydın (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)

Abraham, 2017 Karl Abraham, Rüyalar ve Mitler, Pinhan Yayıncılık, İstanbul, 2017

Adasal, 1977 Rasim Adasal, Medikal Psikoloji, Minnetoğlu Yayınları, İstanbul, 1977

Akçam, 1996 Haluk Akçam, Batı İnançlarında Cinler ve Cincilik, İstanbul, 1996

Akın, 2001 Haydar Akın, Ortaçağ Avrupası'nda Cadılar ve Cadı Avı, Dost Kitabevi, Ankara, 2001

Akın, 2008 Haydar Akın, Geç Ortaçağ ve Yeniçağ Avrupası'nda Çocuk Cadılar ve Çocuk Cadı Avı, Ankara 2008 (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)

Alptekin, 2012 Ali Berat Alptekin, Efsane ve Motifleri Üzerine, Akçağ Yayınları, Ankara, 2012

Altun, 2008 Işıl Altun, Kocaeli Suadiye/Çepni Halk Kültürü, Doğu Kütüphanesi, İstanbul, 2008

Altun, 2004 Işıl Altun, Kandıra Türkmenlerinde Doğum, Evlenme ve Ölüm, Yayıncı Yayınları, Kocaeli, 2004

Altunay, 2012 Erhan Altunay, Kadim Cadılık Öğretisi, Sınır Ötesi Yayınları, İstanbul, 2012

Arık, 2006 Şahmurat Arık, "Osmanlı Döneminde Bir Cadı Avı ve Türk Romanında Cadı Kavramı", Akademik Araştırmalar Dergisi, 2006, sayı 29, s. 139-154.

Artun, 2014 Erman Artun, Ansiklopedik Halkbilimi/Halk Edebiyatı Sözlüğü, Karahan Kitabevi, Adana, 2014

Ateş, 1995 Ali Osman Ateş, Kur'an ve Hadislere Göre Şeytan, Beyan Yayınları, İstanbul 1995

Ateş, 2003 Ali Osman Ateş, Kur'an ve Hadislere Göre Cinler ve Büyü, Beyan Yayınları, İstanbul 2003

Ateş, 2016 Süleyman Ateş, İnsan ve İnsanüstü, Ruh, Melek, Cin, İnsan, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul 2016

Bardakçı, 2015 Murat Bardakçı (2015, 27 Haziran). Bu kitap cinciliğin ve büyücülüğün en 'baba' eseridir ve kasalarda saklanır. Habertürk. Erişim adresi: http://www.haberturk.com/ramazan/haber/1095906-bu-kitap-cinciligin-ve-buyuculugun-en-baba-eseridir-ve-kasalarda-saklanir#

Bayat, 2007 Fuzuli Bayat, Türk Mitolojik Sistemi 2, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2007

Bayrı, 1972 Mehmet Halit Bayrı, İstanbul Folkloru, A. Eser Yayınları, İstanbul, 1972

Bazancir, 2010 Recai Bazancir, Bingöl Efsaneleri, 2010 Van (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)

Beyaz, 2016 Deniz Beyaz, "Türk Mitolojisinin Kötü Dişisi: Al Karısı", Geçmişten Günümüze Şehir ve Kadın, Canik Belediyesi Kültür Yayınları, s. 1199-1204, Samsun, 2016

Beyaz, 2017 Deniz Beyaz, "Paranormal Turizm Bağlamında Tırnava Cadıları". Uluslararası Turizm, Ekonomi ve İşletme Bilimleri Dergisi 1 (2017): 42-48

Beydili, 2005 Celal Beydili, Türk Mitolojisi Ansiklopedik Sözlüğü, Yurt Kitap Yayın, Ankara, 2005

Boratav, 2013 Pertev Naili Boratav, 100 Soruda Türk Folkloru (İnanışlar, Töre ve Törenler, Oyunlar), Bilgesu Ankara 2013

Canan, 1995 Canan, İbrahim, Hadis Ansiklopedisi Kütüb-i Sitte, I-XVIII, Akçağ Yayınevi, 1995, İstanbul

Çelik, 2013 Ali Çelik, İslam'ın Kabul ve Rddetiği Halk İnançları, Beyan Yayınları, İstanbul, 2013

Çetin, 2007 Çulpan Zaripova Çetin, "Tatar Türklerinde Mitolojik Varlıklarla İlgili Mitler ve İnanışlar (İyeler ve Yaratıklar)", Bilig, 43, 2007

Çevirme ve Sayan, 2005 Hülya Çevirme ve Ayşe Sayan, "Alkarısı İnanmaları ve Bilim", Milli Folklor, 2005, 65, s. 67-72

Çobanoğlu, 2006 Abdullah Çobanoğlu, Halk Arasında Yaşayan Hurafeler Üzerine Bir Alan Araştırması (Bursa/Osmangazi Örneği), Sakarya 2006 (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)

Çoşkun-Zöhre, 2014 Nilgün Çıblak Coşkun, Harika Zöhre, "Küreselleşme ve Tüketim Kültürünün Yaygınlaşması Bağlamında Türkiye'de Cadılar Bayramı." Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 9/3 Winter 2014, s.497-506, Ankara.

Çoruhlu, 2011 Yaşar Çoruhlu, Türk Mitolojisinin Ana Hatları, Kabalcı Yayıncılık, İstanbul 2011

Dell, 2014 Christopher Dell, Canavarlar Garip Yaratılar Kitabı, YKY, İstanbul 2014

Doğan, 2013 Cem Doğan, "Osmanlı Devleti'nde Cadı Avı Var mıydı? (Karşılaştırmalı Bir İnceleme)", Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi Vol. 2, No. 1, March 2013

Duvarcı, 2005 Ayşe Duvarcı, "Türklerde Tabiat Üstü Varlıklar ve Bunlarla İlgili Kabuller, İnanmalar, Uygulamalar", Bilig, Kış /2005, 32, s. 125-144

Duymaz, 2008 Ali Duymaz, "Türk Folklorunda Dış Ruh Tasarımı", Bilig, Bahar/2008, sayı 45, s. 1-22, 2008

Dülger, 2006 Elif Dülger, Evliya Çelebi Seyahatnamesi'ndeki Büyü, Sihir ve Falın Halkbilimi Açısından Değerlendirilmesi, 2006 Konya (Basılmamış Yüksek LisansTezi)

Elçin, 2000 Şükrü Elçin, Halk Edebiyatına Giriş, Akçağ 2000, Ankara

Eliade, 2014 Mirceia Eliade, Şamanizm, İmge Kitabevi, Ankara, 2014

Eliade, 2017 Mircea Eliade, Arayış –Tarih ve Dinde Anlam-, Doğu Batı Yayınları, Ankara, 2017

Erhat, 1997 Azra Erhat, Mitoloji Sözlüğü, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1997

Eren, 2013 Metin Eren "Halk İnancı" Kavramının Sınırları ve Sınırlılıkları Üzerine Bir İnceleme" Turkish Studies Volume 8/13 Fall 2013, p. 857-865,

Ergun, 2010 Pervin Ergun , "Türk Kültüründe Orman ve Ruhlar Kültü", Millî Folklor, 2010 Yıl 22, Sayı 87 s. 113-121

Ersürel, 2009 Ülkü Ersürel, Türk Kültüründe Şamanizmin İzleri, İstanbul 2009 Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)

Eşmeli, 2006 İsmet Eşmeli, Muğla-Yatağan ve Çevresi Halk İnanışları ve Uygulamaları Üzerine Bir Araştırma, 2006, İzmir (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)

Felton, 2002 D. Felton, Antik Edebiyatta Hayalet Hikâyeleri, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2002, İstanbul

Frayling, 2009 Christopher Frayling, Vampirizm, Varlık Yayınları, 2009, İstanbul

Frazer, 2017 George James Frazer, Psişik İşler – Batıl İnançlar Kurumlarımızın Gelişimini Nasıl Etkiledi?- Pinhan, 2017, İstanbul

Grimal, 1997 Pierre Grimal, Mitoloji Sözlüğü, Sosyal Yayınları, İstanbul, 1997

Gültepe, 2015 Necati Gültepe, Türk Mitolojisi, Resse Yayınları, 2015, İstanbul

Hamilton, 2016 Edith Hamilton, Mitologya, Varlık, 2016, İstanbul

Hançerlioğlu, 2013 Orhan Hançerlioğlu, Dünya İnançları Sözlüğü, Remzi Kitapevi, İstanbul, 2013

Helimoğlu Yavuz, 2007 Muhsine Helimoğlu Yavuz, Diyarbakır Efsaneleri, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, 2007

Hesiodos, Theo. Hesiodos, Theogonia, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1991

Hooke, 1995 Samuel Henry Hooke, Ortadoğu Mitolojisi, İmge Kitabevi, Ankara, 1995

İbn Al-Kalbî, 1968 İbn Al-Kalbî, Putlar Kitabı, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1968

İnan, 1933 Abdülkadir İnan, "Al Ruhu Hakkında, Türk Mitolojisinde Kötü Bir Ruh", Türk Tarihi Arkeolojisi ve Etnografya Dergisi 1, Temmuz 1933

İnan, 1952 Abdulkadir İnan, "Müslüman Türklerde Şamanizm Kalıntıları", İlahiyat Fakültesi Dergisi, Ankara 1952, I

İnan, 1986 Abdülkadir İnan, Tarihte ve Bugün Şamanizm Materyaller ve Araştırmalar, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1986

İnan, 2010 Rukiye Aysun İnan, Türk Halk İnanışlarında Kadın Algılamaları, 2010, Ankara (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)

İzutsu, 1975 Toshihiko İzutsu, Kur'an'da Allah ve İnsan, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1975, Ankara

Kalafat 1994 Yaşar Kalafat, "Türk Halk İnançları İtibariyle Doğu Anadolu ve Orta Toroslarda Kırk Motifi", Milli Folklor, Yaz s.22, 1994, s.15-21

Kalafat, 1999 Yaşar Kalafat, "Türk dünyası Tarih Çalışmalarında Halk İnançlarının Önemi". Millî Folklor. Cilt 6. Sayı 44. 1999 s.88-91.

Kalafat, 2006 Yaşar Kalafat "Çepni Türk Halk İnançları" Trabzon Sempozyumu, 2006 Balkanlardan Uluğ Türkistan'a Türk Halk İnançları Berikan yayınları Ankara 2006

Kalafat, 2009 Yaşar Kalafat, İslamiyet ve Türk Halk İnançları, Berikan Yayınevi, Ankara 2009

Kalafat, 2010 Yaşar Kalafat, Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri, Berikan Yayınevi, Ankara, 2010

Kalafat, 2012 Yaşar Kalafat, Azerbaycan, İran, Anadolu, Irak Halk İnançları Hattı, Berikan Yayınevi, Ankara 2012

Karakurt, 2010 Deniz Karakurt, Türk Söylence Sözlüğü, 2011 E-kitap

Kaşgarlı, 1986 Kaşgarlı Mahmut, Divan-ü Lügat-it Türk Tercümesi, (Hazırlayan: B. Atalay), III, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1986

Katgı, 2012 İsmail Katgı, "Osmanlı Devleti'nde Ulema Yozlaşmasının Tipik Bir Temsilcisi Olarak Safranbolu'lu Hüseyin Efendi: Nam-ı Diğer Cinci Hoca". Hikmet Yurdu, 5(10), 197-235

Kıymet, 2014 Kurtuluş Kıymet, "Hitit Mitolojisinde Tanrıların Yeraltına İnişi", Folklor/Edebiyat, cilt:20, sayı:77, 2014/1

Korkmaz, 2006 Esat Korkmaz, Şeytan Tasarımı Terimleri Sözlüğü, Anahtar Kitaplar Yayınevi, İstanbul 2006

Köse, 1994 Nerin Köse, "Türkmenistan'dan Gül Senüber Hikâyesi", Milli Folklor. Cilt 3 Sayı 21 1994, s. 52-56

Küçük, 2011 Abanoz Küçük, "Doğu Karadeniz Yöresi Doğum Sonrası İnanış ve Uygulamalarında Cadı/Obur", Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi, S. 12, 2011, s. 123-136

Laertios, 2007 Diogenes Laertios, Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2015

Liddell- Scott, 2001 Liddell and Scott, Greek – English Lexion, Oxford University Press, Oxford, 2001

Lüthi, 1996 Lüthi, Max. "Halk Masallarında Tek Boyutluluk", Çev. F. Gülay Mirzaoğlu, Milli Folklor Dergisi, (1996), S. 31-32, s. 147-151.

Messadie, 1999 Gerald Messadie, Şeytanın Genel Tarihi, Kabalcı, 1999, İstanbul

Murat, 2002 Mualla Murat, Zonguldak ve Bartın Çevrelerinde Halk Bilimi, 2002 Ankara (Basılmamış Doktora Tezi)

Ocak, 2016 Ahmet Yaşar Ocak, Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menâkıbnâmeler, Timaş Yayınları, 2016, İstanbul

Ögel 1993 Bahaeddin Ögel, Türk Mitolojisi (Kaynakları ve Açıklamaları İle Destanlar) I. Cilt, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1993 Ankara

Ögel 1995 Bahaeddin Ögel, Türk Mitolojisi (Kaynakları ve Açıklamaları İle Destanlar) II. Cilt, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1995 Ankara

Öner 1991 Mustafa Öner, "Abdullah Tukay'ın Bir Şiiri: Şüreli", Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, VI, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1991, İzmir, s.193-239.

Örnek 1966 Sedat Veyis Örnek, Sivas ve Çevresinde Hayatın Çeşitli Safhalarıyla İlgili Batıl İnançların ve Büyüsel İşlemlerin Etnolojik Tetkiki, Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara 1966

Örnek, 2017 Sedat Veyis Örnek, Etnoloji Sözlüğü, Bilgesu Yayıncılık, 2017 Ankara

Öztürk, 2009 Özhan Öztürk, Folklor ve Mitoloji Sözlüğü, Phoenix Yayınevi, 2009 Ankara

Pakalın, 1971 Mehmet Zeki Pakalın, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, Mille Eğitim basımevi, Ankara, 1971

Pallottino, 2000 Massimo Pallottino, "Demonoloji, Etrüsk Örneği", ", Antik Dünya ve Geleneksel Toplumlarda Dinler ve Mitolojiler Sözlüğü, Dost Kitabevi Yayınları, 2000 Ankara

Platon, Şölen Platon, Şölen, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1998

Roux, 2000 Jean Paul Roux, "Demonlar, Türkler ve Moğollarda", Antik Dünya ve Geleneksel Toplumlarda Dinler ve

Mitolojiler Sözlüğü, Dost Kitabevi Yayınları, 2000 Ankara

Rayman, 2016 Hayrettin Rayman, Eski Türklerde Üç Din, Karınca Yayınevi, 2016 Ankara

Sancak, 2008 Nuriye Sancak, Mardin Efsaneleri, Sakarya Üniversitesi, 2010, Sakarya (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)

Sarpkaya, 2017 Seçkin Sarpkaya, Türklerin Şeytani Masalları- Türk Masal ve Efsanelerinde Demonik Varlıklar-, Karakum Yayınları, 2017, Ankara

Schimmel, 1999 Anne-Marie Schimmel, Dinler Tarihine Giriş, Kırkambar Yayınları, 1999, İstanbul

Scognamillo-Arslan, 2000 Giovanni Scognamillo-Arif Arslan, Doğu ve Batı Kaynaklarına Göre Cinler, Karizma Yayınları, 2000 İstanbul

Sekoot, 2000 Recinal Sekoot, Batı ve Doğu Kültüründe Büyücülük (Cin-Sihir-Tılsım), Gün Yayıncılık, 2000 İstanbul

Sipahi, 2006 Abdülkadir Sipahi, Türk Halk İnançlarında Büyü ve Büyü ile İlgili Uygulamalar, Ankara 2006 (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)

Şenesen, 2015 İsmail Şenesen, Adana Halk İnançlarında Eski Türk İnanışlarının İzleri Karşılaştırma – İnceleme, Adana, 2015 (Basılmamış Doktora Tezi)

Şentürk, 1999 Osman Şentürk, Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde Folklorik Unsurlar, Niğde 1999 (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)

Şeyh Bedrettin, 1990 Şeyh Bedrettin, Varidât, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1990 Ankara

Şibli, 2012 İmam-ı Şibli, Yeryüzünün Gizli Efendileri Cinler, Altınpost Yayıncılık, Balıkesir, 2012

Şimşek, 1990 Esma Şimşek, "Çukurova'da Anlatılan 'Al Karısı' Efsanelerinin Türk Efsaneleri İçindeki Yeri", I.

Uluslararası Karacaoğlan ve Çukurova Halk Kültürü Sempozyumu 21-23 Kasım 1990, Arif Ofset, Adana 1990, s. 536.-545

Taner, 1983 Nuri Taner, Halk İnanmalarında Cin ve Cin Tutma, Türk Folkloru, IV, 43, 1983

Tanyu, 1967 Hikmet Tanyu, Ankara ve Çevresinde Adak ve Adak Yerleri, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1967 Ankara

Tanyu, 1973 Hikmet Tanyu, "Dini Folklor veya Dini Manevi Halk İnançlarının Çeşit ve Mahiyeti Üzerine Bir Araştırma", Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi cilt 21 sayı 1 1973

Taşkın, 2004 M. Emin Taşkın, Pamukova İlçesindeki Yaygın Halk İnanışları ve Bu İnanışlardaki Eski Türk İnancının İzleri, 2004, Elazığ (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)

Tatar, 2012 Recep S. Tatar, Efsaneler Söylenceler, Su Yayınları, 2012, İstanbul

Tatar, 2016 Recep S. Tatar, Doğum, Yaşam, Ölüm Üzerine Hurafeler, Su Yayınları, 2016, İstanbul

Theophrastos, 1998 Theophrastos, Karakterler, Dost Kitabevi, Ankara, 1998

Tuncer, 1999 Mustafa Tuncer, Kur'an'da Cin ve Şeytan, Samsun 1999, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)

Turdimov, 1999 Şamirza Turdimov, "Türk Dünyasında Albastı", Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi III, 1999, İzmir, s. 261-267.

Uluğ, 2017 Nimet Elif Uluğ, Osmanlı'da Batıl İtikatlar ve Büyü, Doğan Kitap, 2017, İstanbul

Westermarck, 1962 Edvard Westermarck, İslam Medeniyetinde Puta Tapmak Devrinden Arta Kalan ve Kalıntı Halinde Yaşayagelen İtikadlar: Cin (İyi Saatte Olsunlar), Yeni Matbaa, 1962, Ankara

Yardımcı, 1993 Yardımcı, Mehmet, Halk Bilimi ve Edebiyat Yazıları, Açıkgöz Yayınları, 1993, Malatya

Yazır, 2011 Elmalılı M. Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, Feza Gazetecilik 2011 İstanbul

Yeşil, 2010 Veysel Olkan Yeşil, İslam İnancında Cinler, Diyarbakır, 2011 (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)

Yıldız, 2008 Naciye Yıldız, "Sibirya Türklerinin Mitoloji ve İnançlarında Kötü Ruhlar", Modern Türklük Araştırmaları Dergisi, Cilt:5, Sayı 4 (Aralık 2008), s. 84-93

Zbinden, 1994 Ernst Zbinden, İslam'da ve Eski Ortadoğuda Cin ve Ruh İnançları, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul, 1994

Zingsem, 2007 Vera Znigsem, Lilith, İlya Yayınları, İzmir, 2007

KAYNAK KİŞİLER

(K1) Kaynak kişi adının gizli kalmasını istemiştir.

(K2) Kaynak kişi adının gizli kalmasını istemiştir.

(K3) Kaynak kişi adının gizli kalmasını istemiştir.

(K4) Meryem KUZEY, 1950 – Eskişehir, Önlisans, Emekli, Bekâr

(K5) Aylin GETİREN, 1992 – Ankara, Lisans, Öğrenci, Bekâr

(K6) Mürüvvet SEVİMLİ, 1980 – Antalya, Lisans, Serbest Meslek, Evli

(K7) Şeyma BODUR, 1992 - İstanbul, Lisans, Öğrenci**,** Bekâr

(K8) Dilara SEVİM, 1992, Artvin, Lisans, Öğrenci, Bekâr

ÖZGEÇMİŞ

Deniz BEYAZ

Doğum Tarihi: 18.04.1977

Doğum Yeri: İzmit/Kocaeli

E-Mail: deniz.beyaz@koaeli.edu.tr

Eğitim:

•Yüksek Lisans: Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı ABD "Halk İnancında Cinler" (2013-….)

•Yüksek Lisans: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri ABD "Antik Bithynia Bölgesinin Tarihsel İçerikli Yazıtlar Kataloğu ve Btihynia Bölgesi Tarihçesi" (2007)

•Lisans: Akdeniz Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü (1998-2003)

Yabancı Dil:

YÖKDİL: 66 (İngilizce)

Çalışma Durumu:

Kocaeli Ünivesitesi Kartepe Turizm Meslek Yüksekokulu- Öğr. Gör. (2016 -….)

Uluslararası Bilimsel Toplantılarda Sunulan ve Bildiri Kitaplarında (Proceedings) Basılan Bildiriler:

1. BEYAZ DENİZ (2017) "Sakarya nın Modern Çağ Efsanesi: Tatangalar". Uluslararası Sakarya Sempozyumu
2. BEYAZ DENİZ (2017) "Paranormal Turizm Bağlamında Tırnava Cadıları". ICTEBS
3. BEYAZ DENİZ (2016) "Doğum Ritüelinin Demonik Varlığı Gelincik Basması". III. Uluslararası Genç Halkbilimciler Sempozyumu

Yazılan Ulusal/Uluslararası Kitaplar veya Kitaplardaki Bölümler:

1. Geçmişten Günümüze Göç, "Samsun'dan Kocaeli'ye Göç Eden Ailelerin Doğum ve Doğum Sonrası İnanışları" (2017), BEYAZ DENİZ, Canik Belediyesi Kültür Yayınları, Editör: Köse, Osman, Basım sayısı:1, Sayfa Sayısı 2179, ISBN:978-605-81912-1-1
2. Turizm Okumaları I, "Bir Roma Başkenti Olarak Nikomedeia" (2017), BEYAZ DENİZ, Umuttepe Yayınları, Editör: Karacan, Sami, Basım sayısı:1, Sayfa Sayısı 191, ISBN: 9786052012093

3. Geçmişten Günümüze Şehir ve Kadın, Bölüm adı: “Türk Mitolojisinin Kötü Dişisi: Al Karısı” (2016), BEYAZ DENİZ, Canik Belediyesi Kültür Yayınları, Editör: Köse, Osman, Basım sayısı:1, Sayfa Sayısı 1464, ISBN:9786058323438
4.

Sanat ve tasarım etkinlikleri:

1. Uluslararası sergi 02.11.2017-03.11.2017, Kocaeli Kültürel Mirası Karma Sergisi, ICTEBS Makedonya